

**Universitat de les
Illes Balears**

Títol: *Aproximació al pensament de Gabriel Alomar*__

NOM AUTOR: *Joan Maians Alzina*

Memòria del Treball de Final de Màster

**Màster Universitari de l'oral a l'escrit: la llengua i la literatura catalanes des de la
perspectiva de l'oralitat**

(Especialitat/Itinerari de llengua i literatura catalanes)
de la

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

Curs Acadèmic 2012-2013

Data *2 de setembre de 2013*

Signatura de l'autor__

Nom Tutor del Treball *Pere Rosselló Bover*

Signatura Tutor_____

Nom Cotutor (si escau) _____

Signatura Cotutor_____

Acceptat pel Director del Màster Universitari de _____

Signatura _____

Aproximació al pensament de Gabriel Alomar

Joan MAIANS ALZINA

Índex

Introducció	3
El pensament de Gabriel Alomar	7
El pensament estètic	23
El pensament polític	52
• El catalanisme d'esquerra	56
• La Ciutat i l'individualisme	62
• La pena de mort	82
• L'afer Dreyfus	88
• L'anticlericalisme	100
• Intel·lectual en llengua castellana	111
• La lluita d'esperits. L'impacte de la guerra del 14	119
• La col·laboració d'Alomar a <i>El Día</i>	138
Conclusions	145
Referències bibliogràfiques	156

Introducció

Els estudiosos de la història de la literatura de principis del segle XX s'han referit a Gabriel Alomar (Palma, 1873 - El Caire, 1941) com un poeta, assagista i polític “oblidat” i que actualment, encara, és bastant desconegut si ho comparam amb la repercussió mediàtica, social i política que tengué en els primers quaranta anys del segle XX.

Dels primers autors que començaren a recuperar la figura d'Alomar, dels quals n'he tengut constància, es pot destacar en un primer moment Antoni Serra, que pogué tenir informació de primera mà a través del seu fill Víctor Alomar ja que compartiren redacció en el diari *Ultima Hora*. *Gabriel Alomar (l'honestedat difícil)* d'Antoni Serra, publicat l'any 1985, ja denunciava l'oblit, per una part, dels intel·lectuals, dels estudis universitaris i de l'àmbit acadèmic en general; i per altra banda, un oblit de la figura d'Alomar per part de les institucions democràtiques i de la societat en general.

Joan Lluís Marfany, l'any 1975, dins *Aspectes del Modernisme* ja el defineix així: «Gabriel Alomar, oblidat». Un altre autor com Josep Massot i Muntaner, a través dels seus estudis sobre els intel·lectuals mallorquins i la guerra civil, destaca l'oblit d'aquest intel·lectual: «*Gabriel Alomar és en molts aspectes, un gran oblidat. Tant de bo que hi hagi qui s'animi a resseguir la seva enorme producció i posi ordre en tantes dates i tantes dades que no sempre són situades en un context adequat i allunyat de l'anècdota superficial o del tòpic rutinari*»¹. Un oblit incomprensible, o que només es pot entendre per la desmemòria provocada pels quaranta anys de dictadura

¹ J. MASSOT I MUNTANER, *Llengua, literatura i societat a la Mallorca contemporània*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1993, p. 55

franquista, ja que Alomar havia estat molt present en la vida social, prop de cinquanta anys mitjançant els seus escrits en premsa, amb una intensa obra periodística i assagística, i la seva implicació política en la vida social de Catalunya, Mallorca, Espanya, l'Argentina, i d'altres països iberoamericans.

Aquesta coincidència de Marfany, Serra i Massot en l'adjectiu «oblidat» em cridà l'atenció i em motivà a voler conèixer més aspectes de la figura d'Alomar. Va ser quan em vaig adonar de l'existència d'altres autors que l'havien estudiat, uns parcialment i d'altres més àmpliament.

L'inici de la publicació de les seves *Obres Completes* per part de l'Editorial Moll em va permetre començar a conèixer part de la seva obra i els autors que ja havien treballat l'obra i la figura d'Alomar.

D'entre aquests autors, he de destacar, tant en l'estudi de l'estètica de l'obra literària d'Alomar, com en l'estudi de la història de la literatura: Joan Lluís Marfany, Antoni-Lluc Ferrer, Jordi Castellanos, Assumpta Camps, Pere Rosselló i Damià Pons, entre d'altres.

A poc a poc, a mesura que anava coneixent més aspectes de la figura d'Alomar, a part de l'obra publicada i catalogada, vaig ser conscient de la immensitat d'articles repartits en infinitat de publicacions d'arreu. Així com la feina recent d'altres autors, com Pilar Arnau, que ha publicat un estudi i una recopilació d'articles publicats en el diari *La Nación* de Buenos Aires.

D'aquí va sorgir la meva intenció, a partir de la bibliografia referida a Alomar i a la seva obra publicada, de seleccionar-ne una petita part, per fer aquesta breu aproximació al seu pensament i presentar-lo com a Treball de Fi de Màster.

Per fer aquest treball m'he valgut d'un gran nombre d'articles d'Alomar publicats en la premsa de l'època, i que encara no han estat recollits en l'edició de les *Obres Completes*, les reimpressions en edició fascímil (Reprints from the collection of the University of Michigan Library) de *El frente espiritual*, *La Formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)*, i *La guerra a través de un alma*, a més dels treballs publicats pels diversos autors que ja han treballat la figura d'Alomar, i dels consells de Pere Rosselló, qui m'ha orientat per dur endavant aquesta *Aproximació al pensament de Gabriel Alomar*.

A l'hora de definir la figura, l'obra, i el pensament d'Alomar, l'hem d'incloure dins del corrent del liberalisme radical i del pensament democràtic europeu de començaments del segle XX. Se l'ha definit com el condensador de l'idealisme modern, i que, igual que com gran part de la intel·lectualitat de l'època, utilitzava la literatura, la premsa i la tribuna per tal de fer assaig i activitat pedagògica compromesa amb els valors progressistes del moment.

He de destacar la forta repercussió social que va tenir l'ideari polític d'Alomar durant la primera dècada del segle XX i es va acabar de consolidar durant la segona dècada en els moments d'importants canvis, d'auge i de crisi de l'esquerra i que avui són fonamentals per entendre el naixement d'aquella esquerra catalana, democràtica i liberal, propera al socialisme. Podem dir que és l'intel·lectual més qualificat del moviment republicà i autonomista de principi de segle. Hem de constatar que la major part de la seva obra escrita és de reflexió política.

L'any 1904 amb el manifest el *Futurisme* es donà a conèixer amb força a Barcelona i d'aquesta manera passà a estar a primera fila en el món intel·lectual català. Aquí he volgut presentar quatre pinzellades del que serà

l'eix central de reflexió en aquest treball: l'acostament al pensament d'un autor massa oblidat, Gabriel Alomar, que pugnava per a un canvi social radical.

Amb el *Futurisme*, Alomar presenta la seva proposta de conceptes liberals per tal d'orientar l'àmbit socialista i catalanista del moment, renunciant al passat, per tal d'anar cap a la modernitat, projectant-se cap al futur. D'aquesta manera exposà el seu ideari modernista, el qual és concebut des d'una perspectiva nacionalista, regeneracionista i messiànica que s'esforça per vèncer l'endarreriment de la societat catalana, sorgida de la Restauració.

Així considerà el moviment estètic del *Futurisme* com un procés de rebel·lió espiritual i de despertar de la consciència, però aquesta rebel·lió no només havia de ser necessària, sinó que la considerà imprescindible: «sols la revolta salva»². I a la vegada, per a Alomar, no era un sistema ocasional, sinó que era tota una selecció humana la que s'anava renovant. Per tant esdevingué una regeneració imprescindible per a un amplíssim sector de la societat.

També s'ha de destacar, en la seva obra, no només la seva funció com a assagista, sinó, també, el sentit i la intenció fonamentalment pedagògica dels seus postulats: «La meua petita glòria d'escriptor se xifraria precisament en haver contribuït, en la mesura de mes forces, en el despertar d'aquella nova consciència...»³. Per a ell aquesta mateixa intenció pedagògica és la que tots els polítics haurien de tenir: cal educar l'opinió pública amb la finalitat de capacitar-la per a la seva llibertat.

² Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Articles d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes II*. Introducció de Jordi Castellanos. Palma: Editorial Moll, 2000.

³ Gabriel ALOMAR, *La pena de mort*. Palma: Ed. J. Mascaró Pasarius, 1972.

El pensament de Gabriel Alomar

Tal com ja hem anunciat, Gabriel Alomar pertany al corrent del liberalisme radical que defineix a començaments del segle XX el pensament democràtic europeu. Se l'ha definit com el condensador de l'idealisme modern, que com gran part de la intel·lectualitat de l'època utilitzava la literatura, la premsa i la tribuna per fer assaig i activitat pedagògica compromesa amb els valors progressistes del moment.

El nostre autor es va definir a sí mateix com a català. Com a “català de Mallorca”, expressió utilitzada per una part molt important dels intel·lectuals mallorquins del primer terç del segle passat⁴:

¿és que jo mateix, nascut a Mallorca, a la descatalanitzada i oblidadissa Mallorca, no sóc el més entusiasta dels catalans?⁵

L'ideari polític d'Alomar va tenir una forta repercussió social durant la primera dècada del segle XX i es va acabar de consolidar durant la segona dècada en els moments d'importants canvis d'auge i de crisi de l'esquerra i que avui són fonamentals per entendre el naixement d'aquella esquerra catalana, democràtica i liberal, propera al socialisme.

Per a Damià Pons⁶, el conte *En Joan quan va arribar*⁷ de Gabriel Alomar és una bona mostra de la literatura de la generació modernista al voltant del 1900, que no amagava els seus principis ideològics, i que aspirava a incidir sobre les qüestions socials del moment. Ja des d'un inici es revolta contra

⁴ Vegeu Gregori MIR, *Sobre nacionalisme i nacionalistes a Mallorca*, Editorial Moll, Palma, 2006, p. 53-85.

⁵ Gabriel ALOMAR, «De nostra col·laboració. La “catalanitat” de l'esperit. Per a en Diego Ruiz», 10 de novembre de 1907.

⁶ Damià PONS, *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva (Escriptors i idees a la Mallorca del primer terç del segle XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

⁷ Una narració publicada a *La Roqueta* el 1898, poc després de la derrota que significà la pèrdua de les colònies.

el poder establert: *Un poble que es mor. Tot passant* (1904) és un recull d'articles que evoquen les impressions d'Alger i defensa la cultura del nord d'Àfrica amenaçada pel colonialisme.

En aquella època els modernistes mallorquins, com Miquel dels Sants Oliver, i les noves generacions de literats, com Torrendell i Alomar, tenen una concepció de l'artista coincident amb els models establerts per Carlyle i Ibsen. La aportació ibseniana afectava sobretot els contiguts temàtics i ideològics que introduïa, i no tant les formes artístiques i les tècniques en què els expressava⁸. Aquests autors són una mostra ben representativa per la seva influència i repercussió de la literatura europea de fi de segle.

Miquel dels Sants Oliver⁹, a través del diari *La Almudaina*, impulsà campanyes per a l'autonomia política de Mallorca i publicà una pàgina cultural oberta als corrents literaris europeus. La totalitat dels modernistes de Mallorca, entre ells Alomar, formaven part de la seva redacció. Alomar hi col·laborà a partir de 1896.

Els ideals de la Revolució francesa van tenir una gran influència a tot Europa, i van fer adoptar diferents actituds per a plantejar els problemes polítics i socials d'aquell moment. A Mallorca, segons Sebastià Trias Mercant¹⁰, per una part, al segle XIX, hi trobam els tradicionalistes, els quals es fonamentaven en els principis tradicionals de la religió i en un govern monàrquic; per altra banda, els eclèctics, que propugnaven la monarquia constitucional i un règim de compromís, acceptat per la burgesia; i d'altra ban-

⁸ Vegueu: Damià PONS, «La presència d'Ibsen a la Mallorca d'entre els dos segles» dins *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva (Escriptors i idees a la Mallorca del primer terç del segle XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

⁹ Vegueu: Miquel S. OLIVER, *Cosecha periodística (Artículos varios)*. Estudi preliminar: Damià PONS i PONS, Mallorca, El Tall Editorial, 1990.

¹⁰ S. TRIAS MERCANT, *Història del pensament a Mallorca, Vol. I*, Palma, Editorial Moll, 1985, p. 344.

da, els socialistes utòpics, els quals desitjaven traduir els ideals revolucionaris a una reforma social.

De manera que Mallorca, i especialment el modernistes mallorquins, s'obrien així, a les noves tendències estètiques i literàries que anaven sorgint arreu d'Europa. D'aquí ve que, a causa del pensament filosòfic que teoritzava les vinculacions entre política i societat, a finals del XIX, a Mallorca, es presentin tota una sèrie d'idees filosòfiques barrejades amb les proposicions polítiques del moment. Alomar coneixia perfectament el pensament europeu del moment, i la seva obra és plena de referències filosòfiques, culturals, literàries i polítiques de l'època. N'és un bon exemple aquest fragment de *La formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)*, de Gabriel Alomar (1920):

¿Emilio Zola? He aquí un autor que ha querido dar a su obra, al final de la vida, un sentido de apostolado y profecía. Pero el negro pesimismo determinista de los primeros tiempos, con innegable valor épico, es muy superior, artísticamente, a las utopías de sus *Cuatro Evangelios*, tan superiores en generosidad de visión. Lo que hay de verdaderamente ejemplar en Zola es su historia personal de los últimos años, tan elevada y trascendental.

Otro libro de horas muy diverso en el magisterio espiritual de Francia: *Recuerdos de infancia y juventud*, de Renan; todo un curso de aristocratismo personal. La *Plegaria sobre la Acrópolis* es el credo de nuestra alma doble, el alma de Euforion.

Otro libro todavía, momento de nuestro desarrollo espiritual: *Ensayo de una moral sin obligación ni sanción*, de Guyau. Coronemos, en fin, el magisterio de Francia con la dulzura irónica de M. Bergeret, en su *Jardín de Epicuro*, a través de Anatole France. No creo absolutamente (todo lo contrario) en el valor educativo de la reacción literaria pseudo espiritualista de la Francia contemporánea.

Pasemos al magisterio británico. Empecemos por el tratado de Stuart Mill sobre *La Libertad*. Es el sentido orgánico de la civilización. Como contraste, vaya un formidable exaltador de los valores individuales: *Los héroes*, de Carlyle. Esos dos libros son las fronteras espirituales de la Gran Bretaña. Al otro lado del Océano se completará esa gran alma colectiva con la sed de idealismo infinito que va desde el Excelsior de *Longfellow*, a los *Ensayos*, de Emerson.

Pero, en cuanto a América, será mucho más provechoso todavía el conocimiento de las grandes vidas heroicas de los libertadores, singularmente Jorge Wáshington y Simón Bolívar. Añadámosles su continuador en los dos hemisferios, Garibaldi. Y ya que hemos pronunciado este nombre, no lo separemos del gran impulsador de toda grandeza, personal y nacional: Mazzini. Inscribamos en este catálogo sus *Discursos al pueblo italiano*, que tan profundamente unen el sentido de ambas libertades, la ciudadana y la nacional. Completémoslos con una antología de Josué Carducci.

Faltan todavía en nuestra lista algunas espiritualidades que han exaltado poderosamente hasta la categoría de plenos valores humanos los gérmenes recibidos de su raza. El *Brand*, de Ibsen, es, para mí, una de las obras capitales en la ascensión de la Humanidad más allá de sí misma. Pongamos junto a ella la vida de Tolstoi, y si queréis elegir también algunos de sus libros, señalemos la novela *Resurrección*, el «devocionario», *La salvación está en vosotros*, y un florilegio de sus cuentos (*Los Starewskí*, *El mujick Pacomio*, *Amo y criado*, etc.) Aun el terrible drama *El poder de las tinieblas*, tan brutal y espeluznante, lo considero de una hondísima eficacia educadora. Y permitid que insista sobre la creciente necesidad de sustituir en nuestra pedagogía el histórico señuelo de la gloria guerrera, el egoísmo nacional y patriótico imaginado como fin, por un pacifismo orgánico y un sentido de la *guerra por la paz*. Hoy mismo, algún libro de escaso valor literario, como el de la baronesa Berta de Suttner, tiene, en cambio, un valor permanente de educación.

Falta en esa enumeración el ultraespiritualismo flamenco. Representémoslo por una de las colecciones de ensayos de Maeterlinck (singularmente *El tesoro de*

los humildes) y alguna de sus visiones dramáticas; pongamos, como representación de momentos diversos, *La Princesa Malena*, *La intrusa* y *El pájaro azul*.¹¹

Fixem-nos que dins del seu discurs, i amb poc espai, ha esmentat: Zola, Renan, Guyau, Anatole France, Ibsen, Carducci, Maeterlinck, Emerson, Stuart Mill, Carlyle. Tot aquest bagatge cultural és utilitzat de manera recurrent pel nostre autor en els seus articles periodístics i en la seva obra literària.

No és d'estranyar, doncs, que Gabriel Alomar, coneixedor com era del pensament europeu del moment, vinculés estretament la filosofia amb la política.

Els autors modernistes mallorquins, com Oliver i Alomar, varen ser seguidors fidels de bona part de les propostes formals i temàtiques de l'escola parnassiana i del simbolisme. Els corrents poètics francesos conformaren la lírica occidental de la fi del segle XIX i de començaments del XX. Ambdós autors tenen un conjunt de trets comuns de filiació fonamentalment parnassiana: el conreu preferent del sonet, la recreació de l'ambient mundà del segle XVIII francès, descripcions narratives d'escenes històriques, nombroses referències culturalistes procedents d'espais geogràfics i d'èpoques molt diverses, i l'ús d'una tècnica de presentació impersonal i objectiva del tema.

El 1900 Alomar col·laborava sobretot a *La Veu de Mallorca* i a *La Roqueta*. Al setmanari *La Veu de Mallorca* en va ser el principal col·laborador, juntament amb Torrendell, qui el dirigia. També va ser en aquest any que en començà a publicar articles a *La Veu de Catalunya*.

¹¹ Gabriel ALOMAR, *La Formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)*, Madrid: Editor Rafael Caro Raggio, 1920, p. 38-40.

A partir de 1901 començà a exercir de professor a l'Institut de Palma, deixà de publicar a la premsa mallorquina i només mantenia alguna col·laboració a *La Veu de Catalunya*. Segons Damià Pons¹², «estava dedicat a articular el seu primer assaig llarg, de gran envergadura teòrica, sobre l'harmonització del corrent socialista amb el nacionalista, que començaria a publicar l'any següent a la “Revista Jurídica de Catalunya”». La “Harmonización de la corriente socialista con la nacionalista” és un assaig publicat en set capítols entre 1902 i 1916 a la “Revista Jurídica de Catalunya” i que ha estat recollit per Gregori Mir¹³ dins *El Mallorquinisme Polític (1840-1936)*.

El 1903 tornà a col·laborar en la premsa mallorquina. Per una part, el diari *La Tarde*, i per l'altra, *La Almudaina*, que reproduïa els articles més representatius que Alomar publicava a *La Veu de Catalunya*.

A Mallorca, a partir de 1904, quan Miquel del Sants Oliver es traslladà a Barcelona, i deixà Mallorca en minoria d'hereus modernistes: Gabriel Alomar i Joan Torrendell; la vida cultural mallorquina assolí, des de la vessant conservadora, una brillantor impensable, anys abans.

Amb la consolidació de l'obra de Costa i Llobera i la incorporació al català de Joan Alcover, tant Alomar com Torrendell quedaren situats clarament a l'esquerra, fet que, en aquell moment, representa la seva marginació dins la vida cultural mallorquina. Pel que feia a Torrendell, company d'Alomar, els models teatrals i ideològics de la seva obra són Ibsen i les obres assagístiques i narratives de la literatura regeneracionista, que eren ben d'actualitat. L'obra de teatre més rellevant de Torrendell és *Els Encarri-*

¹² Damià PONS, *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva (Escriptors i idees a la Mallorca del primer terç del segle XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

¹³ Gregori MIR, *El Mallorquinisme Polític (1840-1936) Volum I*, Mallorca: Editorial Moll, 1990.

*lats*¹⁴ (1901), amb un heroi ben ibsenià, amb esperit de revolta i lluita enfront del poder, i que Torrendell adaptà a la realitat d'aquell moment, per tal de denunciar l'opressió del caciquisme, un dels problemes polítics més grans de la Mallorca i de l'Espanya de finals de segle.

Miquel dels Sants Oliver assimilà dues línies de pensament, bàsiques en el segle XIX: el positivisme i el nacionalisme. L'enfrontament entre la concepció tradicional i espiritualista del món i de la vida, i la nova visió materialista i positivista, féu esclatar una profunda crisi. Una crisi social, així com esmenta Trias Mercant¹⁵, fent referència a Francesc Sureda i Blanes, qui l'any 1926 diagnosticava aquesta crisi com una malaltia social: «Estamos enfermos en medio de una epidemia general. Y lo peor es que esta enfermedad psíquica es la del hamletismo, porque hombres y naciones ya no saben donde agarrarse física i moralmente».

Es produeix allò que Jordi Castellanos anomena una *àmplia diàspora intel·lectual*¹⁶, amb la imposició de les actituds més conservadores i la remodelació del concepte d'Escola Mallorquina. Quan Miquel dels Sants Oliver es trasllada a Barcelona, perd pes i presència dins l'àmbit local del que anomenam «Escola Mallorquina», però tant ell com Alomar actuaven amb molta més força dins l'ambient barceloní, i Costa i Joan Alcover se situaven com a màxims models a Mallorca, amb l'evident reducció del programa polític anterior en «escola poètica» regional. D'aquí que Alomar intensifiqués encara més la relació amb els cercles culturals i polítics de Barcelona i, en canvi, la seva presència es reduís moltíssim en els cercles culturals i polítics de Mallorca.

¹⁴ Joan TORRENDELL, *Els Encarrilats*, Barcelona: Universitat de les Illes Balears, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998

¹⁵ S. TRIAS MERCANT, *Història del pensament a Mallorca, Vol. I*, Palma, Editorial Moll, 1985

¹⁶ Aquest aspecte també ha estat tractat per Damià Pons i Pons dins *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva (Escriptors i idees a la Mallorca del primer terç del segle XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

En l'aspecte estètic, Joan Fuster destaca diferències importants que el separen de la poesia de Joan Alcover i Costa i Llobera. Fuster considera que Alomar «escapa de l'asèpcia –i a l'anestèsia- de l'Escola».

La irradiació eclesiàstica –els seminaris tradicionals- ha pesat molt, directament o indirectament, dins del món literari mallorquí de mitjan XIX ençà. Les humanitats cristianes contraresten el satanisme carduccià o el nihilisme de Leopardi. Només Gabriel Alomar escapa de l'asèpsia –i a l'anestèsia – de l'«Escola».¹⁷

Avançada la primera dècada del segle XX, a Barcelona, quan el catalanisme s'havia expandit entre la joventut i havia pres un caràcter combatiu, ja que estava entrant amb força en la política activa, és quan Alomar apareix amb força per liderar les idees de l'esquerra.

Per a Damià Pons i Pons¹⁸, els intel·lectuals modernistes no reeixiren en la realització del seu projecte de modernitzar globalment Mallorca. El balanç final fou el fracàs generacional i la frustració personal, ja que la societat mallorquina, agrària i sotmesa al control del caciquisme, va ser impermeable a l'acció transformadora d'aquella minoria urbana.

Quan s'adonaren de la inviabilitat de la seva empresa modernitzadora, es desentengueren de la realitat illenca, i cercaren a Catalunya una societat més receptiva. Des de llavors, Barcelona fou la ciutat de residència i centre intel·lectual de Miquel dels Sant Oliver i, a partir del 1904, Gabriel Alomar començà a col·laborar a *El Poble Català*, encara que va viure a Mallorca fins al 1911.

El 1911 sortí a la llum la seva obra poètica, *La columna de foc*, i també s'ha d'esmentar que el 1906, Alomar intervingué en el I Congrés Internaci-

¹⁷ J. FUSTER, *Literatura catalana contemporània*, Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1988, p. 58-59.

¹⁸ Damià PONS, *op. cit.*

onal de la Llengua Catalana amb la comunicació: *Es indispensable per la vida y progrés de la nostra llengua l'unificació absoluta de l'ortografia catalana?* On va plantejar la necessitat de la unificació de l'ortografia catalana.

Si bé Oliver va propugnar un liberalisme d'arrel nacionalista conduït per la burgesia i era partidari d'arribar a una entesa amb el maurisme conservador, Alomar contrasta amb un liberalisme messiànic i idealista, que defensa un nacionalisme futurista i socialista. El nostre autor vol sintetitzar en un universalisme individualista (amb ressons ibsenians: per l'afirmació radical de la individualitat enfront de la tradició, l'Estat o la multitud). De manera que sintetitzà els principis nacionalistes, com són el realisme, el positivisme i el tradicionalisme, amb els principis socialistes de l'evolució, l'idealisme i el progrés. D'aquí sorgí la formulació d'una ètica i una política que implicava la reforma eticopolítica de la ciutadania per part del polític educador, l'afirmació del progrés cultural i la lluita per la revolució cultural, en contra del cientisme positivista:

Tot el mal ve d'una educació falsa i viciosa, qui ha desvirtuat la visió. Aquesta educació és el positivisme polític, congriat per una banda en l'Individualisme de Spencer, per l'altre en el sistema històric de Taine. El mal de Taine és el gran patiment de l'esquerra catalana. En els darrers discursos de la Cambra, encara pogué comprovar-se això. L'esquerra catalana no ha deixat d'esser escola històrica. Què veuen els nostres radicals nacionalistes? Una nació model per a tota orientació esquerrista: Anglaterra. Un sistema únic per a raonar la política i fonamentar els drets nacionals d'un país: el positivisme. – Doncs bé; deixeu-m'ho dir: cal esser molt més personals, molt més revolucionaris, molt més subversius.¹⁹

¹⁹Gabriel ALOMAR, «L'Escola filosòfica del catalanisme. (Utopies i paradoxes) I», 19 de desembre de 1907.

Partint de la concepció de l'artista de Carlyle i d'Ibsen i d'un posicionament en contra del pensament determinista i de la filosofia positivista, Alomar enllaça amb els pensadors idealistes com són Fichte i Shopenhauer; i vitalistes com Nietzsche, per elaborar la crítica al positivisme:

El positivisme és un utilíssim i transcendental procediment, on se basa tota la ciència moderna. Però el positivisme no ens mostra la veritat actual per a imposar-la com a norma futura i eterna! Tot lo que hi ha de genial, d'heroic, de dictador, en les revolucions humanes, s'escapa als procediments experimentals, com s'hi escapa l'admiració, que ja no és crítica, dels grans poetes. – Predir un eclipse és cosa fàcil. Lo difícil, lo gran, és provocar-lo, fer-lo.²⁰

Després del positivisme, segons Alomar, arriba l'hora de les induccions, de les altes síntesis. Aquest procés és considerat un pas més després del positivisme, n'és la superació. L'imperi de les raons supremes i dels fins recòndits de la vida. Ens presenta el poeta com a rebel, com a messies:

El positivisme és un gran magatzem de reportatges, una alta torre de fets i d'induccions. Però, després d'ell, ¿no volem ara a la biologia cercar, poèticament, la creació artificial de lo animat, i a la química cercar la transmutació dels cossos? Doncs això, aplicat a la política és, no ja l'acomodament dels pobles als sistemes; és creació de pobles, poetització d'homes, fiat del qual naixen a la vida nous ciutadans, Lo qual és, altament, jacobinisme.²¹

L'individualisme d'Alomar es basa en la filosofia de Fichte, que partia del concepte del *jo*, entès com a realitat primera. Segons Pere Rosselló²², el *jo*, per a Fichte, necessita d'una resistència per poder seguir existint, perquè s'ha d'afirmar infinitament en el seu combat contra tot allò que li oposa resistència (el no-jo), sense la qual no pot alliberar-se. En canvi, per altra

²⁰Gabriel ALOMAR, *Ibidem*.

²¹Gabriel ALOMAR, *Ibidem*.

²²Gabriel ALOMAR, *La columna de foc*, Estudi introductori: Pere ROSSELLÓ BOVER, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011, p. 14.

part, Alomar no assumeix el pessimisme de Schopenhauer, segons el qual, el *jo*, és sobretot voluntat, com totes les coses que formen el món.

Això sí, Alomar recull una frase de Schopenhauer per explicar com les seleccions socials, les persones inquietes i els renovadors socials són els guies, els conductors de la col·lectivitat:

Schopenhauer, en la más conocida de sus frases, dijo que el amor era el impulso de las generaciones futuras, que pedían el ser. Paralelamente, podríamos decir que los grandes inquietos, los grandes renovadores sociales, sienten en sí mismos el amor de la especie, o sea el impulso de la especie futura y más perfecta, que quiere nacer. Las colectividades parciales son como viejas abuelas que se aferran a la vida y no se resignan a morir; y contra su tendencia conservativa, el individuo erige su tendencia progresiva o renovadora. El individuo selecto forma una punta en la bandada social a que pertenece, como el vértice de un vuelo de estorninos.²³

Com veiem, l'individualisme, que defensa Alomar, es complementa amb un clar reformisme social. Es tracta d'un republicanisme social marcat pel seu liberalisme «radical», que ell també anomena «jacobinisme»²⁴. Aquest jacobinisme és vinculat al seu ideal de ciutat. És a partir de “L’escola filosòfica del catalanisme”, del 1907, quan va començar a parlar del «Ciutadanisme», el qual es vincula al catalanisme i que arriba, fins i tot, a definir com a *Barcelonisme*:

[...] he posat un gran borro sobre la paraula *catalanisme*, i he escrit en majúscules aquesta paraula, que ja és hora de proclamar molt més pròpia: *BARCELONISME*;

²³ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, Madrid: Editorial Renacimiento, 1917, p. 236.

²⁴ A França, fou la tendència política radical i extremista de la burgesia, especialment de la petita burgesia, caracteritzada per la seva defensa a ultrança de la democràcia formal (utòpica i abstracta), encarnada en la "sobirania nacional" i que tingué com a conseqüències l'antimilitarisme social emmascarador de les oposicions de classe i molt sovint l'individualisme enfront dels abusos del poder estatal. A més dels jacobins pròpiament dits, els republicans francesos del 1848 i el 1871, els radicals britànics, els demòcrates nord-americans d'A. Jackson i l'ala esquerra del Risorgimento italià (especialment els garibaldins) poden ésser considerats representants d'aquest jacobinisme, com també, més modernament, els radicals sud-americans de la fi del s. XIX i el començament del XX, el Partido Radicalsocialista a Espanya i, a Catalunya, Acció Catalana i, sobretot, Esquerra Republicana de Catalunya.

és a dir, florida de Ciutat, no ja de Nació. Doncs bé: els tres períodes del nostre moviment són: I. Regionalisme, son verb: els Jocs Florals; sa Seu: Catalunya.- II. Nacionalisme; son verb: la Solidaritat; sa Seu: Espanya.- III. Ciutadanisme, son verb: la nostra joventut; sa Seu: Barcelona, és dir, el món.²⁵

De les primeres col·laboracions d'Alomar en la premsa de Barcelona es poden destacar tres articles publicats a *La Veu de Catalunya* sota el títol de “L’aspiració de Mallorca”, 30-VIII-1903; 7-IX-1903 i 1-X-1903, que segons Jordi Castellanos²⁶ va més enllà de les afirmacions poètiques orsianes, perquè el que realment cerca és l’articulació cultural i política de Mallorca amb Catalunya, perquè la poesia era considerada com la via de “solidaritat entre Mallorca i Catalunya”.

Des de la revista *Catalònia* s’intentaven recuperar els ideals modernistes, per reconstruir el modernisme com a moviment, incorporant, en un ideal comú, els diferents fronts en què s’havia diluït. Per aquest motiu, «Síntesi» i «Integració» són els mots clau de *Catalònia*, base de l’actitud ideològica del joves activistes d’aquell moment com eren Gabriel Alomar i Eugeni d’Ors. D’aquesta manera es volia configurar un front intel·lectual obert a la intervenció en la vida pública, per tal d’introduir amb força els ideals de progrés en el catalanisme. Zola, una figura respectada pel sectors regeneracionistes, arran de l’afer Dreyfus, era, per a tots els modernistes catalans del moment, un model intel·lectual i intervencionista.

Els primers a usar el mot modernista foren el mateixos homes que s’hi autodesignaven²⁷ i, per sobre de les tendències estètiques i ideològiques, pre-

²⁵ Gabriel ALOMAR, «De Nostra col·laboració. L’Escola Filosòfica del Catalansisme (Utopies i Paradoxes)», 16 de desembre de 1907.

²⁶ Sobre *El Futurisme* vegeu la introducció de Jordi CASTELLANOS dins Gabriel ALOMAR, *El futurisme. Articles d’El Poble Català (1904-1906). Obres Completes: II*. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 7-39.

²⁷ Vegeu Nòbert BILBENY, *Política noucentista. De Maragall a d’Ors*. Catarroja – Barcelona – Palma: Editorial Afers, 1999.

tenien modernitzar la cultura i lluitaven contra una cultura tradicionalista, endarrerida, que s'entestava a viure del passat.

Els modernistes van concebre per primera vegada la professionalitat de l'artista i de l'escriptor català, no en el sentit econòmic, però sí en el sentit que vivien per a l'art i per la literatura. Però, sorprenentment, es produí una oposició a la seva pròpia classe social: eren artistes burgesos que es rebel·laven contra la seva pròpia classe, i eren ells els qui portaren l'impuls de rebel·lió antiburgesa en l'àmbit social i polític. I és que un dels objectius del modernisme també era la catalanització cultural de l'obrerisme. Per altra banda, la burgesia catalana posava límit a l'esquerranisme dels intel·lectuals modernistes i a les seves vagues aspiracions revolucionàries. També així, el Noucentisme va transmetre, de manera premeditada, la idea que el Modernisme era un moviment anàrquic, caòtic i contradictori, tot i que, podríem dir que el Noucentisme era el resultat de seleccionar i ordenar alguns dels corrents existents dins el Modernisme.

El modernisme comportà la concepció d'una necessitat de canvi i d'innovació en el camp artístic i literari, i transformà ràpidament la concepció de la bellesa i el gust, i com hi havia una entronització de la moda que rebutjaven els gustos del passat perquè es consideraven que ja havien passat de moda. Era un reflex del que estava passant a Europa, hi havia una obsessió per a la modernitat que lluitava contra l'immobilisme de la societat catalana i espanyola de la Restauració.

La revista *Catalònia* va fer una obra de divulgació dels diferents noms i corrents de moda a Europa: D'Annunzio, Emerson, Nietzsche, Verhaeren, però també Mallarmé, Baudelaire, Maeterlinck, i mantenia un cert equilibri entre les col·laboracions de les diferents tendències modernistes. Per a Marfany, *Catalònia* va ser allò que *L'Avenç* no havia tingut temps de ser,

un òrgan al servei dels modernistes catalans, amb la participació, en el camps de la literatura catalana, entre altres autors de: Rusiñol, Pompeu Gener, Raimon Casellas, Ramon D. Perés, Jaume Brossa, Enric de Fuentes i els dos principals representants d'un incipient modernisme mallorquí, Miquel dels Sants Oliver i Gabriel Alomar. També publicà poemes de tema clàssic i escrits en estrofes sàfiques de Miquel dels Sants Oliver i Gabriel Alomar²⁸.

Segons Joan Lluís Marfany²⁹, «el modernisme és un front per a la renovació “artística, intel·lectual i moral” de la col·lectivitat catalana» i «Així “modernisme” esdevé la denominació d'un corrent literari i artístic marcat bàsicament per les influències simbolistes, decadent i pre-rafaelites». La influència del parnassianisme³⁰ sobre el Modernisme depengué molt directament de les connotacions messiàniques i pseudorevolucionàries que aquesta estètica posseïa en l'obra D'Annunzio o de Carducci.

Per a Marfany³¹, Alomar fou una de les víctimes il·lustres del Noucentisme, ja que n'era un dels seus creadors teòrics. Així no és tan estrany, com esmenta Isidre Molas³², que Campalans i Serra el fessin president de la Unió Socialista, grup d'arrel noucentista orientat a bastir un moviment que transcendís la política obrerista per tal que el socialisme fos expressió de ciutadania, forjat a través de la reforma i de la cultura. Més enllà d'un canvi cultural entre modernistes i noucentistes, es pot intuir que es va produir, alhora, una ruptura ideològica dins el Modernisme i també dins el Noucentisme, a partir del qual s'esdevingué un canvi d'hegemonia política.

²⁸ J. LL. MARFANY, dins RIQUER / COMAS / MOLAS, *Història de la literatura Catalana, Volum 8*, Barcelona, Ariel, 1986, p. 75-186.

²⁹ J. LL. MARFANY, *Aspectes del modernisme*, Barcelona, Curial, 1982, p. 45-47.

³⁰ *Ibidem*, p. 85-86.

³¹ *Ibidem*, p. 253.

³² Isidre MOLAS, «El liberalisme democràtic de Gabriel Alomar», *Recerques*, núm. 23, 1990, p. 101.

El 1906 apareix el primer republicanisme nacional català, és a dir, el catalanisme d'esquerres, amb *El Poble Català* com a difusor del republicanisme d'esquerres. La seva edició com a diari, el 1906, s'inicià amb la data simbòlica de l'1 de maig i amb un article de Jaume Carner: «la democràcia nacionalista de Catalunya».³³ Els catalanistes republicans volien la separació de l'Església i de l'Estat, per poder tornar a l'Estat les funcions socials. *El Poble Català*, fins a l'any 1908, va ser el vehicle ideològic del republicanisme català. El periòdic es presentà com un òrgan liberalprogressista per a la causa de l'autonomia de Catalunya.

A través de la premsa modernista es donava una resposta al positivisme evolucionista més determinista i es donaven a conèixer els plantejaments de Nietzsche, Schopenhauer i Stirner.

La concepció que Alomar bastí en aquell moment, en el pas del modernisme al noucentisme, és la reelaboració del modernisme, el precedent d'una mena de noucentisme progressista, del qual es nodriren els noucentistes. D'aquesta manera, podríem entendre el noucentisme com l'evolució del modernisme, a la qual s'integra una concepció conservadora, liderada per Eugeni d'Ors. La diferència la trobam, en un primer moment, en l'esperit de rebel·lió d'Alomar, partidari del progrés i defensor de la connexió entre la selecció espiritual i la massa. Alomar era un teòric de la revolta i del futurisme. Una revolta que representa el punt de ruptura ideològica amb Eugeni d'Ors.

A principis de 1906, Eugeni d'Ors va començar a col·laborar a *La Veu de Catalunya*, i durant un breu període va mantenir la doble col·laboració a *El Poble Català* i al diari *La Veu de Catalunya*, però finalment abandonà *El*

³³ Nobert BILBENY, *Política noucentista. De Maragall a d'Ors*. Editorial Afers, Catarroja – Barcelona – Palma, 1999, p.54.

Poble Català i començà a predicar des del diari rival una versió modificada del modernisme, subordinat clarament a la política de la Lliga, i que, així com esmenta Marfany, Brossa³⁴ definirà com un modernisme en dosis homeopàtiques: el noucentisme.

Polítics i intel·lectuals noucentistes coincidiran en la repressió de la cultura política liberalmodernista per allisar el camí de la política de cultura noucentista, prefixada pel president Prat de la Riba i Eugeni d'Ors, ideòleg cultural del moviment noucentista. D'aquesta manera, es desmarquen clarament del modernisme precedent i expressen una ruptura política, més que no pas estètica, per afirmar-se com un nou moviment incipient. Alomar, doncs, en aquest context, quedà exclòs pel seu anticonservadorisme, tot i que compartia molts dels seus plantejaments estètics.

³⁴ J.BROSSA: «L'esperit universalista», *El Poble Català*, 11-XII-1907.

El pensament estètic

El pensament estètic de Gabriel Alomar pren cos i forma en la conferència *El Futurisme* que va fer l'any 1904, a l'Ateneu Barcelonès, presidit per Joan Maragall, dins d'un cicle de conferències d'escriptors mallorquins, (en què també participaren: Joan Alcover, Miquel dels Sant Oliver, Mateu Obrador, Joan Torrendell, i Miquel Costa i Llobera). Fou un punt d'inflexió que li donà prestigi, per un costat, però que també, per altre costat, li provocà l'aparició de nous enemics.

Alomar fou el darrer a intervenir i tingué una gran repercussió, molt superior a la dels altres autors mallorquins pel seu plantejament futurista. Va ser una conferència programàtica i ideològica en el mateix moment en què sorgia una escisió de la Lliga Regionalista, una escisió o corrent que es definia com catalanista liberal i republicà. S'havia acabat aquell ideal integrador dels noranta que havia portat homes republicans i d'esquerres a la Lliga i a la vegada noves signatures a *La Veu de Catalunya*. Els republicans i modernistes veien traïts els seus ideals de progrés pel conservadorisme polític dels capdavanters del partit, Prat de la Riba, Puig i Cadafalch i Francesc Cambó. En aquest context, els nous plantejaments exposats per Gabriel Alomar esdevingueren una alternativa de renovació.

Aquest dos corrents es veien representats per dos òrgans d'expressió, destinats a crear model ideològic. L'any 1899, havia nascut *La Veu de Catalunya*, que qualla amb la creació l'any 1901 de la Lliga Regionalista; després es produí l'escisió dins la Lliga, i es creà el setmanari *El Poble Català*, amb el qual es volia articular un nou corrent ideològic i polític que responia al que podríem anomenar catalanisme popular, amb la necessitat de trobar intel·lectuals progressistes, és a dir, modernistes, que s'allunyessin d'aquelles

posicions conservadores que s'havien consolidat entorn del noucentisme. El que es pretenia era tornar a organitzar el modernisme com a moviment.

Com ja hem esmentat, Alomar es donà a conèixer amb força a Barcelona amb el *Futurisme* i, d'aquesta manera, passà a estar a primera fila en el món intel·lectual català. Amb aquest manifest exposà el seu ideari modernista, el qual era concebut des d'una perspectiva nacionalista, regeneracionista i messiànica que s'esforçava per vèncer l'endarreriment de la societat catalana, sorgida de la Restauració.

Per aquest motiu es diu que es tractava d'un text teòric que anava molt més enllà de l'àmbit estètic. I va ser aquest, el nucli, on Alomar organitzà el seu pensament i del qual naixerien molts dels assaigs posteriors.

I és que Alomar, igualment, que també anà més enllà de l'àmbit estètic, s'ha de dir que més que un creador fou un pensador el qual, tot partint d'alguns grans filòsofs i assagistes del segle XIX, va reflexionar sobre el paper de guia que l'intel·lectual havia de tenir en la societat³⁵.

Alomar assumí aquest paper de guia, i un exemple n'és el pseudònim que utilitzava en *El Poble Català*: "Fòsfor", ben descriptiu de la seva intenció: esdevenir una llum per guiar-nos dins la fosca. També utilitzà altres pseudònims, en "Biel de la mel"³⁶ a *La Almudaina* i "Albert de Beaurócher" a *Le Journal d'Égypte*, durant el seu exili a El Caire.

L'ús del símbol de l'abella està també relacionat amb la seva voluntat de ser un guia: una abella que surt a pol·linitzar les flors: «Per la finestra ober-

³⁵ Vegeu Pere ROSSELLÓ, «"Herois" i escriptors als articles de Gabriel Alomar al diari *El Día* (1921-1931)». *Caplletra*, 52, primavera 2012, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012 p. 9.

³⁶ Alomar trobarà, també, en el símbol de l'abella la seva vocació messiànica. Vegeu la introducció d'Assumpta CAMPS dins Gabriel ALOMAR, *SPORTULA (1907-1908) Articles d'El Poble Català. Obres Completes: III*. Palma, Editorial Moll, 2000, p. 10-11.

ta entra la vida. I per la finestra oberta, el meu esperit surt a divagar sobre el món i la vida, com una abella entre flors»³⁷.

I ell com a guia, com a pol·linitzador, com a llum, anhela conduir la societat cap a un procés de renovació per tal d'aconseguir l'evolució de la nació cap a uns ideals de llibertat.

Per això defineix el seu concepte de «futurisme» com un moviment etern, en què la humanitat «va renovant a través dels segles les pròpies creences i els propis ideals». Alomar, convençut que les generacions evolucionen, creu que la nostra nació s'ha d'orientar cap al futur: aspira a la construcció de les condicions bàsiques per tal que els nostres fills puguin bastir el seu propi món en llibertat.

Podem afirmar, així, que el mot «futurisme» és una creació alomariana que no tenia res a veure amb el futurisme de Marinetti. Tan sols s'hi poden trobar algunes coincidències, com poden ser la noció de l'heroi, el mite mediterraneo-classicista, i el messianisme, entre d'altres. Aleshores el mot «futurisme», de creació alomariana l'any 1904, fou usat cinc anys més tard en el primer manifest de Filippo Tommaso Marinetti. I Alomar se sentí plagiat per Marinetti, i a la vegada ignorat pels corresponsals espanyols que donaven com a novetat el mot futurisme, cinc anys després de la conferència a l'Ateneu Barcelonès i de tots els articles i els debats que havia provocat la conferència d'Alomar dins del món intel·lectual català:

I ara... què us diré, amics meus? Catalunya continua essent ignorada. Quan el nom de futurisme, que ve a esser la paraula meua i única, creació del qui això escriu, és entrada ja en el nostre lèxic corrent, hi ha encara corresponsals espanyols que la

³⁷ Gabriel ALOMAR, SPORTULA (1907-1908) *Articles d'El Poble Català. Obres Completes: III*. Introducció d'Assumpta CAMPS, Palma, Editorial Moll, 2000, p. 75.

donen com una novetat, sols perquè un poeta parisenc, «cinc anys després» que jo, usa el mateix mot³⁸.

La reacció d'Alomar davant del manifest de Marinetti, en articles posteriors, va ser de profund rebuig. La condemna era total, per a ell era buit de contingut i buit de la idealitat que ell mateix havia volgut impregnar a la noció de futurisme. Alomar ho expressà en diferents articles, usant expressions com «Paraules, paraules, paraules...» o «un enfilall de beneiteries»³⁹.

Antoni-Lluc Ferrer⁴⁰ esmentà que Santiago Valentí Camps s'arriscà a veure en el cas de la coincidència de noms una dubtosa relació de dependència, i escriví: «*Cabe suponer que al escritor italiano le sugirió la tesis de su ensayo una crítica de Marcel Robin que apareció en el “Mercure de France”, dedicada a examinar el estudio de Alomar.*»

Miquel Dolç⁴¹, per la seva banda, considerà el mot “futurisme” de creació indiscutiblement alomariana però, encara que Marinetti hagués pogut manlleva el nom a Alomar, ho veié una mera i pertorbadora coincidència de noms, ja que feia mal comprendre que el Futurisme d'Alomar pogués ser considerat un precedent local del *Futurismo* de Marinetti, encara més, tenint en compte les grans divergències ideològiques que posteriorment es feren evidents, però ja s'insinuaven, en el llibre *I poeti futuristi*, de 1912⁴², precedit del *Manifesto tecnico della letteratura futurista* de Marinetti, on s'hi proclamava l'enèrgic menyspreu de tots els diplomes acadèmics, la

³⁸ Gabriel ALOMAR, «El Futurisme a París», *Sportula*; 9-III-1909.

³⁹ Sobre els articles publicats a *El Poble Català (1907-1908)* vegeu la introducció d'Assumpta CAMPS dins Gabriel ALOMAR, *SPORTULA (1907-1908) Articles d'El Poble Català. Obres Completes: III*. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 7-70.

⁴⁰ Antoni Lluç FERRER, en el pròleg dins Gabriel ALOMAR, *El Futurisme i altres assaigs*, Barcelona, Edicions 62, 1970.

⁴¹ Miquel DOLÇ dins del pròleg, *Antologia Poètica*, Gabriel ALOMAR, Bartomeu ROSSELLÓ-PÒRCEL, Palma: Editorial Moll, 1987, p. 17-18.

⁴² Miquel DOLÇ dins del pròleg, *Antologia Poètica*, Gabriel ALOMAR, Bartomeu ROSSELLÓ-PÒRCEL, Palma: Editorial Moll, 1987, fa referència a *I poeti futuristi. Con un proclama di F. T. Marinetti e uno studio sur verso libero di Paolo Buzzi* (Milà, Edizioni futuriste di Poesia, 1912).

pràctica dels esports violents, l'abolició del llatí i del grec, el trencament de tots els esquemes literaris, l'odi a la intel·ligència i la higiene de la guerra, per esmentar-ne uns quants. Es fa evident que l'individualisme mal entès podia arribar a conduir, també, a la tirania i a la dictadura. D'aquí es pot entendre que Marinetti esdevingués, anys més tard, en l'ideòleg del feixisme mussolinia.

S'ha d'esmentar que Alomar, l'any 1904, encara no havia formulat plenament el seu pensament estètic i, en canvi, el seu pensament social, polític i pedagògic es trobava practicament constituït⁴³.

Alomar ens explica, d'aquesta manera, en l'article *Parla encara el Pròleg* (2-11-1097) de la secció "SPORTULA" el que vol oferir als lectors en els seus articles d'*El Poble Català*:

Avui hi trobareu un diàleg, entressentit, sospès inacabat. Demà el croquis d'una poesia per a fer. Demà passat una poesia esfumada en prosa. L'altre un sol pensament, flor única... Una amable incorrecció fluirà de la meva prosa. Jo us prometo no corregir, o, si faig correcció deixar la paraula borrada, per a que pugueu anar seguint l'eclosió del meu pensar, la naixença de la meva paraula, el martiri del meu estil, la creixent precisió del meu adjectiu... Avui hi haurà el disseny de tres quartilles, demà el de mitja, el d'un quart, una ratlla sola...⁴⁴

Serà en la conferència pronunciada el 1904, a l'Ateneu Barcelonès, i publicada per *L'Avenç* el 1905, segons Pere Rosselló⁴⁵, quan l'estètica ja hi tindrà un lloc principal, i intentarà integrar unes idees característiques del

⁴³ Vegeu Pere ROSSELLÓ, «Gabriel Alomar: una poètica del canvi de segle», dins *Joan Alcover, Miquel Costa i Llobera i els llenguatges estètics del seu temps*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.

⁴⁴ Gabriel ALOMAR, *SPORTULA (1907-1908) Articles d'El Poble Català. Obres Completes: III*. Introducció d'Assumpta CAMPS, Palma, Editorial Moll, 2000, p.76.

⁴⁵ Pere ROSSELLÓ, «Gabriel Alomar: una poètica del canvi de segle», dins *Joan Alcover, Miquel Costa i Llobera i els llenguatges estètics del seu temps*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p. 106.

pensament de la fi de segle, que van des de l'àmbit social i polític fins al purament estètic i literari.

Els discursos, els articles ideològics, els pròlegs polítics i les conferències d'Alomar formen un cos de doctrina. De manera que Alomar expressa i propaga la revolta a través dels seus escrits i conferències, explicant la seva teoria política, que a la vegada està estretament associada a la concepció que té de l'art i de la literatura.

El propòsit d'Alomar, i dels liberals, era, amb l'impuls del progressisme, aconseguir fer coincidir la realitat i l'ideal:

Res se produeix perquè sí, espontàniament i sense causa. Catalunya, com totes les demés nacions sotmeses, sentí de cop una nova necessitat, un afany de nova vida, i el catalanisme es produí. No va néixer com un retorn, com un retrocés, com una exhumació. Va néixer perquè coincidí amb el medi, perquè trobà un ambient respirable, perquè l'aire aportà la llavor del nou ideal sobre la terra catalana i el terror la va rebre amorosament. El catalanisme nasqué perquè va esser *actual*. El catalanisme triomfarà a condició que sia *futurista*.⁴⁶

D'aquí que podríem definir el futurisme com el nom genèric del moviment de la llibertat i el progrés, que tenia com a objectiu capgirar la societat, vèncer la inèrcia conservadora, i fer de la màxima llibertat i plenitud personal el destí de la humanitat:

Per això el futurisme no és un sistema ocasional o una escola de moment, pròpia de les decadències o de les transicions, no: és tota una selecció humana, qui va renovant a través dels segles les pròpies creences i, els propis ideals, imbuïnt-los sobre el món en un apostolat etern.⁴⁷

⁴⁶ Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Articles d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes II*. Introducció de Jordi Castellanos. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 69-70.

⁴⁷ Gabriel ALOMAR, *op. cit.*, p. 52.

Per a Alomar, s'havien produït dues categories de persones: la dels rebels transgressors, que havien optat per la transformació de la societat, i per altra banda, la dels que s'havien refugiat en el somni, en la torre d'ivori, al marge de la realitat conflictiva.

A la vegada hi havia dues classes de rebels que són creadors de futur, futuristes, per tant: els revolucionaris i els poetes. Ambdós són rebels que ell defineix com a inactuals i que són una minoria:

*La facultat de poetització és concedida a una selecta minoria d'escollits o bé a una successió indefinida de generacions qui hi col·laborin.*⁴⁸

Es caracteritzen per la seva individualitat i se senten insatisfets amb la realitat present:

Llur reialme no es troba verament en aquest món. Stuart Mill els anomena els descontents; Spencer, els inadaptats; Nietzsche, els inactuals. Són hiperestètics, posseïts, inspirats. Llur obra comença per una gran negació, i d'entremig d'aqueix pessimisme absolut, sobre les runes de lo actual, entreveuen, informulada i amorfa, però segura i esplendent, la realitat futura. Són els Precursors, els Anunciadors i els Messies. Els uns duen la bona nova a les verges en el recolliment dels cubicles, els altres clamen en el desert la profecia que ningú escolta, els altres criden l'evangeli en l'atri dels temples vells o entre les turbes de Cafarnaüm i moren sobre la muntanya.⁴⁹

Com es veu, els rebels es comparen amb el Messies, pel seu poder transformador fins al punt en què arriba a equiparar el fruit del rebel poeta (que és la Poesia) com una religió:

La Poesia és l'única religió permanent, superior a l'envolada frenètica del temps i al pas assolador de les centúries! Sacerdots d'aquesta església indestructible, els

⁴⁸Gabriel ALOMAR: «De poetització» dins *El Futurisme i altres assaigs*, edició a cura d'Antoni-Lluc Ferrer (Barcelona: Edicions 62, 1970).

⁴⁹ Gabriel ALOMAR, *op. cit.*, p. 56.

poetes, ajuntats de mans sobre els restes de les nacions i dels exèrcits, giravolten la dansa sagrada, cerimònia prístina de llur fe.

[...] I és que la Poesia és la gran medidora amb l'infinit de demà, com ho és per a l'infinit d'ahir, segons la frase de Niebuhr, la filologia, aqueixa investigació tan intuïtiva i tan inspirada.⁵⁰

S'ha de tenir present que del món intel·lectual de la Barcelona de començament de segle, sorgeixen, en la concepció ideològica d'Alomar, aspectes com la rebel·lió social, l'individualisme, l'universalisme, i l'aristocràcia de la intel·ligència.

Tots aquests aspectes, acompanyats del recurs de les elits que amb el seu caràcter dirigent eduquen la massa, són uns aspectes simultanis, en aquella època, en tots els països europeus. Aquestes elits són les avantguardes, i són les que remouen la realitat. Aquest aspecte es veurà reflectit de manera constant en la cultura catalana a través d'Eugeni d'Ors i de Gabriel Alomar:

Toda cultura, cuando llena a su apogeo, adquiere formas de selección en la minoría que la encarna por excelencia. Las culturas son como las especies zoológicas: cuando llegan al tipo, al ejemplar que reúne los rasgos fundamentales, suben a la forma excelsa de la belleza. Desata sobre el mundo la revolución más desenfrenada: el hombre-tipo de esa revuelta será siempre un aristócrata. Tendrá, sobre todo, ese rasgo esencial y prístino: la «distinción»; porque su propia cualidad de rebelde le apartará de la masa vulgar. Apurando los términos, deberíamos decir que sólo el hombre muy personal, muy creador, llega a ser distinguido, mientras que la elegancia vulgar consiste en el acomodamiento a la norma de selección recibida e impuesta.⁵¹

⁵⁰Gabriel ALOMAR, *op. cit.*, p. 57.

⁵¹Gabriel ALOMAR, *La Formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)*, Madrid: Editor Rafael Caro Raggio, 1920, p. 53-54.

Tot i que les afinitats i les divergències entre Alomar i Ors defineixen les dues grans orientacions que dominaran la vida cultural catalana entre els anys 1904 i 1906, i fins arribar al final de la dècada. Afinitat, per una part la reconstrucció del modernisme, amb la participació d'Alomar i d'Ors, en un inici, dins *El Poble Català*, i més tard, divergència en la construcció del noucentisme, amb el grup de Carner i la incorporació d'Eugeni d'Ors, l'any 1906.

La conferència d'Alomar, pronunciada en un context de conflicte entre ex-companys, segons Jordi Castellanos⁵², es va convertir, com hem dit, en un gran referent, ja que s'erigí com una crida a la formació d'un grup polític alternatiu al conservadorisme de la Lliga i aparegué com l'inici i la guia de l'edifici ideològic a construir, amb les confluències del Modernisme amb el sector liberal i republicà del catalanisme. De manera directa, la conferència d'Alomar es convertí en un problema per a *La Veu de Catalunya*, diari en el qual col·laborava Alomar.

Alomar va fer un esforç d'integració, de síntesi del pensament finisecular, amb l'objectiu de traduir-lo en una ètica personal i social, i per tant, en una praxi política. I aquesta praxi política es va concretar, segons la voluntat d'Alomar, expressada en la conferència, en associar el modernisme a una opció política clarament republicana. El nostre autor volia integrar el proletariat al projecte ideològic que havia plantejat:

la incorporació de la plebe a la vida plena és lo únic que falta per a completar la integració de la humanitat en la sobirania i en el dret públic? ¿No compreneu amb tota claretat la formació d'aquells temperaments, qui han dit *sí* després del

⁵² Sobre *El Futurisme* vegeu la introducció de Jordi CASTELLANOS a Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Articles d'El Poble Català (1904-1906)*. Obres Completes II. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 7-39.

no categòric de les revolucions, i han proclamat la vida enmig de les societats descoratjades i escèptiques?⁵³

Segons ells, la política integradora que havia incorporat la burgesia a la vida pública, tenia el repte, ara, d'integrar-hi el proletariat.

Per a Alomar el model d'home és el poeta. El model d'home modelat per Carlyle⁵⁴ i Ibsen és un home fort, contra els prejudicis socials i les adversitats, i que solitàriament treballa i lluita per a la realització del seu ideal. Similarment és l'home «rebel» messiànic, que concep Alomar, que alhora associa amb la figura del «poeta», de manera que per a ell són la mateixa cosa.

Perquè és el Poeta qui recull els valors de tot el poble:

A la Catalunya de tradició, ha succeït la Catalunya positivista. La seva naturalesa crematística, per lo demés, havia de portar-ho. Doncs bé: jo voldria que an aquesta Catalunya succeís aviat la Catalunya veritablement poeta.⁵⁵

Alhora que, també, fa la funció de dictar, de definir, de dirigir la societat cap al futur. La intel·lectualitat és l'estament que representa el progrés, i per tant, l'art, n'és el mitjà:

I és que arriba un moment en què les afirmacions noves suren en l'aire com a vapors d'un encenser invisible, i sols els elegits saben percebre aquells aromes que demà impregnaran la terra.⁵⁶

⁵³ Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Articles d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes II*. Introducció de Jordi Castellanos. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 58-59.

⁵⁴ Thomas CARLYLE (1795-1881), *Los Héroes*, Aguilar, Colección Crisol, 183, Madrid 1963, tercera edició. Es va publicar per primera vegada en anglès el 1841.

⁵⁵ Gabriel ALOMAR, «L'Escola filosòfica del catalanisme. (Utopies i paradoxes) I», 19 de desembre de 1907.

⁵⁶ Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Articles d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes II*. Introducció de Jordi Castellanos. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 59

Així mateix, aquest fort messianisme el duu a influir profundament al lector, i se l'indueix a actuar. S'inscriu, així com descriu Assumpta Camps⁵⁷, de ple en la relació escriptor/públic que s'estableix de manera recurrent a finals del XIX i inicis del XX.

D'aquesta manera, el nacionalisme progressista, en la primera dècada del segle XX, va tenir Alomar com a difusor de la concepció messiànica del poeta. Un nou concepte, el de messianisme intel·lectual, en el qual D'Annunzio⁵⁸ passarà a ser-ne un pilar:

I no entengueu per poetes únicament els qui es valen de la paraula per a fer-ne subtils com inacions harmòniques i placèvoles, dolces a l'orella, com el miniaturista d'un temps feia inicials en el marge dels còdices, o com el mestre de dansa conjuminava ses exquisides invencions en el gran segle. No: el poeta és el qui sent batre dins son cor, intensament, aquella diversificació de què us parlava, i la revela al món en la forma més altament sentimental, més religiosa, si val a dir-ho⁵⁹.

Anys més tard, Alomar criticarà D'Annunzio i la seva evolució ideològica:

No hay personalidad más significativa que Gabriel D'Annunzio como prueba de la evolución sufrida por el espíritu italiano. La literatura fue una de las grandes forjas de la unidad y libertad de Italia.⁶⁰

Una evolució de D'Annunzio cap al feixisme de Mussolini, cap al nou imperialisme vencedor, i que criticà perquè el feixisme no cerca alliberar, sinó dominar, prescindint del que Alomar defineix com «la puresa dels ardors generosos, basats en l'austera integritat de les abstraccions»:

⁵⁷ Gabriel ALOMAR, *SPORTULA (1907-1908) Articles d'El Poble Català. Obres Completes: III*. Introducció d'Assumpta CAMPS, Palma: Editorial Moll, 2000, p. 9-11.

⁵⁸ Assumpta CAMPS, «La presència D'Annunzio en l'«estètica abitrària» de Gabriel Alomar», *Randa*, 37, Barcelona, Curial, 1995, p. 133-141.

⁵⁹ Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Articles d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes II*. Introducció de Jordi Castellanos. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 57

⁶⁰ Gabriel ALOMAR, «La cuarta Roma», *El Día*, 15 de novembre de 1922.

Y ese espíritu de nuevo imperialismo es el que hoy ha vencido. Ahí están para encarnarlo, en diferentes aspectos, D'Annunzio y Mussolini. Compárese la psicología de aquél con la de sus grandes predecesores líricos. En D'Annunzio se ha extinguido la pureza de los ardores generosos, basados en la austera integridad de las abstracciones.⁶¹

Així com hem dit que Alomar associava el concepte de «rebel» i el de «messies» amb la figura del poeta, s'estableix la següent analogia, dit en paraules seves: «la poesia és pedagogia», així com la política també és pedagogia. Utilitza aquest recurs de manera molt recurrent, exposant la necessitat del caràcter dirigent de les elits com a motor de la societat. És també un tema preminent en aquella època, en tots els països europeus: Carlyle, Nietzsche, Mosca, Pareto, Kautski, Lenin, etc., en fan referència.

De manera que la ideologia d'Alomar s'inscriu de ple en el modernisme: el seu messianisme revolucionari i anarquitzant i el seu ateisme provenen de Carducci i de Carlyle. Jordi Castellanos⁶², recull com Manuel Montoliu⁶³, referint-se a Gabriel Alomar, afirmà des d'*El Poble Català*: «Carlyle, Emerson, Renan, Nietzsche ja han donat un deixeble; acaben de produir el seu fill català [...]»

I hem pogut veure com en el messianisme intel·lectual que formulà Alomar hi trobam una visió dualista del món, plantejada sobre la base de l'enfrontament de l'Home i la Natura. Per a Assumpta Camps⁶⁴, l'Home és assimilable al Poeta, i a l'impuls d'innovació i acció, mentre que la Natura s'identifica amb el Poble, amb la inèrcia i passivitat de l'acció. El Poeta

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Articles d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes II*. Introducció de Jordi Castellanos. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 7.

⁶³ Manuel de MONTOLIU, «Gabriel Alomar», dins *Estudis de literatura catalana*, Barcelona, Societat catalana d'Edicions, 1912, p. 21.

⁶⁴ Assumpta CAMPS, «La presència D'Annunzio en l'«estètica arbitrària» de Gabriel Alomar», *Randa*, 37, Barcelona, Curial, 1995, p. 133-141.

pren coneixença de la realitat i porta als altres el seu coneixement. Aquesta dualitat també s'exposà en la primera part de la conferència *El Futurisme*, en la concreció històrica del món: entén que les societats es configuren a partir de dues forces, la que mira el passat i constitueix tot l'entramat de l'entorn social (tradicions, mites, família, costums, llengua, etc.), la qual es concreta en la pàtria i la religió; i la que mira al futur i que neix de la mateixa natura, que impulsa l'home cap a la rebel·lió, és a dir, voluntat individual i voluntat per a transformar el món.

Així, Alomar, defensa la capacitat de l'home de no sotmetre's a la Natura, sinó de posar-la al seu servei. Per a Alomar, el futurista introdueix en la natura la seva voluntat de progrés:

Modelar la terra a l'albir de l'home; inspirar-li també, com els Elohim, un espirall de vida; animar-la d'humanitat, adaptar-la a les condicions humanes com qui doma una bèstia salvatge, humanitzar les forces i asservir-les, esculpir en el món la nostra imatge, *crear*, en fi, crear, assolint d'un vol la funció mateixa de la divinitat.⁶⁵

Aquest progrés representa un perfeccionament de la humanitat, que es concreta en teories de la voluntat, la religió de la bellesa, retorn a la Natura no contaminada, culte de la veritat, retorn a la puresa cristiana:

No ho oblideu: la vida terrenal de l'home és sols un assaig per provar si és digne de la immortalitat...

I els que no són dignes d'aquesta immortalitat en la paraula, o sia persistència del creador en la seva obra, sempre tendran la vera immortalitat de llur cos, a través de l'apariència menyspreuable de la mort; ja que llur cos, espargit

⁶⁵Gabriel ALOMAR, *Op. cit.*, p.49.

*una volta més en el terbolí de totes les coses, no pot morir mai, perquè la conversió del quelcom en el res és impossible...*⁶⁶

Perquè el futurisme és una mena de redempció, és la visió profètica dels nous temps:

aquest afany impàvid de sacrifici i de redempció, ofert a una humanitat indigna en l'esperança de l'adveniment d'una humanitat millor, o acceptat fredament amb la sola fe en un ideal incògnit, imprecís, és el primer mòbil de tot esdeveniment, de tota evolució. És el redemptorisme, és el futurisme, és la visió profètica dels temps nous, visió qui és un privilegi dels elegits, bastant per a fer que els braços s'obrin a la mort amb un gest de glòria qui quedi com a *remember* i com a testimoni d'una veritat.⁶⁷

D'aquí que, Alomar defensa la capacitat de transformar la realitat, i allò que ara és «la màquina horrible» de les penalitats dels obrers serà la màquina emancipadora de les darreres esclavituds:

Per a l'home a qui ha estat concedida la facultat personal de poetització, res pot sostreure's a la seva obra quan ell insufla sobre les coses l'hàlit evocant. Per a aqueix home no existeixen aquelles coses que en diuen prosaiques, baixes, indignes de poesia. Basta que ell les toqui amb la vareta, i se transfiguraran. Els subpoetes, els poetes d'imitació, d'acomodament a una escola, a una manera, a una quadrícula, restringiran el lèxic a l'ús d'un vocabulari privatiu d'ells. I quan per sobre aqueix cenacle aparegui un Víctor Hugo, i barregi l'«eixam blanc de les idees al torrent negre dels mots», les paraules proscriutes retornaran a la llum i un raig de sol penetrarà en els racons de la misèria i en la cort dels porcs. Quina paraula voleu que el poeta us transfiguri? Aquí teniu la paraula «màquina», la màquina horrible, deforme, monstruosa, producte de la prosaica ciència, instrument qui giravolta i sua en la nau grisa i amorfa de les fàbriques. Doncs aqueixa màquina on avui podeu transfigurar ja penalitats de l'avern plutònic o de l'infern dan-

⁶⁶ Gabriel ALOMAR, *SPORTULA (1907-1908) Articles d'El Poble Català. Obres Completes: III*. Introducció d'Assumpta CAMPS, Palma, Editorial Moll, 2000, p. 78.

⁶⁷ Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Articles d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes II*. Introducció de Jordi Castellanos. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 54.

tesc, demà serà l'emancipadora de les darreres esclavituds, un jou posat sobre el coll ajupit de la naturalesa.⁶⁸

Però el «maquinisme» no ha de convertir els individus en una simple peça dins la maquinària, ja que seria la submissió de l'home per la màquina. Tot sistema necessita un contrapès, ja que l'autoritat sense contrapès es convertirà en tirania:

Alemania, a pesar de su tradición individualista, bárbara, representa hoy el «maquinismo» en la concepción del Estado; la conversión del rebaño humano en rodaje o pieza de una inmensa máquina de gobernar; un sufragio de idólatras o estatólatras, interrumpiendo el desarrollo de los pueblos llegados a libertad. Es la prueba viva de esa fatal desproporción entre el hombre y la maquinaria que tanto consue-la a los que cifran en ella la imposibilidad de las futuras revoluciones.

Es la sumisión del hombre por la máquina, dando la razón, en este concepto, al viejo Sismondi. Es un enorme contrapeso quitado al principio de autoridad en su lucha con el pueblo. Y una autoridad sin contrapeso irá forzosamente a la tiranía, como una fuerza natural no contrarrestada por otra. Alemania, ante esa visión internacional, es una gigantesca ametralladora apuntada contra el Pueblo, en una bocacalle.⁶⁹

Així com podem veure, alerta sobre el perill del «maquinisme», en el cas d'Alemanya, durant la Primera Guerra Mundial. Aquest aspecte, el tractaré més endavant en l'apartat «La lluita d'esperits. La guerra del 14».

El projecte de construcció nacional

El projecte de construcció nacional que ve a significar el modernisme i que impulsa Alomar significa una radicalització de la concepció aristocràtica de l'artista i de la necessitat d'unes minories rectores. És una defensa de les

⁶⁸ Gabriel ALOMAR: «De Poetització» dins *El Futurisme i altres assaigs*, Barcelona, Edicions 62, 1970.

⁶⁹ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, Madrid: Editorial Renacimiento, 1917, p. 238-239.

aristarquies, unes minories seleccionades, enteses com la selecció dels millors, veritable aristocràcia de l'esperit de caràcter prometeic:

Pues bien: hasta ahora, la única forma racional que se ha encontrado para la producción de las aristarquías, o inspiración de los mejores, es, precisamente, la democracia, o sea el poder de la colectividad.

En principio, la aristocracia, el poder exclusivo de una casta, no existe jamás. Las selecciones son una fuerza espiritual, no una fuerza material.⁷⁰

Per a Alomar, la ciutat, i no la nació, és el seu veritable ideal, amb tot el que comporta pel que fa al pensament nacionalista que el precedeix⁷¹

Per a Alomar l'element aglutinador de la «selecció», la dels rebels, la dels poetes i dels revolucionaris, la dels polítics, la dels futuristes, la dels transformadors de la societat, no és pas la intel·ligència, sinó el sentiment, la passió, que és la base per a la sinceritat i, segons Carlyle⁷², condició primera de l'heroi. Alomar es distancia així de l'intel·lectual que acabarà potenciant Eugeni d'Ors, l'intel·lectual noucentista que apareix al voltant de la Lliga Regionalista. Alomar reclama, amb ressons nietzschians, la necessitat de recobrar «el do de riure i el somriure, el do de la provocació i el d'ironia», així com també, «el do de plorar», perquè, en realitat, «sols la revolta salva»:

Siem, doncs, sentimentals, no ja intel·lectuals; i, encara millor, siem espirituals, *hiperpsíquics*; procurem sentir la unitat de les nostres potències i acomodem l'acció a la paraula, i la paraula a la idea, ja que la sinceritat, segons Carlyle, és la

⁷⁰ Gabriel ALOMAR, *La Formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)*, Madrid: Editor Rafael Caro Raggio, 1920, p. 54-55.

⁷¹ Sobre els articles publicats a *El Poble Català (1907-1908)* vegeu la introducció d'Assumpta CAMPS dins Gabriel ALOMAR, *SPORTULA (1907-1908) Articles d'El Poble Català. Obres Completes: III*. Palma, Editorial Moll, 2000, p. 7-70.

⁷² El llibre de Carlyle, *Los Héroes*, reproduceix sis tipus d'heroi (el culte dels herois i del que és heroic en la història): l'heroi considerat com a divinitat, com a profeta, com a poeta, com a sacerdot, com a home de lletres i com a rei.

primera condició dels hèroes. I com el sentiment estètic és ja, per si sol, una gran síntesi, el seu perfeccionament aportarà el de l'ànima en sa totalitat. Recobrem el do de plorar i les nostres llàgrimes fecundaran la terra, deixant-hi la llavor de les revoltes que nosaltres no haurem gosat somoure. Recobrem el do de riure i el de somriure, el do de provocació i el d'ironia que l'eco de les nostres rialles estremirà les acrópolis i farà trontollar els ídols, arrancant-los els mantells de pedreria qui els divinitzen a la mirada dels pobles acovardats. Tingueu-ho ben present: sols la revolta salva.⁷³

Civilització versus Cultura

En una breu “SPORTULA” del 12 de setembre de 1908, “Civilització i cultura”, Alomar expressa la diferència ideològica que hi ha entre ell i el pensament de la dreta, i que es manifesta amb la seva concepció dels termes «civilització» i «cultura» que ell mateix defineix de la següent manera:

Un periodista de la dreta ha escrit, fa uns dies, que cal distingir aquestes dues paraules tan usades avui: civilització, cultura.

Doncs vaig a ensajar-ne una doble definició, com en la fulla d'un diccionari familiar:

CIVILITZACIÓ. Concepte polític, com diu la seva mateixa etimologia. Reducció de la vida pública a l'orgue d'una sola potència, la ciutat. Predomini de les *seleccions ciutadanes* sobre la república. –vegi's, per a més llargues explicacions, *civisme i ciutadania*.

CULTURA. Concepte social. Conreu de la persona. Elevació, dignificació i depuració dels *homes* per a fer-ne orgues d'aristarquia social. Resultat de tot bon procés educatiu. La civilització és a la cultura, lo que la ciutat a la societat, o lo polític a lo social.

⁷³Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Articles d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes II*. Introducció de Jordi Castellanos. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 68-69.

És així?⁷⁴

Segons aquesta definició, es veu com Alomar relaciona civilització amb política. Les diferències amb Eugeni D'Ors, amb el pas dels anys, encara arriben a ser molt més grans. Hi ha clarament un rerefons ideològic, polític, en la reivindicació que fa dels conceptes de justícia, estretament vinculada amb la civilització, més que no amb el concepte de cultura:

Engenio d'Ors confesó que durante la guerra, puesto a optar entre la justicia y la cultura, optó por la cultura. También a mí me presentó la guerra aquella aparente alternativa; yo la formulé así (véase mi libro *La guerra a través de un alma*): «Entre la cultura y la civilización». Y opté por la civilización, esto es, por la justicia. Una cultura obtenida por la injusticia es una cultura apoyada sobre la incultura. Pero sostengo, además, que la civilización es el medio para alimentar con más cantidad de combustible humano la hoguera de la cultura.⁷⁵

Aquesta distinció entre civilització i cultura, i els diferents posicionaments polítics per part d'aliadòfils com Alomar, els germanòfils, o els partidaris de la neutralitat com proposava Ors, que entenia la guerra com una guerra civil entre europeus, va ser utilitzat per Alomar per a analitzar des d'un punt de vista ideològic i intel·lectual el conflicte europeu que havia provocat Alemanya durant la Primera Guerra Mundial:

La Alemania de hoy es un pueblo de cultura. No cabe dudarlo. Pero ¿es un pueblo de civilización?⁷⁶

Alomar reflexiona sobre el sentit de civilització, i aquest sentit civilització, així com el sentit de justícia, serà diferent segons la nostra manera de veure el món:

⁷⁴ Gabriel ALOMAR, *Sportula, Op. cit.*, p. 287.

⁷⁵ Gabriel ALOMAR, *La Formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)*, Madrid: Editor Rafael Caro Raggio, 1920, p. 60.

⁷⁶ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, Madrid: Editorial Renacimiento, 1917, p. 181.

Basta voluntad de justicia para fundar sobre ella la civilización? Evidentemente, no. El sentido de justicia es todavía una idea «recipiente», una idea «vasija». Habrá una justicia blanca, negra, roja, etcétera, según el color del líquido espiritual con que se la llene. Una misma invocación de justicia anima un día al sistema despótico que extermina los rebeldes espirituales, y al sistema liberal que otro día los glorificará; el mismo afán de justicia divagaba en el corazón de Torquemada que en el de sus víctimas; en el de Marat que en el de Carlota. ¿Qué es la verdad? -dijo Pilatos-. ¿Qué es la justicia? -preguntamos nosotros-. ¿Qué es la civilización?⁷⁷

Per a Alomar la civilització és la cultura política, i així com la cultura pot tenir moltes formes, la civilització, en canvi, és una cultura determinada:

Civilización, cultura. Dos palabras que todo el mundo usa como sinónimas, y que no lo son. Hasta el punto, que bien pudiera decirse que el presente conflicto es la guerra de una cultura contra una civilización. Porque la cultura puede tener, y de hecho ha tenido, muchas formas; la civilización no tiene más que una. La civilización es una cultura determinada, específica; es la cultura política.

Una nación puede encaminar su progreso en muchas direcciones, según la ley rectora de su raza. Cada pueblo ha tenido su cultura genuina, particular; y de la suma de todas esas culturas, se ha formado la progresión general de la civilización. El antiguo Egipto fué un pueblo de gran cultura; pero no fue pueblo civilizado. [...] Hasta podría decirse que el esplendor de las viejas culturas se traducía por un odio a la civilización, por un orgullo nacional xenófobo, propicio a vituperar como salvajes las culturas extranjeras.⁷⁸

D'aquí, que per a Alomar la civilització sigui llibertat. I la llibertat és l'instrument per a assolir la civilització a través de la integració de les diferents castes socials en convivència harmònica:

⁷⁷ Gabriel ALOMAR, *La Formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)*, Madrid: Editor Rafael Caro Raggio, 1920, p.43.

⁷⁸ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, Madrid: Editorial Renacimiento, 1917, p. 178-179.

Pero la Libertad es medial, más que final. La Libertad no es en sí misma la Civilización; pero es su instrumento. Tratemos ya, entonces, de definir la Civilización en su dinamia y en su marcha: Es la integración progresiva de las castas sociales en una ley armónica de convivencia y la garantía de transmisión de todas las adquisiciones espirituales a cada nuevo individuo.⁷⁹

L'arbitrarietat. L'estètica arbitrària

Després de la conferència *El Futurisme*, Alomar seguí expressant el seu pensament estètic, la seva teoria de l'art, en infinitat d'articles. La seva obra literària és fonamentalment assagística i n'hem de destacar l'aportació de tres articles referits al concepte de *L'Estètica arbitrària*⁸⁰ que havia proposat Eugeni d'Ors. Eugeni d'Ors contraposà l'estètica de la paraula viva a l'estètica arbitrària, que beu del classicisme noucentista.

Però, Alomar afrontà el repte de debatre amb Ors i entrà de ple en el debat proposat per aquest:

Anem, doncs, a divagar un poc, avui, sobre aqueix món espiritual que certament se'n revela sols per lo que mon amic anomena, amb gest provocatiu, *estètica arbitrària*.⁸¹

Per a ell, l'arbitrarisme és inherent i inseparable de tota poesia. D'aquesta manera, Alomar assumeix l'arbitrarisme orsià⁸²:

És clar que en certa manera podria dir-se que la fórmula *estètica arbitrària*, o arbitrarisme, és en rigor inherent i inseparable de tota poesia. Si poesia equival a *creació*, quan se diu *poeta* s'ha dit implícitament home-àrbitre de la naturalesa [...]

⁷⁹ Gabriel ALOMAR, *La Formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)*, Madrid: Editor Rafael Caro Raggio, 1920, p. 46.

⁸⁰ Gabriel ALOMAR, «L'estètica arbitrària», *El Poble Català*, 2 i 10 de maig i 9 de juny de 1906.

⁸¹ «L'estètica arbitrària» dins Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Artículos d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes II*. Introducció de Jordi Castellanos. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 217.

⁸² Vegeu *Estudi introductori*: Pere ROSSELLÓ BOVER dins Gabriel ALOMAR, *La columna de foc*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011, p. 22.

El poeta, doncs, és l'àrbitre suprem de tota vida nova; i els altres mots en què se'l designa, si bé no tan excel·lents i purs, com a producte de civilitzacions menys perfectes, perquè eren menys estètiques, són, a la fi, expressions d'aqueixa prístina originalitat [...]⁸³

I la Poesia, amb majúscula, és arbitrarietat, és creació, i l'acció semidivina del poeta transforma l'ordre dels elements de la natura. El Poeta arriba a l'absoluta arbitrarietat, ja que és ell que s'imposa a la natura:

I Poesia, lo verament superior, això és animació violenta de la natura, renaturalització, renaturació, imperi de l'home sobre les coses, improvitació, *arbitrarietat*, creació.⁸⁴

De poetització

A la conferència, *De poetització* (1908), és on, el nostre autor, exposà que la Poesia és l'expressió de la bellesa i l'aspecte més sublim de la vida humana i, si a *El Futurisme* havia dit que la Poesia és l'única religió permanent, i els poetes són identificats com a sacerdots, amb una funció messiànica, a *De poetització* equiparà la Poesia com la veritable Religió.

Per a Alomar, els poetes són una espècie d'intermediaris entre els déus i els homes. El poeta no és aquell que escriu poemes, sinó aquell que és capaç d'aconseguir aquesta visió superior. És una espècie de vident, un ésser superior, i d'aquí que la poesia tendeixi a ser equiparada a una religió. Els poetes són alhora la veu dels déus i la veu de tot el poble, tant de les generacions d'ahir com de les generacions que encara han de venir.⁸⁵

⁸³ «L'estètica arbitrària» dins Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Articles d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes II*. Introducció de Jordi Castellanos. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 218.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 221.

⁸⁵ Pere ROSSELLÓ BOVER en l'*Estudi introductori* dins Gabriel ALOMAR, *La columna de foc*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011, p. 5-47.

Així es posen les bases que marcaran la distància amb l'estètica promoguda pel sector noucentista oficial. És a *De poetització* on destaca que l'intel·lectualisme, el pensament, no ha de ser la condició per a la «selecció», sinó el sentiment i la passió:

I com la Poesia és depuració del sentiment i de la passió, i no del pensament, és clar que, molt lluny de trobar la nostra veritable delectació en aquella xorca i falsa superioritat que s'anomena intel·lectualisme, ens esforçarem per a esdevenir plenament sentimentals, passionals, més tost;⁸⁶

Per a Antoni-Lluc Ferrer⁸⁷, Alomar, amb *De poetització*, «sintetitza el seu ideari estètic en un llenguatge ben característic on l'erudició es confon amb la intuïció i el transcendentalisme amb la grandiloqüència abstracta. Probablement, sota l'aparença d'una interpretació peculiar de l'origen del llenguatge i de l'art, s'amaga una resposta tumultuosa a l'estètica noucentista, aleshores ja en període de sedimentació, i que acabaria imposant-se».

Aquesta resposta d'Alomar a l'estètica noucentista que menciona Antoni-Lluc Ferrer, també és esmentada per Josep Maria Llompart, qui interpreta la conferència *De poetització* (1908), com una «contestat» al noucentisme⁸⁸.

És aquí, a *De poetització*, on Alomar en les seves reflexions sobre les relacions que s'estableixen entre l'home i la realitat analitza els quatre sentits fonamentals que s'activen:

L'home té quatre sentits, en una classificació diversa de la qui vulgarment els distingeix: el sentit de la «visió», el de la «percepció», el de la «ponderació», i el de la «poetització».⁸⁹

⁸⁶ Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Articles d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes II*. Introducció de Jordi Castellanos. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 68.

⁸⁷ Antoni LLUC FERRER, en el pròleg dins Gabriel ALOMAR, *El Futurisme i altres assaigs*, Barcelona, Edicions 62, 1970.

⁸⁸ Vegeu «La poesia de Gabriel Alomar (amb algunes consideracions sobre modernisme i noucentisme)», dins Josep Maria LLOMPART, *Retòrica i poètica, I*. Editorial Moll, Palma, 1982, p. 117-146.

Aquests són els quatre sentits humans, els de: la visió, la percepció, la ponderació i la poetització; i segons Alomar, es troben en un ordre determinat. Així que la visió i la percepció ens permeten veure i percebre el món exterior, i ens formam una imatge, una representació, del que els nostres sentits capten. La ponderació, el tercer sentit, en canvi, ens permet tractar de manera raonada o fer un tractament científic de les informacions que ens arriben del món exterior a través de la visió i de la percepció. La ponderació ja és un saber superior als sentits anteriors.

Però és la poetització, en canvi, el grau més superior del coneixement, és la creació de les coses en què la realitat es fa ideal. I apareix així el terme «La idea de Déu» unida al naixement del llenguatge. De manera que amb l'adquisició de la paraula l'home crea Déu:

D'aqueixa manera, en la idea de Déu, la primera adoració esdevingué la primera poetització. I si poetització tant vol dir com creació, així, en un Gènesi d'humanitat, el primer mite és la creació de Déu per l'home. –Després d'aquesta poetització (que és la primera epopeia, perquè és la primera estilització, diríem, de la pàtria de l'home, o sia l'espai), la coneixença i la nominació de les coses, a mesura del progrés lèxic varen fer infinites les poetitzacions.⁹⁰

Fixem-nos a quins nivells Alomar eleva l'acte creatiu que capgira els termes de la religiositat tradicional en la qual Déu creà l'home, i tot l'univers. Així és l'home poeta qui, amb la seva obra, crea Déu.

És per aquest motiu que es dignifica tant aquest acte creatiu que, així com la visió, la percepció i la ponderació són pròpies de tots els individus, la poetització és només per als escollits, només per aquells éssers humans que tenen la facultat de poetització:

⁸⁹Gabriel ALOMAR: «De Poetització» dins *El Futurisme i altres assaigs*, Barcelona, Edicions 62, 1970.

⁹⁰*Ibidem*.

La facultat de poetització és concedida a una selecta minoria d'escollits o bé a una successió indefinida de generacions qui hi col·laborin.⁹¹

Segons Pere Rosselló⁹², el caràcter de revelació concedida només a uns pocs escollits podria fer pensar que Alomar té una visió espontaneïsta i que concep la poesia exclusivament com a inspiració, cosa que no és així, ja que *La columna de foc* és una bona mostra de poesia basada en el treball i en el cultiu de la forma, és una poesia que oscil·la entre un parnassianisme impecable i un classicisme Carduccià. La teorització estètica de Gabriel Alomar, així com conclou Pere Rosselló⁹³, és el resultat de l'assimilació de diverses idees que circulaven durant el segle XIX, especialment de la filosofia idealista de Fichte i de les teories de l'heroi de Carlyle. La seva «poètica» intenta sintetitzar diverses antítesis i contradiccions de l'expressió literària de l'època i d'Alomar mateix: elaboració formal versus expressió lliure del *jo*, romanticisme versus classicisme, esteticisme versus regeneracionisme, etc. La seva poesia es decantava decididament pel què Alomar i Ors en deien «arbitrarisme», oposada a l'espontaneïtat lírica de Maragall.⁹⁴

Els autors noucentistes pròxims a la Lliga Regionalista defensaven aquesta arbitrietat com a tret diferencial del noucentisme, el mateix Eugeni d'Ors la contraposa a l'estètica espontaneïsta de Joan Maragall.

Però, així com explica Joan Lluís Marfany⁹⁵, seria completament fals identificar l'arbitrarisme estètic amb el noucentisme. El fet de subordinar-se a

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² Pere ROSSELLÓ BOVER en l'*Estudi introductori* dins Gabriel ALOMAR, *La columna de foc*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011, p. 21.

⁹³ Pere ROSSELLÓ, «Gabriel Alomar: una poètica del canvi de segle», dins Joan ALCOVER, *Miquel Costa i Llobera i els llenguatges estètics del seu temps*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p.118.

⁹⁴ J. LL. MARFANY, *Aspectes del modernisme*, Barcelona, Curial, 1982.

⁹⁵ J. LL. MARFANY, dins Riquer / COMAS / MOLAS, *Història de la Literatura Catalana*, vol. 8, Barcelona: Ariel, 1986, p.133.

la política era el que realment determinava l'ingrés en el noucentisme, més que no el fet de tenir una estètica refinada i artificiosa.

Un exemple representatiu n'és Josep Pijoan, un autor que tot i tenir una estètica espontaneista i ser conreador d'una lírica popularista, contribuí de manera important en els inicis del noucentisme.

També Jaume Brossa, en dues conferències⁹⁶ sobre nacionalisme artístic pronunciades a l'Ateneu Barcelonès, denuncià la submissió ideològica del modernisme noucentista al conservadorisme de Lliga. Per aquest motiu va ser atacat amb gran violència i només fou defensat des d'*El Poble Català* i la premsa republicana en castellà. Un fet més que ens indueix a pensar que l'essència del noucentisme cal cercar-la fora de la literatura, en la delineació d'una política cultural subordinada a la política de la Lliga.

Així és com el noucentisme esdevé hegemònic en l'àmbit cultural i polític, encara que resta un petit espai, en el qual Gabriel Alomar, juntament amb altres modernistes com Pous i Pagès, i Puig i Ferrater, des d'un feble nacionalisme d'esquerra, continuaran treballant per a consolidar una alternativa esquerrana a la Lliga.

I si per a Alomar s'estableixen tres períodes de poetització que són: l'èpic, el gènere predominant del qual n'és l'epopeia; el líric que, per a ell, arriba el cim amb la mística; i el dramàtic, que implica la unió de la religió i la política, i hi domina la tragèdia. També distingeix dues formes de poetització: l'èpica o col·lectiva i la lírica o individual:

He dit que hi ha dues grans formes de poetització: la col·lectiva, èpica o tradicional, obrada pel transcurs de les generacions, i la individual, lírica, personal, exercida pròpiament pel poeta. En la poetització col·lectiva hi entra per molt el

⁹⁶ Les conferències varen tenir lloc el 6 i 27 de novembre de 1906 a L'Ateneu.

prestigi de la història, la transfiguració dels personatges i dels esdeveniments. En bloc, aquesta poetització té també una entitat representativa dels Orígens: la Pàtria; i una altre representativa de la Paraula, que és la Poesia nacional; i una altra representativa de l'Esperit ètnic, que és el Pensament nacional.⁹⁷

Alomar valora la tragèdia, per altra banda, i aquest interès, segons Pere Rosselló⁹⁸, fa pensar en una certa relació amb Nietzsche. Nietzsche tractà el tema de la tragèdia, d'on extregué la distinció entre l'apol·lini i el dionisiac, i Alomar la compara amb altres arts, altres formes de poetització, com és el cas del que pot arribar a succeir amb la música:

Així Dante Alighieri donava ja, voluntàriament, quatre sentits a cada un dels versos de la «Comèdia». Així en el «Faust», sobretot en la segona part, s'hi ha vist en la gran filosofia germànica posterior. Fins musicalment, l'obra de Wagner desborda el comentari o la interpretació de milers de crítics. Quan un poeta esdevé nacional, ell mateix esdevé objecte de poetització, i la fantasia de cada ciutadà i de cada època afegeix bel·leses noves a la bel·lesa conscientment fabricada per l'autor. Ibsen, poeta nacional, és el darrer gran exemplar d'aquests poetes poetitzats. Ell mateix diu el crític danès Jordi Brandes, s'ha manifestat sorprès del simbolisme vist pel lector en els seus drames. Aquí teniu la poetització de la col·lectivitat sobre la mateixa poesia individual del poeta.⁹⁹

La tragèdia possibilita que l'espectador esdevingui gairebé protagonista-creador pel fet d'afegir bel·lesa a l'obra d'art. Per a Alomar, però, la literatura ha anat perdent aquest caràcter religiós i ha patit una degradació i una vulgarització, convertint l'epopeia i la tragèdia en la novel·la:

La novel·la és, originalment, «una popularització dels temes tràgics o dels temes còmics». M'explicaré. Quan la tragèdia decau, o quan en l'elaboració de la tragè-

⁹⁷ Gabriel ALOMAR: «De Poetització» dins *El Futurisme i altres assaigs*, Barcelona, Edicions 62, 1970.

⁹⁸ Pere ROSSELLÓ BOVER en l'Estudi introductori dins Gabriel ALOMAR, *La columna de foc*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011, p. 21.

⁹⁹ Gabriel ALOMAR: «De Poetització» dins *El Futurisme i altres assaigs*, Barcelona, Edicions 62, 1970, p.106.

dia sobrevé un poeta de natura no aristocràtica, un Eurípedes, diríem, aleshores els temes tràgics, originaris de l'epopeia, és dir, de la religió, degeneren en apòcrifes desvirtuacions.¹⁰⁰

I sentència de manera contundent:

La novel·la, doncs, és la vulgarització de l'epopeia i de la tragèdia.¹⁰¹

La novel·la pertany, doncs, a un gènere literari de rang inferior. Tot i així ho matisa, i considera que autors com Zola i D'Annunzio, uns autors que són un referent per a Alomar i que han estat elogiats al llarg de la seva obra, han recobrat aquest sentit èpic i superior que altre temps tengueren l'epopeia i la tragèdia:

Quan Zola, per exemple, ha dit *L'Argent*, a la manera de nou Plutos, o *La Terre* a la manera de nova Gea; quan ha idealitzat la Guerra, a la manera de nova Belona o la part bestial de l'home, en un intent com de nova Orestíada, és que l'instint èpic, mixt de religió i humà, ha parlat per ell. En lo que toca a la dramàtica moderna, veieu com tot just ara, quan aqueix italià meravellós, D'Annunzio, que ha vist els héroes enterrats a Mycena, i per lo tant «no és ja un home», quan aqueix poeta ha volgut poetitzar la gran tradició nauta del civilisme republicà de Venècia, ha dit, com a deïficador de mots o transformador de paraules en ídols, ha dit, simplement, *La Nave*.¹⁰²

Herència de l'individualisme d'Alomar

L'individualisme de Gabriel Alomar és ben manifest al llarg del seu discurs estètic. Recordem la funció messiànica atorgada als rebels, revolucionaris o poetes, als intel·lectuals.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² *Ibidem*, p.107

Recordem que la seva obra esdevé gairebé una religió, capaç de transformar i de fer evolucionar tota la societat.

El tema de l'individualisme el podem trobar, segons Marfany, ja en novel·les i narracions modernistes, en moltes de les quals apareix el problema de la individualitat i de la relació entre el jo i el no-jo: «Els protagonistes solen ser, finalment, consciències individuals en plena lluita per aquella superació. El resultat de la lluita és l'experiència traumàtica del coneixement: La plena realització individual, la completa independització del no-jo amorf, és inseparable de l'experiència del mal i del dolor»¹⁰³.

Per a Pere Rosselló¹⁰⁴, l'individualisme i el vitalisme nietchzeans tenen punts en contacte amb Alomar. La funció messiànica o prometeica de l'intel·lectual d'Alomar assumeix les teories de Carlyle i de Nietzsche, que refusa el materialisme, tan present en la societat burgesa del segle XIX. Així la teoria de l'heroi de Carlyle, de la manera com l'assumeix Alomar, és una concepció messiànica o redemptorista, que el duu al sacrifici dels escollits per salvar els altres. Unes grans individualitats que van canviant el món.

Per altra banda, la filosofia de Fichte, que partia del concepte del *jo* entès com a realitat primera, també és ben present en l'individualisme d'Alomar. Així com també el *jo* de la filosofia de Schopenhauer, que entenia el *jo* com a voluntat; una voluntat que portava l'home a la insatisfacció i al dolor.

El regeneracionisme modernista assumeix, així, la idea del sacrifici de l'heroi com única manera de salvar i redimir la societat, i apareix, també, la figura de l'intel·lectual pessimista. Però, per a Alomar el pessimisme, asso-

¹⁰³ J. LL. MARFANY, *Aspectes del modernisme*, Barcelona, Curial, 1982, p. 94.

¹⁰⁴ Vegeu Pere ROSSELLÓ, «"Herois" i escriptors als articles de Gabriel Alomar al diari *El Día* (1921-1931)», *op. cit.*, p. 9-34.

ciat a l'heroi, és una qualitat positiva, ja que neix com a resposta als defectes de la col·lectivitat i esperona l'intel·lectual per assolir l'ideal. El pessimisme es contraposa a l'optimisme el qual, contràriament, representa el conformisme, la incapacitat al canvi i al progrés.

El pensament polític

La teoria política de Gabriel Alomar és hereva dels ideals de la Revolució Francesa i és partidària de la democràcia, del progrés i de la reforma social. S'inclou, com ja he esmentat a la introducció, en el corrent estès del liberalisme europeu de principis de segle XX.

Durant el segle XIX es formaren sectors diferenciats de liberalisme en què hi podíem trobar aquells que s'oposaven a la democràcia i al canvi social, fidels al classicisme originari; un altre grup eren aquells que acceptaven la democràcia política per tal d'evitar la crisi social de l'igualitarisme, entre els quals podríem destacar Almirall; i un altre sector, al qual Alomar s'afegí, l'identificam amb la democràcia i el canvi revolucionari de Pi i Margall.

Dins d'un moviment socialista molt atomitzat en diferents associacions sindicals i partits polítics s'establí, com esmenta Isidre Molas, «una zona humana, i ideològica, comuna entre demòcrates, socialistes i sindicalistes»¹⁰⁵, en la qual molts dirigents i seguidors, tant llibertaris com socialistes, provenien del camp dels demòcrates, com és el cas de Jean Jaurès¹⁰⁶.

Segons Bilbeny¹⁰⁷, la cultura política catalana té la seva millor expressió escrita en l'obra de tres autors modernistes: Jaume Brossa, Joan Maragall i Gabriel Alomar, els quals compartien l'ideal polític de l'autonomia catalana, però formant part d'un ideari més ampli que donava resposta a les qüestions cíviques i culturals plantejades més enllà de l'esfera local. Brossa i Alomar eren uns radicals; Maragall un moderat. Brossa i Maragall formula-

¹⁰⁵Isidre MOLAS, «El liberalisme democràtic de Gabriel Alomar», *Recerques*, núm. 23, 1990, p. 93.

¹⁰⁶ Polític socialista francès que fundà el diari *L'Humanité* el 1904.

¹⁰⁷ NOBERT BILBENY, *Política noucentista. De Maragall a d'Ors*. Editorial Afers, Catarroja – Barcelona – Palma, 1999, p. 71.

ren una crítica del present, anteposant l'ètica a la política, en nom d'un individualisme liberal: anarquitzant, per a Brossa; jacobí, per a Alomar. En canvi Maragall feia la crítica del present en nom d'un personalisme cristià i del prototip de l'artista visionari i rebel.

S'ha d'esmentar que un dels punts que separa, més clarament, Alomar del noucentisme és la influència que tingué Charles Maurras¹⁰⁸ (dirigent del partit francès d'extrema dreta, monàrquic, provençalista i antiromantic Action Française) en la major part de la intel·lectualitat noucentista, i en tot el catalanisme de dretes de finals del segle XIX fins ben entrat el segle XX:

Si el nostre catalanisme, o fins i tot el nostre federalisme, ha d'esser comparable al federalisme bordelès o normand, jo no sóc catalanista¹⁰⁹.

Alomar, i el sector que identifiquem amb la democràcia i el canvi revolucionari de Pi i Maragall, s'havien declarat sempre oberts al socialisme, entès com a ideal de fraternitat i de cooperació. Però a diferència d'altres, Alomar es mantingué fidel a la inclusió de l'ideal socialista com a component del pensament democràtic sense incorporar-se a la socialdemocràcia, reformulant la seva teoria democràtica, predicant la necessitat de l'aliança entre obrers i intel·lectuals sobre la base de l'ideari liberal i en defensa d'una democràcia que incorpora en el seu si el socialisme. O, per tal d'ésser més precís: «en defensa del socialisme com el mitjà modern per poder avançar vers l'ideal permanent de la llibertat»¹¹⁰.

¹⁰⁸ AAVV, *Maurras a Catalunya: Elements per a un debat*, edició a cura de Xavier PLA, Barcelona: Quaderns Crema, 2012.

¹⁰⁹ Gabriel ALOMAR, «L'Escola filosòfica del catalanisme. (Utopies i paradoxes) I», 19 de desembre de 1907.

¹¹⁰ Isidre MOLAS, «El liberalisme democràtic de Gabriel Alomar», *Recerques*, núm. 23, 1990, p. 93.

Es manifestà com a republicà catalanista i liberal, antitradicionalista i anticlerical, influït per les idees de Valentí Almirall, de *L'Avenç* i d'*El Poble Català*. Les seves tesis de caire nacionalista foren exposades en assaigs, on perfilà les seves idees polítiques a: *Els dos Esperits* (1898); *El Liberalisme català* (1904-1905); *Sobre el nacionalisme artístic* (1907); *L'Escola filosòfica del catalanisme* (1907); *Liberalisme i catalanisme* (1908); *Negacions i afirmacions del catalanisme* (1910), una llarga i densa conferència feta a Barcelona.

El 1910, poc després de la Setmana Tràgica, és on tracta més clarament la qüestió nacional catalana: a *Catalanisme socialista* (1910). I també exposà les seves tesis polítiques en una sèrie de set articles publicats a la *Revista Jurídica de Catalunya*, entre l'any 1902 i el 1916, sota el títol *Harmonización de la corriente socialista con la nacionalista*¹¹¹. A més a més cal fer referència, amb motiu de les execucions de Francesc Ferrer i Guàrdia i Joan Rull, a la presentació de la ponència titulada *La pena de mort* al Congrés de la Llibertat, celebrat a Barcelona el 1912, per a combatre la llei antiterrorista que incloïa aquest càstig.

Col·laborà tant en català com en castellà a *El Obrero Balear*, *Puput*, *Almanac de les Lletres*, *La Veu de Catalunya*, *L'Esquella de la Torratxa*, *El Imparcial*, *La Nación*, *El Día*, entre d'altres. A tots els articles publicats, s'hi afegeix *La guerra a través de un alma* (1917), un recull d'articles ja publicats, on explicava el seu projecte que, amb els paràmetres d'avui, probablement, podríem anomenar «socialdemòcrata» i que amb l'impacte de la guerra europea idealitzà encara més el seu socialisme. També s'ha de destacar: *El frente espiritual* (1918), *Verba* (1919), *La formación de sí mismo*

¹¹¹ Gabriel ALOMAR, «Harmonización de la corriente socialista con la nacionalista», *Revista Jurídica de Catalunya*, Barcelona, anys 1902, p. 404-409; 1904, p. 102-109, 321-330; 1905, p. 577-582; 1906, p. 539-547; 1907, p. 521-529; 1916, p. 666-605. Aquests articles també han estat recollits per Gregori MIR, *El mallorquinisme polític 1840-1936*. Volum I. Mallorca: Editorial Moll, 1990, p. 211-249.

(1920) i *La política idealista* (1923) on sintetitzà, com no havia fet ningú, la trajectòria ideològica «radical» (el liberalisme, el ciutadanisme i el socialisme). Per altra banda, també he d'esmentar que és autor d'un aplec de quatre narracions amb el títol *El sorbo del heroísmo* (1923), tot i que Pilar Arnau¹¹² defineix aquesta obra d'una èpica força inflada i d'una qualitat literària molt qüestionable.

Així, podem sintetitzar, en resum, que amb el *Futurisme* (1904) Alomar presentà la proposta estètica i ideològica, a través de la qual es va donar a conèixer a Barcelona. Es tractava d'una proposta de conceptes liberals per tal d'orientar l'àmbit catalanista, que per a Alomar, fins aquell moment estava ancorat en el passat, i calia portar-lo cap a la modernitat. Així, ens parla d'una nova estètica que ha de conduir la societat a través de la cultura cap al futur.

¹¹² P. ARNAU, *Gabriel Alomar i l'Argentina. La col·laboració d'un intel·lectual mallorquí al diari La Nación de Buenos Aires (1923-1936)*, Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 2008, p. 5-32.

El catalanisme d'esquerra

El catalanisme d'esquerra, des dels seus inicis, s'havia implicat de manera clara en l'articulació política de les classes populars catalanes i se superposava i fonamentava en el republicanisme federal. Si des de 1860 fins el 1880 havia estat l'esquerra la que s'havia mostrat clarament catalanista, no va ser fins a finals del XIX, a partir de 1888-1889, que l'hegemonia passà al catalanisme conservador¹¹³. És en aquest moment que un sector de l'extrema esquerra i de l'anarquisme es va començar a manifestar amb beligerància anticatalanista, ja que considerava el catalanisme com l'expressió dels sectors burgesos i conservadors. A la vegada, triomfava una concepció de nació i nacionalisme que s'allunyava de la voluntat revolucionària i fins i tot de la interrelació entre voluntat democràtica i el propi concepte de nació.

Des d'aquesta situació, a principis del segle XX es perfilen dos camins catalanistes en l'esquerra. Per una part, el catalanisme d'esquerra que es movia al voltant de la Unió Catalanista i que s'havia unit a la Lliga; i, per altra part, els derivats del partit federal. L'any 1904, amb la visita del rei Alfons XIII, la Lliga es trencà per controvèrsies internes, i el grup esquerrà partí de la Lliga¹¹⁴. Aquest grup escindit es va dinamitzar, a partir del mes de novembre de 1904, a través del setmanari *El Poble Català*.

El procés d'unió de l'esquerra catalana desembocà en la formació de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR) entre 1909 i 1911. Vingueren uns anys de dispersió de l'esquerra i l'obrerisme militant arraconà

¹¹³ Pere GABRIEL, «Las bases políticas e ideológicas del catalanismo de izquierdas del siglo XX», *Espacio, Tiempo y Forma*, Serie V, H.^o Contemporánea, t. 13, 2000, p. 73-103.

¹¹⁴ La divisió esclatà a causa la participació de Francesc Cambó, regidor de l'Ajuntament de Barcelona, i d'altres membres de la Lliga, en la recepció a Alfons XIII a l'Ajuntament de Barcelona en contra del parer d'una part molt important de la Lliga de fer el boicot a la visita reial.

el republicanisme catalanista. En aquest context neix, amb l'impuls de Francesc Layret, el 6 de maig de 1915, el Bloc Republicà Autonomista (BRA) i que comptà amb la col·laboració de Marcel·lí Domingo, Santiago Valentí Camp i Gabriel Alomar. El seu manifest inaugural volia aprofundir el vessant esquerranós de la ja dissolta Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR). El Bloc Republicà Autonomista (BRA) es presentava com un partit d'esquerra de la classe obrera i s'acceptava explícitament una perspectiva socialista. S'apostava per una República Federal Espanyola en la qual tinguessin cabuda tant els nacionalistes catalans més radicals com els més autonomistes. El BRA estava disposat a col·laborar amb els socialistes i els republicans de la resta d'Espanya. El 1917 es designà un Directori¹¹⁵ compost per Layret, Marcel·lí Domingo, Gabriel Alomar, Alfred Perrenya i Antoni Estivill i passà a dir-se Partit Republicà Català (PRC). El seu programa era hereu del de Pi i Margall: socialista per a la transformació de l'economia i, pel que fa al problema de Catalunya, proclamà el fet de la nacionalitat catalana i el seu dret a una «plena autonomia política, administrativa i econòmica dins la República federal espanyola».

Abans de la guerra europea, el pensament socialdemòcrata a Catalunya ja havia definit en els seus orígens com incorporar la realitat nacional catalana. Alomar ho explica a través de diversos articles: *Harmonización de la corriente socialista con la nacionalista* (1902-1907, 1916) i amb les conferències *Negacions i afirmacions del catalanisme* i *Catalanisme socialista* (1910), on supedita la plena construcció de la nació a la constitució d'una classe nacional obrera catalana. En aquestes conferències és on més clarament tracta la qüestió nacional catalana:

¹¹⁵ Vegeu Maria Dolors IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana de Catalunya, 1931-1936, volum I*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, p.24.

La alianza entre el ideal socialista y el ideal nacionalista resultará, pues, de la coordinación del elemento progresivo e ideológico con el elemento conservativo. Es un acomodamiento entre lo artificial y lo natural, es decir, trata de regularizar la eterna y pausada transformación que el hombre va haciendo sufrir a la propia naturaleza de las cosas.¹¹⁶

I, d'aquesta manera, va introduint nous conceptes en què reivindica la nació per als ciutadans, i no només per a una minoria. Uns nous conceptes que seran la base del seu pensament ideològic tant en l'aspecte social com nacional, de manera que vol integrar el proletariat en el projecte ideològic del catalanisme:

En cierto modo, el socialismo es más nacionalista y legítimamente patriota que el orden burgués, porque reivindica la tierra nacional para los ciudadanos, y no para una minoría. Y quiere incorporarla a todos los demás grupos, y no aislarla para las guerras futuras, que son el supremo desorden. Trabaja para todos los hombres en la propia nación, y para todas las naciones en la ciudadanía.¹¹⁷

D'aquí que ens exposi la transformació del concepte territorial en nacional i del concepte patrimonial en el de sobirania nacional. Segons Alomar, la nació sobirana és tan susceptible d'absolutisme com la monarquia, si per nació sobirana s'entén la reducció de les minories i dels individus a l'única llei de les majories.

S'ha de tenir present, també, que l'impacte social que va provocar la guerra europea de 1914 va afavorir una nova aparició, renovada, d'un catalanisme liberal que marcaria profundament el catalanisme d'esquerra dels anys 30. Al mateix temps que sorgia el debat, ben vigent durant els anys vint, sobre la crisi del parlamentarisme i la democràcia liberal, a causa de la ineficàcia

¹¹⁶ Gabriel ALOMAR, «Harmonización de la corriente socialista con la nacionalista», dins Gregori MIR, *El mallorquinisme polític 1840-1936*. Volum I. Mallorca: Editorial Moll, 1990, p. 221.

¹¹⁷ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, Madrid: Editorial Renacimiento, 1917, p. 326.

de les democràcies europees de solucionar la crisi econòmica i social del moment.

La participació d'Alomar el 1916, amb Marcel·lí Domingo i Francesc Layret, en la fundació del Bloc Republicà Autonomista, convertit el 1917 en Partit Republicà Català, grup pel qual el 1919 fou elegit diputat per Barcelona, concentrà la seva activitat política i cultural, principalment, sobre el Principat més que no a Mallorca.

El mes de juliol de 1923, el debat¹¹⁸ social i polític sobre socialisme i catalanisme va tenir un punt d'inflexió amb la fundació de la Unió Socialista de Catalunya (USC), en la qual confluïren el catalanisme liberal, a través de Gabriel Alomar, Rafael Campalans i Miquel Serra i Moret; així com també Alfons Maseras, i socialistes del PSOE, com és el cas de Josep Comaposa-da; i els sindicalistes Joan Fronjoia i Manuel Escorsa. La USC, en la seva primera etapa, pretenia l'articulació d'un socialisme explícitament reformista, de contingut intel·lectual i liberal. A més, aspirava a mantenir una clara autonomia catalana, al marge de les direccions i dels partits espanyols, i a actuar com un referent possibilista i polític del moviment sindical:

¿Y cómo el sentido socialista no ha de sentirse inclinado a favorecer esa dignificación y esa potencia vital o civil de las nacionalidades, si cuanto más vivas, personales y potentes sean las naciones tanto más garantías habrá de que sus nacionales lleguen a hacerse plenamente aptos para adaptarse a los tiempos, o sea para organizarse entre sí la sociedad futura conforme a los anhelos y a las necesidades del pueblo? Cuanto más fuerte sea la vida de una nación como tal nación, tendrá más aptitud para florecer en ciudad y más garantía para vivir en lo venidero, para asegurar la propia existencia en el porvenir y modelar su propia naturaleza en

¹¹⁸ Vegeu: David MARTINEZ FIOL, *Daniel Domingo Montserrat (1900-1968). Entre el marxisme i el nacionalisme radical*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2001, p. 91-100.

consonancia con los tiempos que van a surgir; en una palabra, más idónea será para *futurizarse*.¹¹⁹

El grup socialitzant de *L'Opinió* va promoure, en el mes de maig de 1930, el Manifest d'Intel·ligència Republicana que va ser signat per republicans d'esquerra, socialistes de la USC, el PCC, anarcosindicalistes de la CNT i Estat Federal. Gabriel Alomar va ser un dels signants del manifest. S'adheria així, a manifestos de clara tendència esquerrana.

Així, el catalanisme d'esquerra incorporava plantejaments importants de pensament socialdemòcrata, mantenint unes fites molt clares en l'abast social d'aquest liberalisme democràtic català. El mateix 1930 la Unió Socialista de Catalunya es va reforçar amb l'ingrés d'alguns excenetistes com Felip Barjau i Ramon Jové, encara que els principals dirigents de continuessin sent de moment Alomar, Campalans i Serra Moret.

Hi havia doncs, la idea d'un moviment d'intel·lectuals que mirava cap al pensament socialista europeu del moment, com era el cas del socialisme britànic, qualificat de liberal, amb el resultat d'un programa que situava el socialisme en unes posicions intermèdies i liberals, basat en l'exercici de la democràcia.

Alomar, el 1931, amb la Unió Socialista de Catalunya, fou elegit diputat per Barcelona, però hi renuncià per representar Mallorca. Participà a l'Avantprojecte d'Estatut de les Illes Balears, defensant la federació de territoris autòctons, pensant en poder federar Catalunya i Balears, ja que l'article 13 de la Constitució republicana ho prohibia.

¹¹⁹ Gabriel ALOMAR, «Harmonización de la corriente socialista con la nacionalista», dins Gregori MIR, *El mallorquinisme polític 1840-1936*. Volum I. Mallorca: Editorial Moll, 1990, p. 238.

Així ho recull Josep Massot i Muntaner¹²⁰, que explica com Antoni Maria Sbert va tenir una brevíssima intervenció en les Corts constituents a Madrid, el 25 de setembre de 1931, donant suport a la proposta defensada per Gabriel Alomar sobre la possibilitat de federació de regions autònomes pel que fa a Catalunya i a les Illes Balears. Sbert simplement va fer constar: «Me adhiero a las manifestaciones del maestro Alomar, como mallorquín», tot coincidint amb Joan Estelrich, de la Lliga: «Como balear, estoy de acuerdo en absoluto con el Sr. Alomar».

¹²⁰ J. MASSOT I MUNTANER, *Antoni M. Sbert, agitador, polític, i promotor cultural*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, p. 54.

La Ciutat i l'individualisme

En l'individualisme, el messianisme intel·lectual que formula Alomar, hi trobam una visió dualista del món, plantejada sobre la base de l'enfrontament de l'Home i la Natura. Defensa la capacitat de l'home de no sotmetre's a la Natura, sinó de posar-la al seu servei.

Per a Alomar, les persones s'ordenen en dues categories: la massa i l'aristarquia. De la mateixa manera dirà, anys després, que els dos tipus de gent d'avançada són dos tipus de no conformistes:

Los no conformistas del alma (las selecciones siempre inquietas, dinámicas, futuristas [...]) y los no conformistas de cuerpo (proletarios conscientes de su sufrimiento injusto, en comparación con los que se aprovechan del fruto de su trabajo)¹²¹

Es tracta d'un concepte reiteratiu dins la seva obra en el qual fonamenta la necessitat d'un esperit selecte que ha de guiar el no conformisme del poble:

Saluda, amigo mío, el sentido de «mi, aristocracia, basada, precisamente, sobre dos opuestos sentidos: sobre el no-conformismo de los espíritus selectos, desazón espiritual que ha abierto una lontananza infinita al ideal de ciudadanía; y sobre el no-conformismo de las turbas de ayer, hambrientas de un nuevo pan de la vida.¹²²

És la dialèctica entre natura-persona, i fets-voluntat, que fa esdevenir la història com una obra humana, fruit de la voluntat i no de la necessitat. Per a Alomar, la història sempre és obra de seleccions, una història entesa com una lluita permanent entre l'immobilisme i la marxa endavant, entre el fre i el progrés. Per a Alomar, aquesta lluita, entre l'immobilisme i la marxa endavant, és la vida del país.

¹²¹ Gabriel ALOMAR, *La Política idealista, Proyecciones y reflejos del alma*. Palma, Calima Ediciones, 2006.

¹²² Gabriel ALOMAR, *La Formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)*, Madrid: Editor Rafael Caro Raggio, 1920, p. 55.

De manera que presenta les dues classes de persones creadores de futur que hi ha, i que són la llavor del canvi i del progrés: el revolucionari i el poeta. Són els rebels que obren el món nou, la nova aristocràcia futurista, que sorgeix d'una minoria renovadora per l'aplegament d'una minoria modernista que assumeix el seu paper d'avantguarda. El projecte de construcció nacional que ve a significar el modernisme, i que impulsa Alomar, significa una radicalització de la concepció aristocràtica de l'artista i la necessitat d'unes minories rectores. És una defensa de les aristarquies, unes minories seleccionades, enteses com la selecció dels millors.

Així, els intel·lectuals han d'ocupar el lloc dirigent. Perquè de la mateixa manera que la ciutat ha adquirit el pes de dirigir i d'arrossegar la nació, dins la ciutat, la selecció humana, els intel·lectuals, han de ser els dirigents de les masses:

Estoy convencido de que la función parlamentaria debe consistir, sobre todo, en esa función tutelar. El pueblo es una gran copa vacía, en la cual las selecciones vierten el contenido de su alma. Y esa función, tan olvidada entre nosotros, no debe limitarse a la tribuna oral del Parlamento, sino que ha de extenderse también a la tribuna silenciosa de la Prensa.¹²³

Pel que fa a la ciutat i al civilisme, podem dir que la concepció ideològica d'Alomar és un precedent directe dels noucentistes, ja que Alomar va elaborar la seva concepció ideològica en l'etapa del pas del modernisme al noucentisme reelaborant molts dels temes modernistes, d'aquí que molts dels noucentistes progressistes es nodriren de les idees exposades per Alomar. L'ideal de la ciutat que apuntava ja Alomar, i el classicisme en front de la ruralitat, en són dos exemples. Per això podríem arribar a dir que existien diversos noucentismes. Ideològicament, Alomar, Serra i Moret, i Cam-

¹²³ Gabriel ALOMAR, *La Política Idealista*. Palma: Calima Ediciones, 2006, p. 90.

palans se situen en un noucentisme diferent a l'oficial, i pel fet de ser políticament i ideològicament enemics foren atacats i ignorats. Alomar fou considerat un dimoni per al conservadorisme mallorquí i a la vegada també fou esborrat de la cultura oficial de Barcelona, controlada pels catalanistes conservadors.

Alomar defensà el catalanisme polític articulat a través del seu discurs futurista i del mite que dóna contingut a la seva apologia de Civilisme. Hi ha present la noció del rol social del poeta amb un messianisme intel·lectual que es formula en la defensa de les aristarquies, l'aristocràcia de l'esperit de caràcter prometeic. Així com esmenta Rosselló¹²⁴: «tot recurrent als mites d'Adam i de Prometeu. Si Adam simbolitza la protesta de la humanitat, que ha collit la fruita de la ciència, Prometeu és l'individu que amb l'esforç i amb el patiment il·limitat lluita pel futur de tota l'espècie». Escriu Alomar:

I aquí arribem a un altre dels grans símbols en què se concreciona aquella sempiterna lluita: el símbol de Prometeu, encarnació clàssica de la gran Antagonia. L'home no s'ha contentat ja amb collir la fruita de la ciència, sinó que, menyspreant les veritats terrenes, ha penetrat amb sa vista darrere les nuvolades que cobreixen la morada dels déus. Correspon a un moment més alt en son deslliurament del jou de la natura. De la ciència es passa a la poesia. Si Adam representava la protesta de la humanitat, Prometeu personifica la de l'individu. I enmig de l'horror del càstig, amb les entranyes fetes a trossos, invectiva les forces rivals, eternalment invencibles, i preveu en la boira de l'esdevenir les generacions obstinades en l'empresa, desesperadament.¹²⁵

¹²⁴ Pere ROSSELLÓ, «"Herois" i escriptors als articles de Gabriel Alomar al diari *El Día* (1921-1931)». *Caplletra*, 52, primavera 2012, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012 p. 10.

¹²⁵ Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Articles d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes II*. Introducció de Jordi Castellanos. Palma: Editorial Moll, 2000, p. 48-49.

La ciutat és concebuda com una veritable polis grega. La ciutat, i no la nació, és el seu veritable ideal. Amb aquest criteri defineix de quina manera creu que s'ha de regir la ciutat:

Hay dos formas de considerar el arte de regir la ciudad, entendiendo Ciudad como concreción inmaterial del agrupamiento humano para la mejora incesante de la conciencia colectiva: para los unos, el político debe ir adaptando sus opiniones a la materia social y a la realidad ambiente, en sus circunstancias de lugar y tiempo; para los otros, el político ha de obrar siempre ajustándose a las normas objetivas e inmanentes de la justicia del ideal. No sólo pertenezco a esta última categoría, sino que considero perniciosa y execrable la doctrina contraria, con la cual podrían excusarse todos los horrores históricos.¹²⁶

Una ciutat que és un esperit, una voluntat, un pensament, l'ideal del seu discurs regeneracionista, i que dóna contingut al seu futurisme, que no és altra cosa que una forma de modernisme. I oposadament, el ruralisme és el primer perill del catalanisme:

Prou, doncs, d'indigenisme! Prou d'ésser «típics» genuïns, curioses varietats antropològiques o etnològiques! Prou de dir-nos com a consol de pseudo-nació: *Mon verre est très petit, mais je bois dans mon verre!*¹²⁷

Alomar coincideix amb els noucentistes amb la reivindicació de la ciutat, de la cultura urbana, enfront del ruralisme. La ciutat representa l'obra de l'home i el futur, el món del demà. Per aquest motiu cal allunyar-se del ruralisme i convertir la ciutat en una porta cap a l'universalisme:

Ja he dit que la ciutadanització és, per a mi, el coronament, l'apoteosi de tota nacionalització¹²⁸.

Per a ell la ciutat és hereva del món clàssic i bressol de la civilització, que no es correspon amb la urbs moderna, sinó amb un ideal clàssic que ha de

¹²⁶ Gabriel ALOMAR, *La Política Idealista*. Palma: Calima Ediciones, 2006, p. 71.

¹²⁷ Gabriel ALOMAR, «Sobre el nacionalisme artístic», *El Poble Català*, 11 de gener de 1907.

¹²⁸ *Ibidem*.

ser el motor de la democratització i la culturalització de Catalunya. L'evolució que té en aquell moment Barcelona, una Barcelona moderna, serveix a Alomar per vehicular el seu ideal de ciutat: una ciutat mare, engendradora de cultura col·lectiva i solidària d'un ideal. Una Barcelona espiritual que s'ha expandit, amb la pretensió d'estendre arreu la civilització.

Així com esmenta Trias Mercant¹²⁹, revolució i ciutat són dos conceptes que s'impliquen. La revolució és trànsit, llei d'evolució; la ciutat és ideal originari i el resultat d'aquesta llei. Per aquest motiu, el caràcter fonamentalment ètic de la proposta de catalanisme polític d'Alomar es concreta en el mite de ciutat i en el convenciment que el catalanisme ha de perseguir la modernització del país.

Com a condició necessària per a construir el país que propugna, el nostre autor planteja el concepte de jacobinisme, entès com la defensa d'una ciutat que és el model a seguir i que està al servei de tot el país, i que mira cap al futur, ja que és la locomotora que estira i condueix tot el país cap al futurisme. Per a Alomar, el jacobinisme és el que ens permetrà passar d'un model de país provincià a un país futurista. Alomar associa la ciutat al progrés, la ciutat és capaç de transformar la societat, és a dir la nació, en contra de la força reactiva de la ruralitat conservadora i de cacic:

Jacobinisme... Què és, en resum, el jacobinisme, el sectarisme, com diuen també, amb aires tímids, els nostres lliberals? És l'escola filosòfica pura de la revolució, la qui, amb gallard menyspreu de l'actualitat xaruga n'improvisà una altra donant-la als pobles per a que s'hi avesessin, en comptes d'avesar el sistema an els pobles que precisament volien subvertir. Fins en l'accepció originària de la paraula jacobinisme, aquest fou l'explosió de tota una cultura ciutadana. París, imposant-se a la pseudo-federalitat girondina, darrera transacció del París futurista amb la Fran-

¹²⁹ S. TRIAS MERCANT, *Història del pensament a Mallorca*, Palma, Editorial Moll, 1985.

ça vella, suprema transigència de la ciutat proterva amb la garriga devota i retardària.¹³⁰

I el model a seguir és França, o millor dit, París. El Jacobinisme de París ha fet de França, el que és: «la gran institutriu del món». En aquest sentit, en la reivindicació d'una cultura urbana i ciutadana, Alomar coincideix amb el noucentisme, o encara més, el noucentisme coincideix amb els postulats d'Alomar.

A més a més, Alomar també apel·là al jacobinisme, o més ben dit a l'ideal de París, com a centre irradiador de cultura i progrés capaç de transformar la societat llatina, i així diferenciar-se de la influència del liberalisme anglès, un liberalisme que, en aquell moment, presentava uns postulats menys esquerranosos dels que propugnava Alomar i que començaven a influir en una part de l'esquerra catalana:

Anglaterra... De què serveix retreure a tota hora el liberalisme anglès com a model a l'esquerra catalana? No. Nosaltres pertanyem a una altra raça, a un altre món. Altres problemes baten les ales sobre el cap nostre. Som llatins, i la més alta concreció de llatinitat és la França. Doncs no oblidem que sols pel jacobinisme la França és encara la gran institutriu del món.¹³¹

Per a Alomar calia donar pas a una altra concepció del catalanisme, que anomenà «catalanisme social» i que també qualificà de «catalanisme socialista»:

Lo que vull dir és que ens cal instaurar una forma socialista del catalanisme. Des dels orígens de la nostra causa, dretes i esquerres han dit, mil voltes, que, essent el catalanisme moviment nacional i no polític, hi cabien tots els ideals. I bé: “és pre-

¹³⁰Gabriel ALOMAR, «L'Escola filosòfica del catalanisme. (Utopies i paradoxes) I», 19 de desembre de 1907.

¹³¹*Ibidem.*

cís que l'ideal socialista se faci carn dins el catalanisme; o, si voleu, que el catalanisme dongui una fracció més an el socialisme¹³².

Barcelona, a la primera dècada del segle XX, és una ciutat que es veu amenaçada per l'anarquisme, amb constants turbulències socials. L'anarquisme es mostra amb gran força i virulència i en aquell moment, en el qual la ciutat, el mite utòpic de ciutat pot trontollar, Alomar farà visible la seva inquietud per fer viable el seu ideari. Per a Assumpta Camps¹³³, el mite de la ciutat s'erigeix com un ideal de civilització, que sembla cada vegada més fràgil a mesura que l'amenaça anarquista esdevé més freqüent i comporta un enduriment de la política governamental, la supressió de les llibertats i el restabliment de la pena de mort. Així l'ideal de ciutat va adquirint, amb el temps, cada vegada més, el caràcter d'obra prometeica, de lluita contra el caos, de batalla desigual lliurada contra les forces de la Natura, contra la irracionalitat i la barbàrie que s'imposa arreu.

El catalanisme d'Alomar troba el seu fonament en la ciutat basada en les llibertats individuals i en la defensa dels drets dels homes en contra de la urbs caòtica i turbulenta. És una ciutat que s'erigeix com el símbol d'un ideal polític complet, el qual s'autodefineix com a republicà, democràtic, catalanista i socialista. És a dir, futurista:

I jo, si el nom de llibertat vos sembla prostituït, indigne de la nostra esquerra, no veig inconvenient en dir-me també llibertari, encara que personalment jo mateix m'hagi inventat una qualificació: futurista.¹³⁴

D'aquí que propugni que la finalitat de tot sistema ha de ser la garantia de la individualitat dins de la societat:

¹³² Gabriel ALOMAR, «Catalanisme social», *El Poble Català*, 29 de desembre de 1909.

¹³³ Vegeu *Introducció* d'Assumpta. CAMPS dins Gabriel ALOMAR, *SPORTULA (1907-1908) Articles d'El Poble Català*, Palma, Editorial Moll, 2000, p. 7-70.

¹³⁴ Gabriel ALOMAR, «L'Escola filosòfica del catalanisme. (Utopies i paradoxes) I», 19 de desembre de 1907.

El fi de tota societat, diem tots, ha d'ésser l'individu. I la integració, en una sola obra de tots els individus humans, o sigui de la societat entera, universal, ha d'ésser la garantia suprema d'aqueixa individualitat sobirana, fi últim de tot sistema. De tal manera nosaltres som arribats en aqueixa fórmula capdal, on s'alien i confonen, en llur primària identitat, els conceptes individualisme i socialisme. És dir que nosaltres som els perfectes individualistes, perquè som els perfectes socialistes.¹³⁵

Per tant, individualisme i socialisme, són conceptes íntimament units. L'individualisme és l'objectiu: arribar a les individualitats per a integrar-les en la societat, i el mitjà és el socialisme:

Podríamos decir que el individualismo es el aspecto «personal» de la libertad, porque tiende a desligar la persona, y el socialismo el aspecto «real» de la libertad, porque tiende a sujetar las cosas, garantizando a todos la vida. El socialismo es el medio; el individualismo, el fin.¹³⁶

Així que relaciona l'individualisme amb l'aspecte «personal» i el socialisme amb l'aspecte «real» de la llibertat. L'individualisme d'Alomar es complementa amb un clar reformisme social, per això, cal que l'individualisme es pugui construir en la llibertat d'educació, la qual s'hauria de basar en els nous esperits i no en les mentalitats esclaves:

La llibertat d'ensenyança no ha d'esser el dret d'ensenyar sense traves a la infantesa i a la joventut, el dret de modelar i formar l'espiritualitat dels alumnes, o sia del món qui ha de succeir-nos, no: la llibertat d'ensenyança, o, millor dit, la llibertat d'educació, ha d'esser la major suma possible de garanties de que l'ànima dels deixebles s'obrirà a la llum sense cap obstacle i veurà estendre's al davant el cúmul

¹³⁵Gabriel ALOMAR, «El meu herveisme», *El Poble Català*, 8 de setembre de 1907

¹³⁶Gabriel ALOMAR, «El experimento de Inglaterra», *El Día*, 19 de febrer de 1924

de les nostres fórmules, penosament abstretes, per a judicar-ne sense la pressió o la coacció de cap idea ni de cap personalitat.¹³⁷

Aquesta individualitat és l'expressió de la llibertat que sovint és reprimida pel govern de torn i per les oligarquies que dominen l'Estat. Un estat conservatiu que treballa per tal d'evitar que cap canvi pugui modificar la seva preeminència dins la societat. Així mateix, la negació d'aquesta individualitat també representa la impossibilitat de l'aparició d'una selecció intel·lectual capaç de conduir la nació:

La noción de “gobierno” no se atribuye en España a una selección intelectual, sino a un poder encargado precisamente de neutralizarla.¹³⁸

De manera que els republicans volen la separació de l'Església i l'Estat per tal de poder tornar a l'Estat la funció social que li correspon perquè es considera l'Església una de les responsables de la situació d'involució que s'està vivint. L'Església no només és part d'aquesta oligarquia conservativa, sinó que a la vegada és un dels elements més poderosos i influents del règim:

Históricamente, la forma típica de esa opresión, ejercida por un sistema, ha sido la tiranía eclesiástica. La Iglesia ha intentado siempre asegurar su persistencia deteniendo la marcha intelectual de sus fieles.¹³⁹

Aquest poder no té per què ser exclusiu de l'Església espanyola, sinó que per a Alomar, és molt estès en la majoria de religions. La arbitrarietat de la litúrgia i de l'imaginari religiós, inclòs de les decisions polítiques, són el que allunyen el nostre autor de la fe cristiana, o millor dit, de l'Església:

¹³⁷ Gabriel ALOMAR, *El Futurisme, Articles d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes II*. Introducció de Jordi Castellanos. Palma: Editorial Moll, 2000.

¹³⁸ Gabriel ALOMAR, *La Política Idealista*. Palma: Calima Ediciones, 2006, p. 103.

¹³⁹ *Ibidem*, p. 108.

Las religiones son la sumisión violenta de los espíritus personales a la obediencia, ritmo viejo impuesto por los fuertes al sentido gregario de las multitudes.¹⁴⁰

I és que per a Alomar, la multitud és massa, matèria, i no pot ser agent d'espiritualitat, ja que les manifestacions d'esperit són producte de la individualitat:

La multitud no puede ser agente de espiritualidad. La multitud es masa, materia. Sólo las fuertes individualidades escogidas son manifestaciones de espíritu, algo como la flor en que se hace visible la conciencia difusa entre la muchedumbre nacional. Una religión, como herencia de la palabra de un vidente, es la “materialización de una espiritualidad”; es una degeneración.¹⁴¹

Amb aquesta defensa de la individualitat el que pretén, el nostre autor, és la plena realització dels homes i la seva llibertat dins de la col·lectivitat, dins de la nació. Tot això ens condueix al concepte de ciutat proposat com a expressió de la nació:

Els individus esdevenen homes, les col·lectivitats esdevenen nacions; els conceptes sociològics esdevenen conceptes polítics; l'obra evolutiva de les races té per orgue les ciutats.

Ara bé: així com l'element o entitat individu ha format, per juxtaposició, la societat universal, l'element nació ¿no podria formar, per juxtaposició, el cosmopolitisme?; -Oh, sens dubte. Més encara; quant més perfecta, més genuïna, més personal sigui la ciutat (que és el verb de la nació), més forta, més conscient, més sàvia serà la ciutat universal.¹⁴²

També cal esmentar que, segons Pere Rosselló¹⁴³, Alomar nega que l'individualisme sigui un tret racial espanyol ja que hi ha una submissió al

¹⁴⁰ Gabriel ALOMAR, *La Política Idealista*. Palma: Calima Ediciones, 2006, p. 126.

¹⁴¹ *Ibidem*, p. 139.

¹⁴² Gabriel ALOMAR, «El meu herveisme», *El Poble Català*, 8 de setembre de 1907.

¹⁴³ Pere ROSSELLÓ, «"Herois" i escriptors als articles de Gabriel Alomar al diari *El Día* (1921-1931)». *Caplletra*, 52, primavera 2012, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012, p. 15.

poder establert i a la tradició. Ho demostra el fet que els moments de rebel·lió sempre han anat en contra de les innovacions i el progrés, per a la defensa de la situació anterior establerta. D'aquí que «pensa que la guerra del francès contra l'exèrcit napoleònic no fou una vertadera lluita per la independència, sinó un enfrontament en què es defensava un ordre anterior, opressor, contra les noves idees que venien de França»¹⁴⁴. Ja que el conformisme dels espanyols, pel fet de no lluitar per a l'autèntic progrés, era conseqüència d'una ignorància ben arrelada en la població:

El conformismo español es consecuencia de la incultura inmensa del país. Es un conformismo por ignorancia, por ausencia del “sentido de lo mejor”; y el sentido de lo mejor es exactamente “el ideal”¹⁴⁵.

I per aquest motiu, s'esforça per definir-se plenament socialista i per explicar que el socialisme pot ser catalanista i en certa manera nacionalista:

Vet aquí, doncs, que jo soc plenament socialista; i soc també, en certa manera, nacionalista. Soc universalista i soc català catalanitzant.¹⁴⁶

Així, la pretensió d'Alomar és articular una cooperació entre catalanisme i socialisme, capaç de portar l'esquerra catalana a desenvolupar una teoria de la llibertat entesa com a alliberament personal, en el qual el catalanisme, per una banda, és el progrés i l'excel·lència cultural per a la nació, i el socialisme, per altra banda, és l'instrument de modernitat i de cooperació. Un catalanisme socialista, així, possibilitaria la unió entre la pàtria geogràfica i l'antropològica, i si la terra o nació pertany a les persones, es fa possible que tothom, i no només una minoria, pugui gaudir-ne:

Si la nació o la pàtria no és, tangiblement, el territori ¿què serà? Serà una metàfora; no tindrà cap existència real. – Podríem dir: la nació, endemés d'esser la mate-

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 15.

¹⁴⁵ Gabriel ALOMAR, *La Política Idealista*. Palma: Calima Ediciones, 2006, p. 80.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

rialitat viva d'una terra, és la materialitat col·lectiva d'un poble. No; és el consorci d'una terra i un poble. I aqueixa fusió s'obtindrà únicament per la participació de tots els habitants en la possessió i fruïció de la terra, unint la pàtria geogràfica amb l'antropològica.¹⁴⁷

De manera que els avantatges de la cooperació entre catalanisme i socialisme són ben manifestos en el seu ideari:

El dia en que Catalunya fos integrament socialitzada, “catalanitzada”, s’hi observaria, per curiós contrapunt, precisament un reforç del sentit nacional o patriòtic, ja que tots els ciutadans tindrien interès directe en llur Catalunya, pel maridatge íntim entre homes i terra. Això és importantíssim per a les orientacions del catalanisme i del socialisme català. Aleshores sí que la pregunta “¿de qui és Catalunya?” podria tenir la resposta satisfactòria que ara no pot tenir: el catalanisme seria, de fet, la solidaritat popular catalana, tots els catalans sentirien sota llur mà untros de Catalunya i cada ciutadà sentiria la terra com a cosa pròpia.¹⁴⁸

Així es desencadenaria, automàticament, una enorme valoració de la pròpia terra o nació, per part de tots els ciutadans que l’habiten i es reforçaria el sentit patriòtic.

Per això, Alomar plantejà el concepte de nació amb un significat social, ja que per a ell, abans d’una Catalunya catalanista, cal una Catalunya de ciutadans:

I la lluita social podria definir-se: la topada de les pàtries locals amb la pàtria total.¹⁴⁹

Aquest fet, per a Alomar, ens aboca a la necessitat de constituir una solidaritat universal o internacional del proletariat que ha esdevingut inevitable per tal de lluitar a favor d’una nova solidaritat nacional, ja que al davant té

¹⁴⁷ Gabriel ALOMAR, «Catalanisme social», *El Poble Català*, 29 de desembre de 1909.

¹⁴⁸ *Ibidem*.

¹⁴⁹ *Ibidem*.

un agrupament nacional de propietaris, la burgesia, que són la part visible de cada nació. Aquest situació ha fet que sorgís una coalició dels proletaris de tot el món que lluita contra la burgesia:

Per haver-se romput el lligam de la solidaritat nacional, o sigui entre posseïdors i no posseïdors una altra solidaritat més vasta s'anà constituint: la solidaritat universal o internacional dels no posseïdors: el socialisme. Si, en realitat, sols els propietaris de la nació podien dir-se “connacionals”, els proletaris havien de dir-se “extranacionals”. I si cada nació, o sigui cada agrupament nacional de propietaris, era una força solidària i coherent alçada per a lluitar contra aquella. Al crit de Danton armant tota la França contra la coalició dels enemics, contrarespon l'apòstol de Karl Marx cridant la coalició dels proletaris de tot el món contra la burgesia: la nova pàtria antropològica, ja universal, declarava la guerra a la multitud de pàtries geogràfiques, encara particulars i concretes.¹⁵⁰

Així, el concepte de la necessitat d'unir el proletariat amb la nació el repeteix en els articles “El meu herveisme”, publicats els mes de setembre de 1907 arran de la participació en un congrés a Stuttgart. Un congrés que va definir com un “concili ecumèmic” del socialisme:

La nació és agrupament basat en interessos territorials, i la seva força convé, en primer lloc, als propietaris d'aquesta terra. Fins que la propietat no sia col·lectiva, serà, doncs, un gran sofisma la completa solidaritat nacional entre totes les classes d'un país. —En canvi hi ha, aquí, una solidaritat evident, benfactora, fecunda, entre els proletaris de tot el món, qui formen una nació sense vincles amb la terra perquè no hi està unida per cap domini directe ni indirecte.¹⁵¹

I remarca que l'obra socialista ha d'aconseguir els interessos de l'anomenada pàtria internacional, de tots els proletaris, per a després assumir els aspectes concrets de cada nació:

¹⁵⁰ *Ibidem*.

¹⁵¹ Gabriel ALOMAR, «El meu herveisme III», *El Poble Català*, 19 de setembre de 1907.

Fins que per l'obra del perfeccionament, els interessos d'aqueixa pàtria internacional sien també els de totes les pàtries nacionals, en suma unificació d'interessos, l'obra socialista no podrà tenir aspectes particularment nacionals.¹⁵²

Per tant, l'aspiració de l'obrer, del proletari, està dins l'aspiració catalana. La nova revolució proclama la coparticipació de tots els homes en la propietat, així com la catalanització del catalans:

I podríem, aleshores, respondre al nostre obrer: La teva aspiració està enclosa en l'aspiració catalana. Entre la revolució francesa i la revolució social hi ha aquest paral·lelisme: la Revolució francesa proclamà, "políticament", la coparticipació de tots els "ciutadans" en la "sobirania". – D'aquí el sufragi universal, font del poder legislatiu, i el jurat, base del poder judicial.- La nova revolució proclama, "socialment", la coparticipació de tots els "homes" en la propietat. En rigor, sols aquesta revolució social, verament "radical", és dir, de "rels", i no ja de "branques" com era l'altra, pot dir-se proclamadora de Drets de l'Home, mentre que l'altra sols proclamava els del "ciutadà". Si el catalanisme, en lo polític, vol una autonomia qui "sobiranitzi" a Catalunya, no podrà en rigor arribar-hi si no "catalanitza" els catalans, si no els dóna a tots, com una comunió, menjar i beure carn i sang de Catalunya, admetent-los a la possessió de la terra.¹⁵³

L'escola liberal

Per a Alomar hi ha sempre una escola liberal que va renovant-se, i tenint en compte que el liberalisme clàssic ja forma part del passat, neix un liberalisme que expressa la concepció de l'immediat avenç en sentit de llibertat:

Bé, bé; no cal insistir en la mort del liberalisme clàssic; però convé dir que aqueixa mort és més aviat un envelliment de la cosa que del nom; és que aquella escola ha deixat d'esser lliberal, com el dia de demà esdevé, amb el temps, el dia d'ahir. Hi ha sempre una escola lliberal qui va renovant-se; un liberalisme qui expressa la

¹⁵² *Ibidem.*

¹⁵³ Gabriel ALOMAR, «Catalanisme social», *El Poble Català*, 29 de desembre de 1909.

concepció del immediat avens en sentit de llibertat, segons l'aptitud actual dels pobles per a rebre'l i la força intel·lectual dels pensadors per a imaginar-lo¹⁵⁴.

Amb tot això, Alomar parla de dues escoles oposades: la conservadora que és la positivista, i representa els fets, la terra, el passat, la pàtria i la religió; i la futurista, que és la idealista que representa el futur, la renovació i la llibertat. Aquesta escola o moviment de la llibertat i del progrés prèn el futurisme com el nom genèric que té per objectiu capgirar la societat, vèncer la inèrcia conservadora, universalitzar i alliberar els cervells, i fer de l'ésser humà el senyor del propi futur.

Oposadament a les aspiracions dels obrers i del proletariat, per a Alomar, la inèrcia conservadora de l'Estat s'havia emmascarat de constitucionalisme, i consolidava en el poder les castes privilegiades que lluitaven per protegir-se de les seleccions, dels pensadors i les masses per tal de preservar el seu estatus:

El régimen actual es una máscara de constitucionalismo sobre la vieja cara histriónica de la tiranía. Nos da la libertad a condición de que no usemos de ella. La libertad es un medio para un fin; es una facultad para una función; es una potencia para un acto. Y el régimen nos niega la función, el acto. Se suspende la libertad en cuanto nos permitimos gozarlo. Dicen que la libertad es un derecho; así será, pero aquí no es un hecho jamás.¹⁵⁵

Així mateix ocorre amb els sistemes que no s'han acabat de desfer de l'Antic Règim, els quals s'han dedicat a extirpar dels ciutadans el poder de rebel·lió per a, així, poder conservar les velles oligarquies. Per aquest motiu poden aparèixer altres sobiraniaes no populars i per la força ataquen la democràcia i condemnen la rebel·lió. Però per a Alomar, si l'Estat s'oblida de la seva naturalesa «nacional» i es converteix en un fi d'ell mateix, ales-

¹⁵⁴ Gabriel ALOMAR, «L'Escola filosòfica del catalanisme. (Utopies i paradoxes) I», 19 de desembre de 1907.

¹⁵⁵ Gabriel ALOMAR, *La Política Idealista*. Palma: Calima Ediciones, 2006, p. 100.

hores, té un instint de «conservació» que s'oposa al de «renovació». I per a Alomar, sols la rebel·lió és el que realment farà possible l'autèntica llibertat:

El Estado es un árbol cuyas raíces son el Pueblo, y cuya savia es la voluntad reiterada y viva de la nación. La rebeldía en potencia es la base misma del poder del Estado justo; porque se dirige a recabar la libertad; esto es, a combatir y rechazar los poderes intrusos que hayan podido usurpar la autoridad del Estado, regularla y garantizadora de la del Pueblo.¹⁵⁶

Perquè quan un estat o un exèrcit oprimeixen a la nació, es genera la tirania. En aquest cas, només la revolució pot recuperar la sobirania per al poble. En un estat democràtic l'exèrcit ha de ser una junta de defensa de la nació contra l'enemic, però de cap manera no té dret de defensar-se en contra de la mateixa nació:

Cuando un Estado o un ejército oprimen a la Nación, se genera la tiranía; contra ella no hay más arma que la revolución, el recobro violento de la soberanía por el pueblo.¹⁵⁷

Alomar, així, vol explicar quin és el paper que tenen els «elegits» dins la nostra societat i alerta que una societat fundada sobre el dret dels dèbils pot cometre el mateix error d'aplicar la llei del més fort, ja que per a ell, moltes debilitats juntes poden arribar a sumar una força de quantitat i no de qualitat. Per tant, és la civilització la que ha d'aconseguir harmonitzar la individualitat i la massa:

No basta que una sociedad afirme estar fundada en el respeto al derecho de los débiles, para considerarse libre, para creerse redimida de la antigua ley del más fuerte. La coacción colectiva de los débiles los transforma en el más fuerte. Y el aislamiento individual del fuerte puede llegar a convertirlo en el más débil. Elías Reclus afirmó ya que el defecto de nuestras sociedades consiste en que las ove-

¹⁵⁶ *Ibidem*, p. 166.

¹⁵⁷ Gabriel ALOMAR, *La Política Idealista*. Palma: Calima Ediciones, 2006, p. 165

jas, especie inferior, acaban por devorar el lobo, especie superior; el número, la cantidad, ahoga la excelencia cualitativa. Y así se dificulta la selección. Lo mismo puede haber tiranía en una interpretación materialista de Nietzsche que en una aplicación literal del poder de los débiles.¹⁵⁸

La civilització, la democràcia, necessita tant la massa com la selecció. Segons ell, la humanitat té un cos i una ànima, i cal trobar com aconseguir que la selecció, l'ànima, guiï la col·lectivitat:

El rebaño humano, que tú llamas democracia, es una cosa fea. Convenido. La cuestión está en encontrar la «res» de excepción. Toda humanidad es un compuesto mixto. Tiene su alma y su cuerpo, su materia y su forma. La colectividad es el cuerpo, bruto y tosco. La selección es el espíritu. Falta saber cómo extraerás de aquella materia este fuego inspirador.¹⁵⁹

Però la individualitat, la «selecció» en les seves diverses formes, és perseguida i reprimida pel poder conservatiu de l'Estat. L'any 1923 Alomar denuncià amb contundència la «inhumana repressió dels sindicalistes»¹⁶⁰ que hi havia en aquell moment:

¿Será castigado el asesinato de Seguí? ¿Acabará con él la era de las complicidades policíacas, que llegaron al cinismo? Crean mis lectores que siento un gran dolor al decirlo; pero no puedo olvidar que los policías trasladados por el Sr. Sánchez Guerra como tímida sanción contra sus culpas, fueron repuestos en sus cargos barceloneses por el Gobierno actual, y ha llegado a hablarse de más directas y escandalosas rehabilitaciones... En tales circunstancias, cabe preguntarse dolorosamente qué podemos esperar para la justicia.¹⁶¹

És conscient que aquesta indignació, però, és viscuda per una minoria, i no percep que hi hagi una imminent capacitat de reacció del poble. Ni la revo-

¹⁵⁸ Gabriel ALOMAR, *La Formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)*, Madrid: Editor Rafael Caro Raggio, 1920, p. 44.

¹⁵⁹ *Ibidem*, p. 54.

¹⁶⁰ Aquesta expressió és de Miquel Ferrà en una carta de 27 de setembre de 1923, que aplaudeix les crítiques que fa Gabriel Alomar, en solitari, a la repressió que pateixen els sindicalistes. Vegeu: Josep MAS-SOT I MUNTANER, *Semblances i comentaris*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, p.176.

¹⁶¹ Gabriel ALOMAR, «La lección asesinato de Seguí», *El Día*, 18 de març de 1923.

lució és una esperança, ja que si la massa no ha estat capaç ni tan sols de protestar, com es pot rebel·lar contra l'opressió de l'Estat?:

El derecho a protestar se adquiere. El derecho a indignarse es, más propiamente, un deber, un deber cívico. Y sólo aquellos ciudadanos que han cumplido sus deberes de protesta ante los atropellos máximos tienen derecho a protestar contra los mínimos.¹⁶²

En el cas que fos possible la revolució, Alomar es demana com es podria aconseguir que triomfés el seu objectiu de combatre les oligarquies conservadores, ja que per a Alomar, aquella oligarquia conservadora quan hagués estat substituïda, amb el triomf de la revolució, seria combatuda amb la guerra bruta, amb el segrest de l'esperit, de l'ideal, i fracassaria la revolució amb l'aparició de l'anarquia i la lluita de bàndols:

Secuestran el espíritu de los pueblos; y así después, cuando las revoluciones traen la anarquía o la lucha de bandos, los hombres del régimen caído achacan al nuevo régimen las propias culpas.¹⁶³

Però el problema més gran de la crisi nacional d'Espanya, per a Alomar, era la seva incapacitació de ser poble, però no pel fet de posar en dubte la capacitat dels republicans per a governar, com es plantejava en aquell moment des de sectors renovadors o liberals, sinó perquè, la qüestió era saber si Espanya estava capacitada per a la plena democràcia:

Lo peor de la situación actual de España no es la decantada incapacidad de los republicanos para traer la República, sino la ausencia de verdadera voluntad republicana en la masa por emancipar; el tácito y mortuorio consentimiento de la multitud (incapaz de ser pueblo) ante su eterna minoría de edad, su indefinida tutela.¹⁶⁴

¹⁶² Gabriel ALOMAR, «El derecho a la protesta», *El Día*, 22 de maig de 1926.

¹⁶³ Gabriel ALOMAR, *La Política Idealista. Op. cit.*, p. 168.

¹⁶⁴ Gabriel ALOMAR, *La Política Idealista. Op. cit.*, p. 111.

Perquè després de la Primera República Espanyola s'arriba a la mort violenta de la «Idea» amb la restauració espanyola i s'aconsegueix esmorteir l'ideal i tota dinàmica de progrés:

El gran pecado, ya histórico, de la patria creada por la restauración española, puede sintetizarse en esta palabra: el Ideicidio. La muerte violenta de la Idea; el apagamiento de los espíritus. La Restauración comprendió que toda dinamia política habría de perjudicarla, y se apoyó en formas perfectas de estatismo: en lo político, el turno pacífico de los poderes; en lo social, la alianza con la Iglesia, que es la suma inmovilidad, y el fomento de los intereses de clase y casta, que son los grandes enemigos de la evolución total, o sea del progreso.¹⁶⁵

Així, per a Alomar, l'esquerra espanyola, el republicanisme, ha d'aconseguir vèncer els sistemes estacionaris i dogmàtics que imperen, i per aquest motiu, té entre els seus propòsits l'alliberament en què està pres l'ensenyament, per a fer possible l'adquisició científica, moral o sentimental dels innovadors, de manera que la formació de l'ideal públic seria una conseqüència de l'adveniment de la república:

La defensa de los sistemas estacionarios, dogmatistas o retrógrados contra la civilización consiste, precisamente, en los monopolios educativos; en impedir que llegue al conocimiento formativo de los espíritus toda la adquisición científica, moral o sentimental de los innovadores. La civilización estriba en fomentar, por el contrario, esa integración global de las almas inmortales en las almas nuevas, porque éstas serán a su vez las que se capacitarán de inmortalidad y renovarán las civilizaciones.¹⁶⁶

I com que la república no pot esdevenir si no és amb la formació de l'ideal, hi ha un cercle viciós que no es pot desentrellar. Però hi ha una forta debilitat de l'ideal. Un ideal que ha de ser l'aliança entre un «ideal públic», una idealitat de valors universals, i la «cosa pública», la república; entre aristar-

¹⁶⁵ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, Madrid: Editorial Renacimiento, 1917, p. 232-233.

¹⁶⁶ Gabriel ALOMAR, *La Formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)*, op. cit., p. 48-49.

quia i democràcia. Aquesta debilitat de l'ideal és la que fa impossible, de moment, la república:

Pues bien: esta alianza entre un ideal público y una “respública”, entre una aristarquía y una democracia, entre una idea y una fuerza real, es en España demasiado débil para aun ser traducida en hecho.¹⁶⁷

Més encara ho impossibilita el cercle viviós en el qual està immers: l'ideal és dèbil, la república no pot esdevenir si no és amb la formació de l'ideal, i no és possible aquesta formació perquè l'ensenyament està dominat per sistemes estacionaris i dogmàtics:

“En España, no hay República porque no hay ideal, y no hay ideal porque no hay República”¹⁶⁸

¹⁶⁷ GABRIEL ALOMAR, *La Política Idealista. Op. cit.*, p. 80-81.

¹⁶⁸ *Ibidem*, p. 79.

La pena de mort

Amb motiu de les execucions de Francesc Ferrer i Guàrdia i Joan Rull, als quals Alomar havia defensat públicament, l'any 1908 i 1909, es va significar de manera clara, tant amb el cas Rull, terrorista vinculat als sectors anarquistes, com amb el cas de Ferrer i Guàrdia, director de l'Escola Moderna. Alomar mostrà clarament el seu rebuig a la pena de mort.

Per a Antoni Serra, «En justícia cal recordar que la veu de N'Alomar fou l'única –almenys entre els intel·lectuals– a Catalunya que es deixà sentir contra el govern d'Antoni Maura, en un intent desesperat de salvar la vida d'En Ferrer»¹⁶⁹. I tres anys més tard, presentà la ponència titulada *La pena de mort* al Congrés de la Llibertat celebrat a Barcelona el 1912, per a combatre la llei antiterrorista, que incloïa aquest càstig.

Segons Antoni Serra¹⁷⁰, després d'*El Futurisme*, *La pena de mort* és dels treballs publicats de Gabriel Alomar, el que més seguiment i difusió periodística aconseguí.

La lluita contra la pena de mort va ser un dels punts que el nostre autor va tractar amb força tant des de l'aspecte intel·lectual com polític. Al llarg de la seva obra podem trobar nombrosos exemples de la seva intenció pedagògica, per tal de conscienciar les elits polítiques i intel·lectuals, i l'esquerra en particular:

La meva petita glòria d'escriptor se xifraria precisament en haver contribuït, en la mesura de mes forces, an el despertar d'aquella nova consciència...¹⁷¹

¹⁶⁹ Antoni SERRA, Introducció dins Gabriel ALOMAR, *La pena de mort*, Editorial J. Mascaró Pasarius, Palma, 1972, p. 10.

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 7-17.

¹⁷¹ Gabriel ALOMAR, *La pena de mort*, *Ibidem*, p. 52.

Els casos de Rull i Ferrer i Guàrdia donaren els arguments a Alomar, des d'un punt de vista universal i humà, per a representar, orientar, i liderar un corrent d'opinió a Catalunya en defensa de l'abolició de la pena de mort.

Alomar denuncià la pena de mort com l'anul·lació d'un dret contrari a tota cultura social. Per a ell, la pena de mort és la persistència plebea de l'element tradicional, que consolida la dictadura espiritual de les seleccions:

La pena de mort és, jurídicament, la reducció d'un costum a dret; i no l'aplicació d'un principi racional de dret a l'exercici d'una civilització. Es la persistència d'un fet anterior a tota vera cultura social; d'un fet entre individus qui no compten amb la mutual garantia d'un organisme col·lectiu, embrionari de la Ciutat. Es, en fi, com la religió, com el culte, una persistència plebea de l'element tradicional, de l'element tradicional, de l'element de la multitud, enmig de les cultures constituïdes per la dictadura espiritual de les seleccions.¹⁷²

La pena de mort, per a Alomar, és la jurisprudència de la venjança, per tant una injustícia sistemàtica aplicada per la «Justícia», ja que és la satisfacció de la justícia ofesa i l'evitació de crims futurs que puguin cometre altres homes. El condemnat paga per la seva culpa i per la culpa dels que podrien, en el futur, cometre el mateix delictes. La societat, de manera preventiva, exerceix el terror, el crim col·lectiu, per tal d'evitar, amb l'exemplaritat de la condemna, el crim individual:

La pena de mort com a dret (pseudo-dret), és la consagració d'un instant humà, d'una passió individual, per la societat: és la *jurisprudència de la venjança*. De manera que l'expressió *vindicta publica* expressa bé la naturalesa íntima de la sanció. El fi de la pena de mort, entesa així, és doble: en l'aspecte que en diríem immaterial, teòric, és la satisfacció de la justícia ofesa; en l'aspecte material, pràctic, és l'exemplaritat, l'evitació de crims futurs que puguin cometre els altres ho-

¹⁷² *Ibidem*, p 23.

mes, l'ús del terror suprem an el crim exercit per la societat per a impedir el crim exercit per l'individu.¹⁷³

La lluita contra la pena de mort també és una lluita contra el poder establert, contra el concepte de l'autoritat que per delegació divina perviu des de fa segles, és una lluita contra l'absolutisme, contra el domini senyorial que s'aplicava a l'edat mitjana:

L'aspecte religiós de la pena de mort va nàixer, segurament, del concepte de l'autoritat com delegació divina. Si imaginem Déu com a propietari absolut de les vides humanes, els Reis o l'Estat ho seran també per representació. La pena de mort és una conseqüència natural de l'absolutisme. El cadafal, segons aquest sistema, té d'ésser un signe de reialesa com el ceptre, també símbol de violència en els seus orígens. La forca i el ganivet eren, per aquesta mateixa consideració, emblemes de domini senyorial, en la edat mitja.¹⁷⁴

Alomar es demana qui són els assassins, els assassins vulgars o els assassins legals? Per aquest motiu reclama una superioritat moral que la societat no té. La superioritat moral s'aconsegueix quan no s'aplica el mateix procediment que es vol censurar:

I com la societat sols pot conservar el dret de castigar mentres conservi la pròpia superioritat moral sobre els castigats, és evident que a la societat li toca començar. Què diríeu si una nació civilitzadora usés, en la guerra contra els bàrbars o salvatges, els mateixos procediments bèl·lics d'aquests? Diríeu que ha perdut ipso facto, el seu dret d'interventora, perquè ha deixat de tenir superioritat social.¹⁷⁵

D'aquí que reclami que el control social s'ha d'aconseguir respectant les llibertats, i limitant els drets tant de la societat com de l'individu. Per una

¹⁷³ Gabriel ALOMAR, *La pena de mort*, *Op. cit.*, p. 25.

¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 27-28.

¹⁷⁵ *Ibidem*, p. 32.

part, el dret individual està limitat pel dret social i, per altra part, el dret social està limitat pel dret individual:

El dret dels individus està limitat per l'interès social. Tot seguit que l'individu deixa de ser home social, la societat podrà interceptar-li les seves relacions lliures amb la societat, perquè els demés individus no sofreixin en la pròpia llibertat. Però també, inversament, el dret social està limitat pel dret individual. La societat no pot deixar d'esser-ho, so pena de perdre tot dret. I com la seva obligació primera és garantir la vida, per això la pena de mort està fora dels seus drets. Si el seu dret és limitat, no podrà mai aplicar una pena limitada; no podrà privar de la vida, ni les privacions que la llibertat imposi podran mai ésser perpètuas.¹⁷⁶

En conseqüència, per a Gabriel Alomar, la pena de mort fomenta l'assassinat. Per aquest motiu creu que amb l'abolició de la pena de mort s'aconseguiria fomentant l'educació moral dels ciutadans, però també moralitzant el poder:

Així com crec profundament que la pena de mort fomenta l'assassinat, crec que l'abolició fomentaria l'educació moral de l'home i del poble, moralitzant per de prompte el poder, com a representació veritable de les seleccions, dels més dignes.¹⁷⁷

En l'aplicació de la pena de mort cada ciutadà hi té una responsabilitat, tanta, que sent la seva part d'assassinat, i per alliberar-se d'aquesta culpa ha creat la figura del botxí, «però el botxí ja es cuida de dir sacramentalment que no és ell qui mata sinó la llei...»¹⁷⁸. El compliment de la llei que deshonra a qui l'exerceix. Una justícia que ningú veu justa quan l'ha d'aplicar personalment i que tots «rebutgerien indignats la mà de l'executor, per no tacar-se d'ignomínia»¹⁷⁹:

¹⁷⁶ *Ibidem*, p. 32.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 51.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 34.

¹⁷⁹ *Ibidem*, p. 34.

El legislador qui votà la llei de mort, el cap d'Estat qui va sancionar-la, el ciutadà qui va aplaudir-la, el ministre qui va proposar-la, el fiscal qui la demana, el magistrat qui la dicta, tots es considerarien deshonorats si haguessin d'aplicar-la personalment i abandonarien les llurs investidures per a no fer-ho.¹⁸⁰

Per a Alomar cal iniciar una revisió dels valors morals, socials, polítics, religiosos i jurídics, ja que l'aplicació de la pena de mort implica la seva irreparabilitat: «La pena de mort equival a la proclamació de la infal·libilitat de la justícia humana»¹⁸¹. Per aquest motiu, «per obviar a les injustícies de la justícia, els homes han inventat la gràcia, el perdó, l'indult»¹⁸².

Però l'indult no és més que una manera arbitrària de reconèixer la injustícia de la pena de mort. Una manera arbitrària utilitzada segons la conveniència del poder i a la vegada una manera de moderar els corrents d'opinió en contra de l'aplicació de la pena:

L'indult sol esser una mida política, i no jurídica. La vida o mort dels reus se juga a la sort dels corrents d'opinió o de les conveniències d'Estat. Un tractadista francès va dir-ne la loteria de la mort. Avui serà indultat un criminal odiós, i demà es denegarà l'indult a un pobre home. Els exemples són eloqüents...¹⁸³

Alomar té el convenciment que la pena de mort és fora de temps i que les noves generacions, en un futur, l'estudiaran com una llunyana barbàrie:

En els temps futurs, quan la pena de mort sia una llunyana barbàrie, estudiada en la història, les nostres descendències no podran comprendre com podia coexistir amb les ciutats la figura del patíbul; i tindran per a aquest record el mateix gest de repugnància que ens inspira avui a nosaltres el turment, la tortura processal.¹⁸⁴

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 34.

¹⁸¹ *Ibidem*, p. 40.

¹⁸² *Ibidem*, p. 42.

¹⁸³ *Ibidem*, p. 43.

¹⁸⁴ *Ibidem*, p. 47.

Històricament, la pena de mort ha estat utilitzada pel poder com un mecanisme d'opressió política, per aquest motiu, per a Alomar, sempre que s'ha parlat de la supressió de la pena de mort «no han mancat de dir que l'abolició no s'estenia a la jurisdicció de guerra.»¹⁸⁵

Així, Alomar argumenta que molts dels personatges il·lustres que avui són herois, ahir foren criminals. Aquest personatges històrics varen ser víctimes d'aquestes jurisdiccions excepcionals o de guerra. Una jurisdicció militar que s'aplica en delictes que no són considerats delictes universals sinó delictes artificials, nacionals, polítics, o simplement d'ordre públic:

S'ha de tenir en compte, además que els delictes penats de mort, en jurisdicció militar són de dues classes: o bé els de disciplina o bé els d'ordre públic. Uns i altres són delictes per als quals, en general, no regeix l'extradició i per tant no són considerats delictes universals, delictes naturals; sinó delictes artificials, bocals, nacionals, polítics, creats per la llei i no per la naturalesa.¹⁸⁶

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 49.

¹⁸⁶ *Ibidem*, p. 50.

L'afer Dreyfus

A França l'any 1894 es produí l'anomenat afer Dreyfus, que tengué un fort ressò internacional, arreu d'Europa, gràcies a l'actitud d'Emile Zola, que denuncià el cas. El Capità de l'exèrcit francès, Alfred Dreyfus, fou detingut el 15 d'octubre de 1894, acusat d'espionatge a favor d'Alemanya. El mes de desembre del 1894 fou declarat culpable d'alta traïció per un consell de guerra i el 5 de gener de 1895 es va fer l'acte de degradació pública i la deportació a perpetuïtat a la illa del Diable a la Guaiana francesa.

Aquest afer es produeix en un context sociopolític molt concret, en el qual el patriotisme francès està més encès que mai, la dreta catòlica i monàrquica, juntament amb l'exèrcit, i es vivien amb pànic les concessions que es feien al moviment obrer des del republicanisme democràtic. Un conservadorisme, que a la vegada tenia aleshores un profund sentiment d'humiliació a causa d'haver perdut la guerra de 1870 amb Alemanya. Dreyfus, jueu d'origen alsacià, va ser la víctima perfecta, l'enemic interior que necessitava la dreta sociològica més visceral i primària. Les proves que s'aportaren foren uns papers trobats en una paperera en el qual s'associà, de manera poc verificable, la cal·ligrafia d'aquells documents a Dreyfus. A partir d'aquell moment s'aconseguia fer evident la conspiració que propugnaven. Una conspiració jueva, amb conxorxa amb Alemanya i els marxistes, que serviria d'argumentari per trobar el suport social necessari entre la dreta francesa.

Émile Zola, el 13 de gener 1898, amb el seu escrit "J'accuse!", publicat a *L'Aurore*, va atacar durament els responsables del muntatge de l'acusació contra Dreyfus que no era més que una víctima innocent dels interessos dels poders de l'Estat. El conflicte augmentà, encara més, el mes de febrer

de 1898, quan Zola fou processat i condemnat a una multa de tres mil francs i a un any de presó, fet que provocà que s'escapés a Anglaterra.¹⁸⁷

Així, el cas Dreyfus, a França, va influir significativament en Alomar i en una part de la intel·lectualitat catalana:

L'autoritat de la cosa jutjada va rebre un cop mortal en els debats del procés Dreyfus. Aquell és un moment qui romandrà significatiu en la història contemporània, perquè representarà, en lo jurídic, l'emancipació de tot religiosisme legal, com el principi constitucional i la supressió del dret diví dels reis són, en lo polític, l'emancipació d'un altre religiosisme.¹⁸⁸

Damià Pons¹⁸⁹ explica que *La Almudaina* i *La Ultima Hora* varen ser els dos diaris mallorquins que feren un seguiment continuat de l'afer Dreyfus. Entre el 29 de juliol i el 16 de setembre de 1898 a *La Almudaina* s'hi publicaren vint-i-vuit cròniques, i a *La Ultima Hora* vint-i-cinc. Les informacions publicades a *La Almudaina* procedien majoritàriament d'*El Imparcial* de Madrid, i les del diari *La Ultima Hora* de *La Publicitat* de Barcelona, i en alguna ocasió d'*El Imparcial*. Tant Miquel dels Sant Oliver com Joan Torrendell varen ser els que feren possible, a través de *La Almudaina* i *La Ultima Hora*, respectivament, que aquest afer, considerat de transcendència universal, tengués una repercussió tan important a Mallorca.

¹⁸⁷ Damià PONS, «Els intel·lectuals mallorquins davant l'afer Dreyfus», dins *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva (Escriptors i idees a la Mallorca del primer terç del segle XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 75.

¹⁸⁸ Gabriel ALOMAR, *La pena de mort*, op. cit., p. 42.

¹⁸⁹ Damià PONS, «Els intel·lectuals mallorquins davant l'afer Dreyfus», dins *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva (Escriptors i idees a la Mallorca del primer terç del segle XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 73-81.

Així, podem dir que Alomar fou, dels intel·lectuals mallorquins de finals del XIX, qui va donar més importància al cas Dreyfus, i qui publicà els primers articles¹⁹⁰ a *La Almudaina* dins la seva secció “Ecos de Mallorca”.

Això va provocar que el cas Dreyfus contribuís a externalitzar i radicalitzar l'enfrontament que, de manera constant, es produïa entre les dues principals forces que, segons Alomar, hi havia dins la societat: la col·lectivitat i la individualitat. Així es va produir la confrontació pública entre les raons d'Estat i els drets individuals, fet que Alomar ja va reflectir en el primer article que dedicà al cas Dreyfus:

En efecto, en el desenlace de la causa va envuelta la solución de uno de los conflictos más empeñados que puede sufrir la sociedad política, conflicto que resume la lucha secular de los dos grandes elementos de toda vida social: el individuo y la col·lectividad.¹⁹¹

De manera que, Alomar destaca la impunitat d'aquesta «col·lectivitat», la societat francesa conservadora que, valent-se dels poders de l'Estat, posa en funcionament tots els mecanismes necessaris per aconseguir els seus objectius. Fixem-nos amb la gran quantitat d'infraccions que esmenta:

En la historia del vergonzoso proceso se han agotado las irregularidades y las infracciones de la ley: el primer consejo de guerra a puerta cerrada, la comunicación de documentos secretos a los jueces sin conocimiento del acusado ni del defensor, la falsificación de piezas comprometedoras, los testigos falsos, la alteración de las

¹⁹⁰ «Ecos de Mallorca, Deyfrus» (*La Almudaina*, 23 d'agost 1899), «Ecos de Mallorca, Francia» (*La Almudaina*, 31 d'agost de 1899), «Ecos de Mallorca. La condena de Deyfrus» (*La Almudaina*, 16 de setembre de 1899), «Desde Barcelona. Deyfrus», *La Almudaina*, 25 de juliol de 1906. Recollits dins: Gabriel ALOMAR, *Artículos iniciales. Una Vila que es mor* (1905). *Obras Completas: I*. Introducció biogràfica: Antoni Ignasi ALOMAR CANYELLES. Introducció als articles del volum, transcripció i cura de l'edició: Pere ROSSELLÓ BOVER, Palma, Editorial Moll, 2004.

¹⁹¹ Gabriel ALOMAR, «Ecos de Mallorca, Deyfrus», *La Almudaina*, 23 d'agost 1899. Recollit dins: Gabriel ALOMAR, *Artículos iniciales. Una Vila que es mor* (1905). *Obras Completas: I*. Introducció biogràfica: Antoni Ignasi ALOMAR CANYELLES. Introducció als articles del volum, transcripció i cura de l'edició: Pere ROSSELLÓ BOVER, Palma, Editorial Moll, 2004, p. 260-262.

declaraciones verdaderas, la parcialidad del presidente del consejo de guerra contra Esterhazy...¹⁹²

Ja que a França, aquest era un debat ben viu que definia ideològicament dreta i esquerra, així com les diferents posicions que també es reflectien a la premsa francesa, i podem intuir que a través d'aquesta premsa li arribaven les notícies a Alomar:

Y luego como proclamando la inducción final de toda esa lamentable experiencia, los periódicos enemigos proclaman el gran principio de la esclavitud individual: «aunque Dreyfus fuera mil veces inocente la salud del pueblo exige su condena. ¿Qué valen los sentimientos de un hombre ante el supremo interés de la patria?» Como se ve la reversión de los tiempos de Caifás es completa, y contra no puede el individuo verdaderamente libre contener la expansión de su alma: «Pues bien, si la patria lo exige, esa patria no tiene ningún derecho a existir, y yo no puedo reconocerla como tal. Mi condena autoriza todas las conspiraciones y abre la puerta a todas las decon confianzas!»¹⁹³

Així podem constatar, amb aquest exemple ben significatiu, la poca objectivitat que es respirava en l'opinió pública i en la premsa del moment.

I és que Alomar sobretot se sentia atret i interessat en les relacions que s'estableixen entre la individualitat que ell desitjava, amb atributs com són: individualitat energètica, rebel, o futurista; i els elements externs com són la societat, el poder estatal o les institucions seculares, que podien arribar a anul·lar la individualitat que propugnava. Ell era ben conscient de la lluita ja establerta entre el poder de l'Estat i l'ideal de la individualitat:

[...] percibimos claramente, en el fondo de la discusión, la lucha entre anticuados y nuevos, entre sensibles e intelectuales, ente viejos y jóvenes, entre patriotas y

¹⁹² *Ibidem.*

¹⁹³ *Ibidem.*

cosmopolitas. El odio plebeyo a todas las clarividencias científicas, a todas las visiones superiores, ha estallado plenamente.¹⁹⁴

I malgrat les injustícies de l'Estat Francès en el cas Dreyfus, Alomar admira França, però la denunciarà amb contundència. Es fa evident el dualisme francès, la capacitat i les diferents maneres que té França, com a societat i com a país, per a afrontar les situacions que no s'avenen amb el que representa França. Fet que ha donat a França l'hegemonia i el predomini internacional que té:

Los acontecimientos actuales nos han dado ocasión una vez más para apreciar el dualismo fundamental del carácter francés, dualismo al que debe Francia, sin duda, su influencia social preponderante y su hegemonía internacional.¹⁹⁵

És des de *La Almudaina*, i fent referència a l'afer Dreyfus, que Alomar ens presenta nous aspectes de la seva reflexió, amb la qual se fonamentarà el seu pensament regeneracionista, i que per a Alomar, troba en França, en la primera dècada del segle vint, les condicions per al desenvolupament de la individualitat, la selecció intel·lectual, i la col·lectivitat, tan necessàries per a l'expansió com a poble i cultura:

Los dos principales elementos de toda constitución sociológica encuentran en Francia terreno propio para la expansión: la colectividad, la multitud apasionada y revoltosa reúne todas las condiciones del elemento latino, meridional y sensitivo partidario de las grandes concentraciones del poder y de los dominios vastos e indiscutibles; en cambio, la selección intelectual que ha impuesto al mundo la dominación de la lengua francesa y la influencia universal del espíritu francés, es heredera del otro elemento poderoso de aquella cultura, el elemento franco, indivi-

¹⁹⁴ *Ibidem.*

¹⁹⁵ *Ibidem.*

dualista y germánico, de un septendrialismo personal que monopoliza la protesta contra el estado y contra todas las decisiones del sufragio político.¹⁹⁶

De manera que les posicions favorables a Dreyfus serien les pròpies de la selecció intel·lectual, partidària del triomf de la justícia i de la vigència dels drets individuals per damunt de les raons d'Estat. Per altra banda, s'ha de ressaltar que la multitud irreflexiva i fàcilment manipulable convertien Dreyfus en un enemic fàcil d'identificar, el qual s'havia de combatre.

Alomar, amb la seva condició d'intel·lectual regeneracionista i modernista, afirmava els principis de veritat i de justícia per damunt dels col·lectius socials que poguessin voler anul·lar-los:

Cuando una nación reconoce la propia injusticia, alcanza una victoria sobre si misma superior a todas las victorias de las batallas materiales. La rehabilitación de Dreyfus es un acto más grande, para Francia, que la batalla del Marne. Y es muy posible que sin la purificación que representa la fecunda guerra civil librada en torno al nombre de Dreyfus no hubiera habido victoria del Marne¹⁹⁷.

Durant més de trenta anys, el cas Dreyfus, per a Alomar i per a un gran nombre dels intel·lectuals europeus, serà el cas paradigmàtic que sortirà en el debat polític per a denunciar la repressió que exerceixen els estats democràtics europeus, com França, Itàlia, Alemanya i Espanya, per preservar el que podríem anomenar els «valors nacionals» o la necessitat de preservar els interessos de l'estat:

El absurdo del proceso Dreyfus es el eco formidable del Yo acuso de Zola. Aquellos martillazos repercuten en nuestro corazón templándolo: «yo acuso al Estado Mayor francés de haber amañado falsas pruebas para condenar a un inocente! Yo

¹⁹⁶ Gabriel ALOMAR, «Ecos de Mallorca. Francia», *La Almudaina* 31 d'agost de 1899. Recollit dins: Gabriel ALOMAR, *Artículos iniciales. Una Vila que es mor (1905). Obres Completes: I.* Introducció biogràfica: Antoni Ignasi ALOMAR CANYELLES. Introducció als articles del volum, transcripció i cura de l'edició: Pere ROSSELLÓ BOVER, Palma, Editorial Moll, 2004, p. 271-273.

¹⁹⁷ Gabriel ALOMAR, «Después de la tragedia. Amnistía y recuerdo», *El Día*, 11 de març de 1923.

acusó al ministro de la Guerra, general Mercier, de haber comunicado al Consejo de guerra un documento, secreto y falso, para condenar al capitán Dreyfus!» ¿Qué valen, junto a la grandeza de ese gesto, la maravillosa construcción de *L'Assommoir*, de *Germinal*, de *La Debucis*?

«¡Dadnos a Barrabás y crucificad a Cristo!» El odioso grito no se ha extinguido todavía. El caso Dreyfus no es ya el recuerdo de un error jurídico; es la obstinación en la maldad, para hacer con ella un sacrificio al dios sangriento del Estado.¹⁹⁸

Així, el cas Dreyfus esdevingué un referent i el punt de partida per plantejar la dicotomia que es fa evident entre l'enfrontament dels drets individuals i universals de les persones, i per altre costat, de com l'estat exerceix el poder i la repressió per tal de protegir el seu status quo. Alomar ens presenta una França que no va ser capaç de «salvar-se» pel fet de no haver reconegut els seus errors, de manera que varen haver de passar molts anys per restablir la injustícia comesa amb el cas Dreyfus. Paral·lelament, Espanya comparteix amb França una manera de fer molt poc digna de les societats europees, ho demostra el cas de la condemna de dos innocents que es va fer, sense cap acte de penediment per part d'Espanya. Alomar apunta que així no serà mai possible fer una regeneració nacional:

No puede negarse: el caso de esos dos inocentes que sufrieron doce años de presidio ha removido la conciencia popular. Pero, desgraciadamente, no vemos todavía en esa repercusión una recia voluntad de soberanía pública que recabe sus derechos de vindicta. Quisiera equivocarme; pero la mayoría de los lectores no ve en los detalles del suceso otra cosa que una emocionante página de folletín. Y con todo, ese episodio vergonzoso podría suscitar, por contragolpe, la verdadera regeneración nacional. El caso Dreyfus descubrió, ciertamente, un odioso espíritu colectivo; pero reveló también una Francia admirable, que dio al mundo la más alta lección de patriotismo. Las cuestiones de justicia son los lazos que unen a las na-

¹⁹⁸Gabriel ALOMAR, «Nacionalismo y justicia», *El Día*, 25 de març de 1931.

ciones con la comunidad humana. Ante ellas no puede haber ninguna consideración superior.

Esos dos inocentes son, claro está, dos víctimas. Más no espero que lo sean en el sentido religioso de la palabra, como ofrendas de rescate sacrificadas para redimir una tremenda culpabilidad impronunciada...¹⁹⁹

Per altra banda, Alomar distingeix clarament el concepte de «guerra» del de «revolució»: «La actividad esencial de los estados ha sido la guerra; la de los pueblos la revolución»²⁰⁰. Per aquest motiu, la revolució representa una renovació de les seleccions dirigits, apareix com una alternativa davant de totes les injustícies que provenen de l'Estat:

[...] las revoluciones renuevan y depuran la formación de las aristarquías. Son fuerzas mediales para formar las selecciones dirigentes.²⁰¹

Per a ell la guerra és més perniciosa que la revolució, perquè pot ser crònica i indefinida, ja que és un exercici sistemàtic de l'Estat que pren per força allò que necessita, en canvi, la revolució és el moment final de les evolucions, un acte de maduresa i de ràpid alliberament. L'arma vertadera de la guerra espiritual, de la guerra de principis:

No hay más que dos grandes formas de violencia colectiva, la guerra y la revolución. Aquella es actividad natural de los regímenes estatuidos; ésta lo es de los que pugnan por instituirse. Pero la guerra puede tener duración indefinida, crónica; porque no es una subversión febril y momentánea, pasional, sino un ejercicio sistemático del Estado, a expensas de todos los recursos nacionales. En cambio, la revolución es el momento final de las evoluciones, un acto de madurez, cuya eficacia está en su base espiritual y en su rapidez libertadora. El arma verdadera de las causas nuevas es la otra guerra, la guerra espiritual o de principios: y ésta es la

¹⁹⁹ Gabriel ALOMAR, «La obsesión», *El Día*, 31 de març de 1926.

²⁰⁰ Gabriel ALOMAR, *La Formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)*, Madrid: Editor Rafael Caro Raggio, 1920, p. 68.

²⁰¹ *Ibidem*, p. 60.

que temen nuestros adversarios, porque saben que no pueden contrarrestarla. Y las persecuciones contra ella no son más que trofeos ofrecidos al empuje inexorable de los que avanzan; combustibles en la hoguera que en vano quisieran apagar.²⁰²

El 13 de gener de 1898, Clemenceau, propietari i editor del diari *L'Aurore*, publicà l'article «J'accuse» d'Émile Zola a la portada. Arran de la desfeta electoral que patí el 1893, Clemenceau es va dedicar al periodisme polític i la seva carrera va quedar marcada per l'Afer Dreyfus, ja que donà suport a Emile Zola i es va oposar a les campanyes antisemites i nacionalistes. Clemenceau va arribar a ser Primer ministre de França de 1906 a 1908, i després de 1916 a 1920:

El nombre de Clemenceau va unido a mis mejores recuerdos de adolescente. [...] Junto a aquella vida de luchador sonó para nosotros el grito glorioso del Yo acuso. Su nombre de Jorge, nuevo Perseo, nuevo Sigirido, parecíamos predestinado a la lucha con los dos dragones que provocó y venció, aliados en la simbólica cuestión Dreyfus... Contra él aullaron, para confortarlo y endurecerlo, los vendavales de la calumnia y los improperios de las tumbas doradas.²⁰³

El cas Dreyfus és el paradigma de la injustícia duita a terme per «raons d'estat», que serà la denúncia constant de la repressió política de l'estat. En el cas d'Itàlia, l'exemplifica amb l'assassinat de Matteotti, que també tingué un importat ressò entre la intel·lectualitat i l'esquerra europea.

Giacomo Matteotti, va ser diputat i secretari del Partit Socialista Italià, i va ser un dels cap de l'oposició parlamentària a Mussolini. El mes de maig de 1924 va protestar, en un discurs històric, a la Cambra de Diputats per les il·legalitats i els abusos que havien comès els feixistes per tal d'aconseguir la victòria en les eleccions celebrades el mes d'abril del mateix any. El mes de juny de 1924 va ser raptat a Roma per milicians feixistes que

²⁰² Gabriel ALOMAR, «El oculto interés del terrorismo». *El Día*, 16 de juny de 1923.

²⁰³ Gabriel ALOMAR, «Dos vidas paralelas. Clemenceau», *El Día*, 19 de desembre de 1929.

l'assassinaren i l'abandonaren en un bosc a 25 km prop de Roma. L'esquerra acusà, encara que no va es poder provar, a Mussolini d'haver ordenat la seva mort. Arran de l'assassinat es produïren revoltes arreu del país, que donaren peu a Mussolini a reprimir i suprimir les darreres llibertats polítiques:

Desde Dreyfus a Matteotti. He aquí una trayectoria significativa y tenebrosa: una Vía de amargura. Que cada pueblo sepa distinguir en la cima de su Calvario su respectiva cruz. La grandeza de las naciones será conocida por su reacción ante las tremendas injusticias. El reconocimiento de los grandes pecados dignifica las patrias.²⁰⁴

El feixisme en els anys 20 pren força social i política arreu d'Europa, i per aquest motiu, és denunciats per Alomar de forma contundent. Es demana el per què de l'aparició del feixisme i constata la seva inferioritat espiritual:

Si hubiese [*el feixisme*] tenido absoluta confianza en sus fuerzas espirituales, no habría recurrido a su organización militar, a sus coacciones criminales, a sus fechorías.²⁰⁵

El feixisme, per a Alomar, és la reacció contra el valor universal de la revolució, contra la revolta del proletariat:

Como fuerza reactiva contra la Revolución, la victoria del fascismo es considerable. Pero acaso deba verse en ella el último esfuerzo de la burguesía, hija precisamente de la Revolución, contra el nuevo irredentismo social del proletariado, más fuerte como valor humano que los irredentismos geográficos...

Victoria burguesa, huérfana, a un tiempo, de la tradición intelectual de las aristocracias y el ideario palpitante de la causa obrera. Ved aquí al fascismo, prisionero del Poder, comprometido con sus metáforas truculentas, trabado por su vaciedad

²⁰⁴ Gabriel ALOMAR, «La eterna "Passió"». *El Día*, 14 d'abril de 1926.

²⁰⁵ Gabriel ALOMAR, «La cuarta Roma», *El Día*, 15 de novembre de 1922.

ideològica, incapaz de coordinar su acció y su fin. El espectáculo es lastimoso, elocuente y ejemplar...

¿Será esa la cuarta Roma que nos reserva el porvenir?²⁰⁶

Evidencia, així, la debilitat de la doctrina «feixista» que ha de recórrer a la lluita violenta per imposar-se, i que ha passat de la lluita de doctrines a la guerra material:

¿Qué otra cosa es el fascismo sino la reducción violenta de la lucha de doctrinas a guerra material? La alteza de una causa se mide por la garantía que ofrezca a las minorías para su expansión. Toda la aparatosa dictadura fascista es un signo evidente de debilidad en el sistema que intenta defender, porque no ha conseguido improvisarse el arma dignificadora y eficaz de un ideario.²⁰⁷

Així, destacam l'admiració d'Alomar per Itàlia, la bella Itàlia, i tot el món clàssic que l'envolta, i no la Itàlia feixista que representava Mussolini:

¡Ah, señor Mussolini, qué Italia nos estáis dando, a trueque de la bella Italia donde iban a confundirse en una misma peregrinación clásicos y románticos!²⁰⁸

Alomar, així, eldenuncia la propaganda feixista que difon el govern de Roma i que vol mostrar una Itàlia ideal, que funciona a la perfecció, però que no pot amagar les injustícies ni els assassinats promoguts pel feixisme des del poder:

Por lo visto, si Matteotti no hubiese sido impunemente asesinado, los trenes de Italia continuarían llegando retrasados, en vez de tener esa magnífica puntualidad que a cada paso se nos presenta como prueba irrefutable de las excelencias de la Italia fascista!²⁰⁹

²⁰⁶ *Ibidem.*

²⁰⁷ Gabriel ALOMAR, «El oculto interés del terrorismo». *El Día*, 22 de maig de 1926

²⁰⁸ Gabriel ALOMAR, «El derecho a la protesta». *El Día*, 16 de juny de 1923

²⁰⁹ *Ibidem.*

L'any 1932, Alomar va ser nomenat ambaixador d'Espanya a Roma, segons explica Josep Massot i Muntaner²¹⁰, en poc més d'un any deixà el càrrec d'ambaixador. Sabem que no es tractà d'un retorn desitjat, si bé no coneixem del tot les claus d'aquest retorn d'Alomar a Mallorca, on es reclogué fins a la Guerra Civil. Antoni Serra²¹¹ afirma que Alomar «tornà a Mallorca cansat, desfet interiorment, decebut políticament, però al mateix temps –tota una sorpresa– amb una certa admiració cap al règim del Duce, admiració que li duraria molt poc». Serra també recull el rumor del «possible desvari sentimental de l'ambaixador amb una jove estudiant cubana, hostatjada a la Casa de España, a Roma». Per altra banda, Josep Massot²¹² es fa ressò de l'article necrològic que Indalecio Prieto va escriure sobre Alomar «[...] lo troque pronto en singular consuelo al contarme Alomar infidelidades que le habían lacerado el alma».

Recentment s'ha publicat l'epistolari²¹³ entre Llorença Villalonga i Baltasar Porcel. En una carta datada a Binissalem el 18-VIII-1960, Llorenç Villalonga, nebot de Gabriel Alomar, escriu a Baltasar Porcel: «En Roma, una menor de edad, asesorada por buenos abogados, engatusó a Gabriel Alomar y el "lío" le costó treinta mil duros y la pérdida de la Embajada. Lo supe por el propio interesado, reñido con toda la familia, excepto conmigo».

²¹⁰ Josep MASSOT I MUNTANER, *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1992, p. 164-165.

²¹¹ Antoni SERRA, *Gabriel Alomar (l'honestat difícil)*, Ajuntament de Palma, Palma, 1985, p.85.

²¹² Josep MASSOT I MUNTANER, *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1992, p.165, fa referència a: Indalecio PRIETO, «Gabriel Alomar», dins *Palabras al viento* (México 1969), p. 290-291.

²¹³ Baltasar PORCEL - Llorenç VILLALONGA, *Les passions ocultes. Correspondència i vida. Epistolari complet (1957-1976)*. Edició, pròleg i notes de Rosa Cabré, Barcelona: Edicions 62, 2011, p. 158.

L'anticlericalisme

Mossèn Alcover, contemporani del nostre autor, amb el seu integrisme religiós, juntament amb la seva lluita ideològica i personal contra Gabriel Alomar, va presentar, en els seus escrits, un Gabriel Alomar anticatòlic, amb qualificatius de Barrufet o Lucifer. Per a Antoni Serra²¹⁴, Antoni Maria Alcover aconseguí deformar, en certa mesura, la imatge d'Alomar, presentant-lo davant de l'opinió pública com un foll endimonià, «menja beates» i «menja capellans». Fins i tot, li dedicà²¹⁵ la rondalla *Es cavallet de set colors!*, «A n'en Fòsfor», diu la dedicatòria, pseudònim d'Alomar en *El Poble Català*, la qual posteriorment va ser recollida en el sisè tom de Rondalles Mallorquines (Editorial Moll. Palma, 1968), però sense la dedicatòria. Aquesta rivalitat entre Alcover i Alomar era incòmoda, fins i tot, per a Francesc de Borja Moll, que veia com «les investides del Vicari General contra el catedràdic eren d'una virulència extremada»²¹⁶.

El 1893 va morir d'una malaltia de cor Aina Alomar, germana de Gabriel Alomar, després d'haver estat extremunciada pel seu oncle, Gabriel Alomar Barbarín, beneficiat de la Seu. Gabriel Alomar va atribuir l'òbit de la seva germana a la impressió que li havia causat l'extremunció, fet que ha estat considerat el detonant de l'actitud anticlerical que sempre ha tingut el nostre personatge²¹⁷.

Per a Jaume Vicens Vives²¹⁸, «sota la Restauració, el catolicisme va fer progressos considerables» i es va produir una «evolució de l'Església espa-

²¹⁴ Antoni SERRA, *Gabriel Alomar (l'honestedat difícil)*, Ajuntament de Palma, Palma, 1984, p. 45-49.

²¹⁵ *Ibidem*.

²¹⁶ F. B. MOLL, *Obres completes, Volum I*. Mallorca: Editorial Moll. 2003.

²¹⁷ Estudi introductori i edició a cura de Pere Rosselló Bover. G. ALOMAR, *La columna de foc*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 2011.

²¹⁸ Jaume VICENS VIVES, *Espanya contemporània (1814-1953)*, edició a cura de Miquel Àngel MARÍN GELABERT. Barcelona: Quaderns Crema, 2012, p. 116.

nyola cap a una mística, una litúrgia i un pensament més moderns», però aquest corrent reforma va ser «malauradament dominat per les consignes del famós llibre de F. Sardá y Salvany, *El liberalismo es pecado*».

Podem afirmar que el clergat, a les acaballes del segle XIX, jugava un paper coercitiu molt important dins la societat mallorquina i espanyola: hi havia una actitud d'amenaça moral constant²¹⁹. Alomar confessa²²⁰, amb sentit de l'humor, que als 12 anys va sofrir una crisi religiosa, i que amb un exemplar d'*El Liberalismo es pecado* de Fèlix Sardà i Salvany, publicat el 1884, va entendre que el liberalisme és pecat, i va decidir fer-se liberal:

La Iglesia, en sus habituales dicterios contra el liberalismo, suele abominar de lo que ella cree decadencia de la religiosidad. No hay sarcasmo más odioso. Precisamente ella, la Iglesia, convertida hoy en sostén de las clases sociales hegemónicas, es la gran culpable de esa extinción de las idealidades puras y guidoras, sin las cuales se corrompen los grupos humanos y los hombres.²²¹

Així, l'integrisme de gran part dels religiosos de l'època, i sobretot, de personatges com mossèn Alcover, alimentaren la idea de l'anticlericalisme d'Alomar. A més, les contínues polèmiques entre Alcover i Alomar eren públiques i magnificades, sobretot per part d'Alcover, en els articles que escrivia el canonge a l'*Aurora*.

Joan Estelrich²²² en els seus dietaris, que han estat publicats el 2012 a cura de Manuel Jorba, defineix Alcover d'aquesta manera: «és com un fanàtic, un intolerant, un caparrut», i mostra la seva indignació vers mossèn Alcover, a causa de les crítiques que rep per haver publicat uns sonets d'Alomar i per haver anunciat una traducció de Carducci:

²¹⁹ Antoni SERRA, *Gabriel Alomar (l'honestat difícil)*, Ajuntament de Palma, Palma, 1984, p. 21-25

²²⁰ J. PLA, *Obra Completa. Volum XV. Les illes*. Barcelona: Edicions Destino, 1981, p. 109-112.

²²¹ Gabriel ALOMAR, *La Política Idealista*. Palma: Calima Ediciones, 2006, p. 276.

²²² Joan ESTELRICH, *Dietaris* (A cura de Manuel Jorba), Barcelona: Quaderns Crema, 2012.

II-IX-1918 La conducta de mossèn Alcover, de tres mesos ençà, m'ha indignat, a la fi. Aqueix home, desorientat i foll del tot, s'entrega a mans dels filisteus. Ha perduda tota l'estimació que li professava; és un fanàtic, un intolerant, un caparut. Un dia es va enfadar amb mi perquè vaig publicar uns sonets de l'Alomar i vaig anunciar una traducció de Carducci. Mossèn Alcover estava indignat de que m'atrevis a posar a *La Veu* aquests noms de «significació satànica». Ara he escrit una carta oberta, denunciant sa traïció, i que no sé a on la podré publicar. A *La Publicidad* o a *La Veu de Catalunya*, tal volta.²²³

De manera que el fort anticlericalisme d'Alomar era, en gran part, una defensa «política» dels seus ideals de llibertat. En els seus texts hi podem trobar molts exemples de com Gabriel Alomar presenta l'estadi religiós com el més elevat del pensament de l'home. Un exemple ben clar, i reincident, el trobam a *De poetització* (1908):

El primer període de les poetitzacions és l'èpic, l'objectiu, el nacional; per ell parla essencialment la poetització col·lectiva i si al final se congria en l'obra magna d'un poeta, en l'epopeia, és que aquest geni ha encarnat com un Messies la raça seva, la religió seva, el seu temps. Una epopeia és sempre, en el fons, religiosa.[...]

El segon període de les poetitzacions és el líric, l'individual, el subjectiu i per ell parla essencialment la poetització personal. No cal insistir en les formes d'aquesta poetització, ja que són les més conegudes. Sols diré que arriben al grau més elevat en la inspiració dels místics, per la qual aquesta cosa d'origen col·lectiu, la religió esdevé cosa individual o sia col·loqui directe de l'home amb els déus, comunió immediata de Déu per l'home, poesia pura, tot simplement.²²⁴

L'anticlericalisme d'Alomar que era una lluita política es va confondre en guerra religiosa. Un exemple d'aquest anticlericalisme és ben present en la crítica que va fer a la guerra d'Àfrica i a la dictadura de Primo de Rivera i

²²³ *Ibidem*, p. 100.

²²⁴ Gabriel ALOMAR, «De poetització» dins *El futurisme i altres assaigs*, Barcelona: Edicions 62, 1970, p. 103.

que trobam a *La política idealista, proyecciones y reflejos del alma*. Alomar reflexionà sobre les seves “proyecciones y reflejos del alma” (subtítol del llibre) i fonamentà, en l’humanisme, la seva teoria, en el seu projecte liberal i republicà per a assolir l’essència del seu ideal polític.

Aquesta concepció ideològica d’Alomar és explicada detingudament i amb sentit marcadament pedagògic en els seus articles i en els reculls de *La política Idealista*, *El frente espiritual*, *La vida a través de un alma* i *La formación de sí mismo*. Al llarg de tota aquesta obra hi podem trobar nombrosos exemples d’aquesta intenció pedagògica. Uns bons exemples en són la guerra d’Àfrica i la Primera Guerra Mundial. S’ha de destacar que Alomar, quan aborda la guerra d’Àfrica o la guerra del 14, remou consciències, posant en dubte posicionaments polítics, religiosos i ètics ben arrelats en el pensament dominant de la societat espanyola d’aquell moment.

En aquest sentit podríem afirmar que llibres com *La Política Idealista* o *El frente espiritual* són un bon exemple i on millor sintetitza la seva visió del liberalisme, el ciutadanisme i el socialisme, i ens explica les seves intencions sobre el que entén per política, com l’art de regir la Ciutat: «Quisiera haber acertado a infundir en las páginas de este libro una visión personal de la Política»²²⁵. I la seva funció i intenció fonamentalment pedagògica que té el polític: «La obra de todo alto político ha de consistir, primeramente, en la educación o adiestramiento de la opinión pública a fin de capacitarla para su libertad».²²⁶

I és en la seva lluita política, que acusa el catolicisme espanyol de ser el responsable de la lenta castració “nacional” que pateix el poble:

²²⁵ Gabriel ALOMAR, *La Política Idealista*. Palma: Calima Ediciones, 2006, p. 71.

²²⁶ *Ibidem*, p. 72.

Una lenta y sabia castración ha actuado sobre el espíritu nacional. Nuestro catolicismo étnico es el principal culpable de ella.²²⁷

Per això vol fer evident que l'Església és part de l'oligarquia que conserva el poder i denuncia, així, la desvirtuació del cristianisme per part de institucions eclesiàstiques:

De aquí proviene la histórica y abominable desvirtuación del cristianismo; lo que fue en sus orígenes victoria espiritual de los perseguidos, llegó a ser después furioso frenesí de perseguidores; religión de muerte, divinización del martirio en el Infierno.²²⁸

Una manera de fer, d'actuar, de l'Església la qual s'havia instal·lat en el règim i que afavoria el manteniment del seu estatus privilegiat, a través de la tirania, evitant el que Alomar anomena, l'adquisició d'una nova consciència:

Históricamente, la forma típica de esa opresión, ejercida por un sistema, ha sido la tiranía eclesiástica. La Iglesia ha intentado siempre asegurar su persistencia deteniendo la marcha intelectual de sus fieles. Encadenada a una fórmula inalterable de verdad impuesta a las conciencias, la vida misma de la Iglesia estriba en que nunca, por la adquisición de nueva conciencia, se descubra como falsa aquella supuesta verdad.²²⁹

Per a Alomar, l'Església afavoria el règim establert ja que difonia el concepte conservatiu de les institucions com si ja s'hagués arribat a la perfecció, a l'ideal:

Creer en la indefinida vigencia de una Constitución, como si el régimen hubiera llegado al ideal, es una ceguera dogmática, muy propia de la educación católica,

²²⁷ *Ibidem*, p. 99.

²²⁸ *Ibidem*, p. 133.

²²⁹ *Ibidem*, p. 108.

ya que el ejemplo de la Iglesia ha difundido el concepto conservativo de las instituciones intangibles, llegadas a la perfección.²³⁰

A la vegada, el nostre autor, lluita per denunciar la ironia corrosiva dels bisbes espanyols, ja que segons ell, no estan legitimats per opinar sobre espiritualitat i idealisme:

¡Los obispos españoles iniciando campañas contra el materialismo! No conozco mayor sarcasmo. Es irrisorio que ellos, los culpables de la pérdida absoluta del sentido religioso, los consagradores de toda violencia del Poder, los extirpadores de la conciencia popular, traten de opinar en cuestiones de espiritualidad e idealismo.²³¹

Denuncia també la religiositat espanyola constituïda sobre un culte de relíquies i amb una moral fidel als vells règims hereus de segles de tirania:

Toda la religiosidad española está constituida hoy sobre un culto de reliquias, de vetustez mental y moral. El creyente español se encuentra unido, no ya a espectros, sino a cadáveres. Todo su patriotismo, hechura de su religión, es un cortejo de exequias. Toda su moral es la fidelidad a letra de los viejos regímenes, resto insepulto de los siglos de tiranía.²³²

Per això denuncia la desvirtuació de les doctrines pures, per part de la jerarquia eclesiàstica, la qual, amb el pas del temps, fa que es confirmi el trànsit del cristianisme al catolicisme i n'és una clara mostra la importància que pren el costum social per sobre de la professió de fe:

Hoy la Iglesia se contenta con el gesto; vive de la presunción jurídica de una fe puramente nominal, impuesta en el bautismo y confirmada en el matrimonio por una costumbre social, como un diploma de bien parecer, ajeno a toda creencia y aun a todo conocimiento de la propia doctrina que se dice profesar. Y cuando muere un réprobo, cuya vida fue la negación misma de la fe, los clérigos acuden

²³⁰ *Ibidem*, p. 87.

²³¹ *Ibidem*, p. 147.

²³² *Ibidem*, p. 136.

a su cortejo fúnebre, para que las apariencias salven la institución que muere, y se evite que el entierro civil sea como ya es, una ejecutoria de distinción, una honra de selecto...²³³

Així, el nostre autor, per combatre l'ús que fa l'Església de la fe, distingeix entre creença i fe: per a ell són dues paraules d'ús corrent que són emprades com a sinònimes, però que es distingeixen pel seu sentit originari d'intel·lecte i esperit:

[...] las palabras creencia y fe. La creencia es adhesión del entendimiento conformidad de juicio. La fe es asentimiento, amor; adhesión del afecto y de la voluntad; del querer, en una palabra idealmente mixta. La transición de la creencia a la obra, de la doctrina al precepto, característica de las religiones, radica en esa enajenación del alma: la fe.²³⁴

D'aquí que reivindiqui el valor de justícia per sobre de la visió legalista de l'Església:

La distinción entre fe y creencia es análoga, en cierto modo, a la que media entre justicia y ley. Y los hombres legalistas son todo lo contrario de los hombres justos.²³⁵

S'ha de destacar que aquest anticlericalisme que va tenir, en aquell moment, molta força i repercussió social es confonia entre guerra religiosa i lluita política, com es pot comprovar en la justificació que fa Alomar de l'obra de José Nakers, que es distingí per les seves campanyes anticlericals. Fou el fundador de la publicació *El Motín* a Madrid, i estigué molt relacionat amb el republicanisme català, especialment a través de les seves

²³³ *Ibidem*, p. 143.

²³⁴ Gabriel ALOMAR, *La Formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)*, Madrid: Editor Rafael Caro Raggio, 1920, p. 261-262.

²³⁵ *Ibidem*, p. 262.

col·laboracions regulars, des del començament del s. XX, en *La Publicidad* i en *La Campana de Gràcia*:

Tengo ante mi vista, alineados en un estante de mi librería, los tomos de la llamada «Biblioteca de El Motín». Como labor de propaganda popular, esos pequeños volúmenes han tenido su indudable eficacia. Pero conviene decir que respondieron a una hostilidad de las fuerzas adversarias, las cuales habían descendido a formas plebeyas y aún groseras, supeditando la religión al interés político. Nakens, como pamphlétaire, es un admirable escritor. Responde a un momento agudo de la lucha por la emancipación espiritual de España. Y aunque pertenezca a la tradición empírica que abarca desde Voltaire a Haeckel –escepticismo, materialismo, positivismo,- flota sobre esa burla flagelante un paradójico temperamento de idealista.

Nakens fue todo lo contrario de un teólogo. La controversia religiosa no le interesó jamás con fin. Usóla exclusivamente como medio. La vida de Nakens transcurre en tiempos de confusión entre guerra religiosa y lucha política. La vieja intolerancia eclesiástica, la acerba en España, encontró en el liberalismo un motivo para rejuvenecer sus bríos agotados.²³⁶

Però, aquesta imatge d'un Gabriel Alomar anticlerical, segons Josep Massot i Muntaner²³⁷, és un tòpic, ja que el nostre autor va viure en un ambient d'una família profundament religiosa, i tot i que passà una forta crisi espiritual en la seva joventesa i adoptà una actitud molt crítica envers l'Església catòlica, va mantenir sempre la seva dimensió espiritual.

Podem veure com la dimensió espiritual que tenia Alomar apareix molt sovint en els seus escrits. Un de tants exemples el trobam en aquest fragment de «De poetització»:

²³⁶Gabriel ALOMAR, «La estela de Nakens», *El Día*, 2 de desembre de 1926.

²³⁷J. MASSOT I MUNTANER, *Llengua, literatura i societat a la Mallorca contemporània*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1993. p. 48-58.

Anem seguint aqueixa èpica poetització. Un gran vent passava sobre el món. Les coses inanimades se movien com per la infusió momentània d'un esperit exterior. Un buf sorgit d'invisibles pulmons transcorria sobre les aigües. L'alenada, signe característic de vida, era l'alè d'una existència desconeguda, ànima del món. Buf, esperit, vent, aire, *ànemos*, ànima, veieu en la sinonímia originària la confusió dels conceptes material i espiritual. Quan Déu hagué pastat l'home, va infondre-li, bufant, un espirall de vida. I així l'esperit o sia l'alè, o sia el vent, va ésser poetitzat, això és divinitzat.²³⁸

Aquí es demostra com Alomar, molt sovint, utilitza el fet religiós per explicar el seu pensament estètic:

Exclamació mixta d'admirativa i paorosa, ella mostra el tronc on s'ajunten aqueixes dues nocions que són des de sempre els pilars de l'estètica: la bellesa i noció de qui adora terroritzant-se. D'aqueixa admiració esporuguida, d'aqueixa temor admirada, naix directament la de la divinitat.²³⁹

Així, per a Alomar, els poetes són una espècie d'intermediaris entre els déus i els homes. Així, el poeta no és definit com aquell que escriu poemes, sinó aquell que és capaç d'aconseguir aquesta visió superior:

D'aqueixa manera, en la idea de Déu, la primera adoració esdevingué la primera poetització. I si poetització tant vol dir com creació, així, en un Gènesi d'humanitat, el primer mite és la creació de Déu per l'home.²⁴⁰

De manera que el poeta és una espècie de vident, un ésser superior, i d'aquí que la poesia tendeixi a ser equiparada a una religió:

Tot poeta, si ho és de veritat, fa religió. Unes vegades, per un esforç d'«imaginificència», instaura sobre l'altar del vers la imatge palpitant d'un ídol.²⁴¹

²³⁸ Gabriel ALOMAR: «De poetització» dins *El Futurisme i altres assaigs*, edició a cura d'Antoni-Lluc Ferrer (Barcelona: Edicions 62, 1970), p. 95.

²³⁹ *Ibidem*, p. 93.

²⁴⁰ *Ibidem*, p. 94.

Però fixem-nos amb la importància que pren la figura del poeta, per a Alomar, que es fa, alhora, la veu dels déus, la veu de la individualitat, i la veu de la col·lectivitat, de tot el poble:

Me falta parlar-vos, amics meus, de la poetització exercida per l'individu, o sia, de la poetització actuada pel poeta. L'obra del poeta podria definir-se: realitzar en un moment, sobre la paraula, la transformació espiritual que hi realitzaria la col·lectivitat en un transcurs de centúries. La poetització col·lectiva i la individual poden col·laborar en una mateixa obra, en una mateixa poesia. A les hores aqueixa mateixa poesia es diu: Religió.²⁴²

He d'esmentar que Joan Mascaró²⁴³, quan s'assabentà de la mort de Gabriel Alomar, va escriure al seu fill Víctor Alomar lloant l'essència religiosa de son pare:

Si religió és [la] transformació d'allò que és temps en la nostra ànima amb allò que és Eternitat en l'univers, el seu pare era essencialment religiós. És trist que les seves reaccions de noble indignació contra la degradació dels valors religiosos foren interpretades tan malament. El seu pare sentia com a poeta profeta la noble indignació divina que sentien els profetes de la Bíblia, la indignació del Mestre quan engegava els mercaders del temple. La seva indignació és la més noble que he vista en cap home: sempre noble i elevada, la indignació cristiana contra el pecat i no contra el miserable pecador presoner de la seva ignorància o del seu vici o de la seva maldat.²⁴⁴

Un altra carta, que també ens aporta informació sobre aquest aspecte, escrita per Alomar, des d'El Caire, a Lluís Nicolau Olwer el 20 de setembre de 1937, ens mostra aquesta faceta poc coneguda, encara avui, de Gabriel Alomar: «No cal dir-vos que serà per a mi una fondíssima satisfacció acompanyar-vos en les excursions, interrogar amb vos la Gran Exfinx

²⁴¹ *Ibidem*, p. 99.

²⁴² *Ibidem*, p. 99.

²⁴³ G. MIR, *Correspondència de Joan Mascaró. Volum I*. Mallorca: Editorial Moll, 1998.

²⁴⁴ *Ibidem*. Fragment de la carta de Joan Mascaró a Víctor Alomar de 26 de setembre de 1941.

abans que ella ens interrogui; resar en els mesquites plenes d'intimitat cordial i veritable sentit religiós»²⁴⁵.

Per concloure, he d'esmentar que Joan Mascaró publicà el 1943 una necrològica de Gabriel Alomar («Bulletin of Spanish Studies», XX (1943), 48-54), i escrigué: «El seu sentit religiós és essencialment poètic. Creu en el valor suprem de la bellesa i del bé de la religió, però tem la superstició i l'idolatria, i odia tota tirania sobretot l'eclesiàstica». Aquesta necrològica, que posteriorment també va ser recollida per Josep Massot i Muntaner dins *Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears*²⁴⁶, mostra que la religiositat d'Alomar es vinculava, no a la Institució Eclesiàstica, sinó a un ideal de bellesa, a una espiritualitat profunda.

²⁴⁵ J. MASSOT I MUNTANER, *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

²⁴⁶ J. MASSOT I MUNTANER, *Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, p. 434-440.

Intel·lectual en llengua castellana

Un fet que he pogut constatar és que una gran part de l'obra de Gabriel Alomar és escrita en llengua castellana. Després d'estudiar el nostre autor, es poden intuir diferents causes que el motivaren a prendre aquesta opció. Així, Alomar, amb l'hegemonia del noucentisme, durant la segona dècada del segle XX, a Barcelona i amb la seva posterior tornada a Mallorca, a principis dels anys vint, se sentia rebutjat i desplaçat, i, en canvi, era admirat pels intel·lectuals castellans. Aquest sentiment de rebuig que patí a Barcelona i a Mallorca, juntament amb gran part dels autors i intel·lectuals modernistes, entre ells, Pous i Pagès, Puig i Ferrater, Alfons Maseras²⁴⁷, a partir del moment que el noucentisme va esdevenir hegemònic en l'àmbit cultural i polític català, va fer que els autors modernistes perdessin influència i visibilitat.

Els modernistes que havien lluitat per a una relativa professionalització de l'art, de la literatura, durant l'eufòria cultural i política de 1906-1910, es trobaren arraconats i amb una difícil situació econòmica, ja que uns pocs controlaven i monopolitzaven les escasses possibilitats existents, les quals depenien de la política cultural de la Lliga. Per a Marfany, cal ser conscients que nosaltres hem heretat les valoracions noucentistes, per tant, diu: «No oblidem Alomar, un dia oracle futurista, mestre de l'Ors, poeta “arbitrari”, i més tard tan negligit.»²⁴⁸

Com ja hem esmentat, en canvi, Alomar era admirat pels intel·lectuals castellans i molt seguit a través de les publicacions properes al ideari de l'esquerra. Alomar, però, no era un cas aïllat.

²⁴⁷ Vegeu Montserrat CORRETGER, *Alfons Maseras: Intel·lectual d'acció i literat*, Barcelona: Curial Edicions Catalanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

²⁴⁸ J. LL. MARFANY, *Aspectes del modernisme*, Barcelona, Curial, 1982, p. 241.

També podem tenir en compte l'opinió de Joan Fuster, el qual intenta donar una explicació de motivació econòmica a la tria de la llengua que un nombre important d'autors, també, va fer en aquesta època:

El problema econòmic de l'escriptor «professional» s'interferia en l'elecció idiomàtica. I sobretot el periodisme, el peu forçat idiomàtic d'un diari en «castellà» -de Barcelona o no-, decideix amb el pes dels seus honoraris la llengua dels que escrivien a les seves pàgines. Com Maragall, Miquel dels Sants Oliver, Gabriel Alomar, i més tard «Gaziel» i Josep Pla – per citar els més conspicus-, tindran en castellà una obra important, extensa, seriosa, aplegada en llibres o esparsa en periòdics, sovint més voluminosa que en català.²⁴⁹

Així, el mateix Josep Pla²⁵⁰ retrata el nostre autor com un dels millors crítics en llengua castellana. Quan Alomar va retornar a Mallorca es va anar allunyant progressivament del món cultural i polític català tot i haver-hi estat lligat els darrers vint anys.

De manera que s'ha de destacar el fet que Alomar publicà en castellà els articles que recollí en *La guerra a través de un Alma* (1917), *El frente espiritual* (1918) i *La política idealista* (1923) que exemplifiquen el pensament d'Alomar durant el conflicte de la guerra del 14, i de la posterior guerra d'Espanya en el Marroc. A més també publicà *La formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)* (1920).

El 1921, des de la seva fundació, començà a publicar articles durant 15 anys a *El Día*, i a partir de l'11 de febrer de 1923, començà la col·laboració amb *La Nación*, diari publicat a Buenos Aires.

²⁴⁹ J. FUSTER, *Literatura catalana contemporània*, Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1988, p.113.

²⁵⁰ J. PLA, dins Per un retrat de Gabriel Alomar, *Obra Completa. Volum XV. Les Illes*, Barcelona: Edicions Destino, 1981, p.107-112.

A *La Nación* també publicà Joan Torrendell, que era redactor del periòdic, així com Alfons Maseras²⁵¹ que hi va treure contes traduïts pel propi Torrendell. Pilar Arnau²⁵² esmenta que el mateix dia que Alomar començava la seva col·laboració amb l'article "El surco de la Guerra"(LN 11-II-1923), el diari publicava el següent text per presentar el nou col·laborador:

Don Gabriel Alomar, ilustre poeta, brillante preceptista y autorizado crítico, es uno de los maestros que más profundamente han influido en la formación de la actual juventud española. El nuevo col·laborador de *La Nación* es, política y **literariamente**, un hombre de izquierdas, y su amplia cultura filosófica, puesta al servicio de ideas expresadas con exacta nitidez, le señalan como la figura dominante de una nueva estética ibérica futurista.

Gabriel Alomar ha echado la simiente de una estética suya, una teoría que comienza preconizando la doctrina de la preponderancia o imperio del ciudadalismo sobre el ruralismo [...].

En este maravilloso ensayo [es refereix a "La estética arbitraria"], como en toda la obra literaria del catedrático, hay una mezcla de romanticismo, helenismo y parnasianismo que jamás habrían podido soñar los maestros que, luego del desastre de 1898, generaron el nuevo espiritualismo español. Alomar és el exégeta, el crítico español que más emoción pone en sus glosas y en sus reflexiones, y de él puede decirse que es un temperamento honrado y pleno de emoción.²⁵³

En aquest fragment queda ben resumit com Alomar és presentat als lectors de *La Nación* de l'Argentina. Definit com un crític d'àmplia cultura filosòfica, i sobretot, com un mestre, políticament i literària d'esquerres, que representa la nova estètica ibèrica futurista.

²⁵¹ Montserrat CORRETGER, *Alfons Maseras: Intel·lectual d'acció i literat*, Barcelona: Curial Edicions Catalanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, p.79.

²⁵² P. ARNAU, *Gabriel Alomar i l'Argentina. La col·laboració d'un intel·lectual mallorquí al diari La Nación de Buenos Aires (1923-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

²⁵³ Fragment reproduït per Pilar ARNAU, *Gabriel Alomar i l'Argentina. La col·laboració d'un intel·lectual mallorquí al diari La Nación de Buenos Aires (1923-1936)*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 2008, p. 6-7.

La visita dels intel·lectuals castellans

Un altre aspecte, que cal tenir en compte, és la relació i la solidaritat que s'establí entre els intel·lectuals catalans i els castellans a causa de la repressió que va patir la cultura i llengua catalanes per part de la dictadura de Primo de Rivera. Amb data de 18 de setembre de 1923, cinc dies després del cop d'estat del general Miguel Primo de Rivera, es publicà el 19 de setembre el "Real decreto dictando medidas y sanciones contra el separatismo"²⁵⁴. Aquest Reial Decret, entre d'altres disposicions prohibia l'ostentació de la senyera:

No sé podrá izar ni ostentar otra bandera que la nacional en buques, edificios, sean del estado, de la provincia o municipio, ni en lugar alguno, sin más excepción que las embajadas, Consulados, Hospitales o Escuelas u otros Centros pertenecientes a naciones extranjeras.²⁵⁵

Així com també es prohibia l'ús de la llengua catalana en tot allò considerat acte oficial:

[...] no podrá usarse por las personas investidas de autoridad otro idioma que el castellano, que es el oficial del estado español, sin que esta prohibición alcance a la vida interna de las corporaciones de carácter local o regional, obligada no obstante a llevar en castellano los libros oficiales de Registros, actas, aun en los casos de que los avisos y comunicaciones no dirigidas a Autoridades se hayan redactado en lengua regional.²⁵⁶

I els càstigs a les infraccions d'aquest Reial Decret també eren ben contundents:

²⁵⁴ Vegeu Francesc FERRER I GIRONÈS, *La persecució política de la llengua catalana*, Edicions 62, Barcelona, 1985, p.139-151.

²⁵⁵ *Ibidem*, p. 140.

²⁵⁶ *Ibidem*, p. 141.

Ostentación de bandera que no sea la nacional: seis meses de arresto y multa de 500 a 5.000 pesetas para el portador de ella o para el dueño de la finca, barca, etc. [...]

La difusión de ideas separatistas por medio de la enseñanza, o la predicación de doctrinas [...], prisión correccional de uno a dos años.²⁵⁷

Per a Ferrer i Gironès, la utilització de la llengua catalana cau dins del que el govern anomena «actuación separatista». A més de l'aparició de les normes legals, la dictadura prohibí els Jocs Florals (1924), suprimí els Pomells de Joventut²⁵⁸ (1923), clausurà partits i entitats, dissolgué la Mancomunitat (1925), sancionà el Col·legi d'Advocats (1926), etc.

Arran d'aquesta situació, el mes de març de 1924, 118 intel·lectuals castellans adreçaren un manifest al dictador en el qual protestaven per aquell Reial Decret de 18 de setembre de 1923, i feien una defensa de la llengua catalana. Així com esmenta Jaume Vicens Vives, aquesta persecució a les institucions, a la llengua i a la cultura catalanes, és el que provoca que «el catalanisme va aconseguir d'interessar, per primera vegada, els ambients d'esquerra castellans i catalans. Era una reacció diametralment oposada a la que el dictador havia previst»²⁵⁹.

El 28 de gener de 1930 el rei Alfons XIII substituï el dictador Primo de Rivera pel general Dámaso Berenguer Fusté. Així a començaments de 1930, un grup d'escriptors catalans convidà aquells intel·lectuals castellans que havien signat el manifest de protesta del 1924:

²⁵⁷ *Ibidem*, p. 140

²⁵⁸ Pomells de Joventut de Catalunya. Moviment de nois i noies, fundat per Josep Maria Folch i Torres (1920), recollint la força sociològica dels lectors d'*En Patufet*. Formaren cèl·lules arreu de Catalunya amb una finalitat moral i patriòtica, però sense lligam amb cap partit polític. Organitzaren actes, aplecs i desfilades i reivindicaven l'esperit cristià i la puresa de la llengua.

²⁵⁹ Jaume VICENS VIVES, *Espanya contemporània (1814-1953)*, edició a cura de Miquel Àngel MARÍN GELABERT. Barcelona: Quaderns Crema, 2012, p. 194.

La fiesta que se celebró en Barcelona entre una y otra intelectualidad fue la rendición visible de los seis años nefastos. En este sentido, la sala del convite tuvo aires de cenáculo. Atrás quedaban las mutuas incomprensiones: el doble pecado de los antiguos adversarios. De una parte, las inoportunas persecuciones; las leyes represivas; las necias leyendas; el desconocimiento absoluto de los elementos nacionales de Cataluña, sobre todo el idioma. De otra parte, en seco realismo político; las concupiscencias plutocráticas, encubiertas paradójicamente con una apariencia idealista; la profunda tendencia reaccionaria, la alianza contubernial con las tiranías: [...]²⁶⁰

El 23 de març de 1930 arribaren, a Barcelona, 50 d'aquests intel·lectuals castellans, entre els quals hi havia Menéndez Pidal, Ramón Gómez de la Serna, Manuel Azaña, Luis Bagaria, Pedro Salinas, Ángel Ossorio y Gallardo, José Ortega y Gasset i Claudio Sánchez Albornoz, entre d'altres.

Per a Alomar era una molt bona ocasió per posar al lloc que li corresponia el sentit civil de la cultura i el valor cultural de la llibertat, i superar la vella indiferència política dels intel·lectuals castellans amb la cultura catalana acollint la generosa «selecció» castellana que havia donat suport a la cultura catalana:

Los años de dictadura habrán fortalecido el catalanismo, templándole como un buen acero para las futuras luchas. Y le habrán infundido un doble impulso: el sentido civil de la cultura y el valor cultural de la libertad. Pero ¿acaso no ha recibido exactamente la misma enseñanza esa generosa selección castellana que acudió a Cataluña para recibir el abrazo fraternal de gratitud? A la vieja indiferencia política de los intelectuales ha sucedido en las tierras castellanas un afán de intervención libertadora, la conciencia en un deber histórico indefectible.²⁶¹

²⁶⁰ Gabriel ALOMAR, «Del momento. La nueva era del catalanismo», *El Día*, 10 d'abril de 1930.

²⁶¹ Gabriel ALOMAR, «Del momento. La nueva era del catalanismo», *El Día*, 10 d'abril de 1930.

Aquestes seleccions espirituals, o com també anomena, amb matisos, seleccions intel·lectuals, durant la dictadura no sempre foren unes seleccions alliberadores, sinó que n'hi hagué de justificadores de la dictadura:

Distingamos, pues, entre las selecciones espirituales que luchan por la libertad de la inteligencia, en todos sus matices, y las que se convierten en justificadoras retóricas de la fuerza, para buscar en paradoja el escaqueo propicio a las falsas originalidades.²⁶²

D'aquesta manera, Alomar anhela, amb la caiguda de la dictadura de Primo de Rivera, l'inici d'una nova etapa liberal en el catalanisme, en què la democràcia castellana i la democràcia catalana puguin trobar en el que anomena «selecció espiritual» el camí cap a la llibertat. Ara Catalunya, amb l'ajuda de l'Espanya renovada, es podria alliberar del seus materialismes, de les seves feudalitats clericals i burgeses, i de les seves tènues conomicacions polítiques amb la dictadura:

La memorable entrevista de castellanos y catalanes en Barcelona puede representar el comienzo de la etapa liberal en el catalanismo, paralelamente a esa otra etapa libertadora que la caída de la dictadura inició en toda España. Las democracias castellana y catalana encontraran en aquella selección, que no quiero llamar intelectual porque el calificativo me parece incompleto y pedantesco, y prefiero llamar espiritual, una doble concreción de aristarquía dirigente y representativa. España, con el conculdo de la nueva Cataluña se libertará del resto de su tradición mesnadera y pretoriana; Cataluña, con el aporte de la España renovada, se libertará de sus materialismos crematísticos de sus feudalidades clericales y burguesas, de sus turbias conomicaciones políticas. Y las dos metrópolis, como los dos principios de un dualismo complementario, unirán dos tradiciones y dos rumbos, para infundir en la latinidad fatigada una vitalidad desconocida,

²⁶² Gabriel ALOMAR, «¿La crisis del liberalismo?», *El Día*, 6 de novembre de 1923.

como si el esfuerzo de las antiguas travesías heroicas por los dos mares se junta-
se para la obra estrenua de rectificar las rutas históricas.²⁶³

Amb la visita a Barcelona dels intel·lectuals castellans, que Alomar va de-
finir com un encontre de la «selecció espiritual» d'intel·lectuals catalans i
castellans: Per al nostre autor, aquest acostament podia representar l'inici
de l'etapa liberal en el catalanisme i l'etapa alliberadora que havia afavorit
la caiguda de Primo de Rivera.

²⁶³ Gabriel ALOMAR, «Del momento. La nueva era del catalanismo», *El Día*, 10 d'abril de 1930.

La lluita d'esperits. L'impacte de la guerra del 14

L'inici del segle XX representa una forta sacsejada a tota la intel·lectualitat europea pels grans canvis que representaren un trencament amb l'època anterior. L'enfonsament de l'Antic Règim i les fortes transformacions econòmiques i socials produïdes per la revolució industrial van provocar un importantíssim canvi sociològic d'Europa: la desaparició de la societat estamental per passar a una societat dividida en diferents classes socials; el triomf de la burgesia capitalista i industrial, l'aparició d'un proletariat que, només molt lentament, va prenent consciència de la seva condició; a més de l'aparició d'una nova classe mitjana formada en un primer moment per funcionaris, per mestres i per les noves professions liberals.

Europa va viure un gran període de pau, un segle, d'ençà de la derrota de Napoleó per les tropes russes, l'any 1812. França i Anglaterra tenien un fort domini colonial a Àfrica i Àsia. Alemanya era, en aquell moment, un estat emergent amb molta força en la indústria naval, en la siderúrgica, en l'àmbit universitari i en el camp dels nous descobriments científics.

Per tant, partim d'un inici de segle XX amb molts canvis socials i econòmics i que recull el bagatge de la ciència, la tècnica, i de tot el pensament que s'havia anat configurant a finals del XIX: des de l'idealisme alemany, amb la forta presència d'autors com Fichte, Schelling i Hegel; passant pel positivisme, un pensament que tenia com a model de racionalitat la ciència experimental i que pretenia «atenir-ser als fets». Un dels canvis socials va ser la resposta a una societat amb una forta orientació burgesa, és a dir, conservadora, científica i autoritària. Aquesta situació va fer possible una gran difusió del socialisme i de l'anarquisme a causa de la misèria del proletariat.

El pas al segle XX comença a configurar-se amb una crítica cap al positivisme. En aquell moment diferents corrents de pensament reaccionen contra els excessos positivistes; un positivisme que té ramificacions i és present en el socialisme i en els economistes anglesos de finals del XIX. El hegelianisme també té les seves noves prolongacions crítiques. Tots aquests corrents són recollits i criticats per Karl Marx. En aquest context de transició cap al segle XX, de forta reacció contra el positivisme, i en d'altres casos contra l'idealisme, apareix Nietzsche.

L'esclat de la guerra serà el que realment marcarà l'inici d'un segle XX ple de canvis socials, econòmics i culturals que eren difícils de preveure. Una lluita constant d'ideals, que Gabriel Alomar també anomenarà: lluita d'esperits:

Esta guerra –se ha dicho tantas veces! - es un choque de espíritus; y en este sentido todos tenemos interesada en ella nuestra alma. Pero los que sólo participamos en la lucha con nuestro espíritu, con el fervor de nuestra propaganda y de nuestro anhelo, tenemos una misión que olvidamos con demasiada frecuencia: la de conservar la pureza de la causa ideal, haciéndola flotar por encima de las ofuscaciones que sufre entre los luchadores materiales. Nosotros somos los luchadores del frente «espiritual», tenemos una misión de «serenidad», que hemos de elevar sobre todos los plebeyos sectarismos. Y yo quiero decir ahora que se falta muy a menudo a ese deber de serenidad.²⁶⁴

En aquells moments no es té consciència de la forta crisi que sacsejarà Europa, un canvi de segle que es farà efectiu el 1914. Per a Alomar, que fou capaç de veure que alguna cosa canviava, i que començava un nou tipus de

²⁶⁴ Gabriel ALOMAR, *El frente espiritual*, Madrid, 1918, p. 54-55.

guerra, una guerra d'ideals que anava més enllà de la lluita militar en el camp de batalla:

El mundo no estaba acostumbrado a que las guerras fuesen, visiblemente choques de ideales; a que la lucha moral continuase, en la región del espíritu, la lucha de los campamentos.²⁶⁵

L'inici del conflicte és ben conegut²⁶⁶: el 28 de juny de 1914, a Sarajevo, capital de Bòsnia, l'hereu de la corona austrohongaresa, l'arxiduc Francesc-Ferran d'Àustria-Este i la esposa són assassinats. Des d'un inici es va sospitar de Sèrbia, i l'emperador Francesc-Josep amb el suport de l'Alemanya de Guillem II van declarar la guerra a Sèrbia. En aquell moment des de les diferents legacions diplomàtiques europees miraven com es podia aturar el conflicte. Però d'aquí va néixer un joc d'aliances que conformarien el conflicte, per una part, entre Alemanya, Àustria-Hongria i Turquia, coneguda com la Triple Aliança; i per l'altra banda, França, Gran Bretanya i Rússia, anomenada la Triple Entesa. La guerra representa el camí per poder assolir l'hegemonia a Europa i a les colònies.

Alomar publicà *La guerra a través de un alma* (1917), *El frente espiritual* (1918) i *La política idealista* (1923) que exemplifiquen el pensament d'Alomar durant el conflicte de la guerra del 14, i de la posterior guerra d'Espanya en el Marroc. Els profunds ideals europeistes del nostre autor, i la seva visió, plena de temors i desitjos, de la lluita d'esperits vigent a Europa, a Espanya i a Catalunya, varen ser la seva lluita per l'ideal, amb l'obligació que triomfés la civilització per sobre del domini d'una cultura sobre les altres.

²⁶⁵ Gabriel ALOMAR, *El frente espiritual*, Madrid, 1918, p. 35.

²⁶⁶ Joan SAFONT I PLUMED, *Per França i Anglaterra. La I Guerra Mundial dels aliadòfils catalans*. Acon-
travent, Barcelona, 2012, p. 31-41.

Alomar podrà viure el triomf de la civilització, com anomena ell, el seu ideal d'Europa, en acabar la Primera Guerra Mundial, però, vint anys després, patirà la derrota amb l'exili i la seva mort a El Caire l'any 1941, amb una Espanya sota el règim franquista i una Europa en plena Segona Guerra Mundial.

Darrere aquestes aliances europees hi havia un fort rerefons ideològic, allò que Gabriel Alomar batia com una lluita d'esperits: França i Anglaterra simbolitzen el món democràtic i liberal, enfront de la visió militarista i autoritària d'Alemanya: «Francia, Inglaterra, Norteamérica; he aquí mis tres grandes patrias espirituales.²⁶⁷»

El dia 1 d'agost de 1914, Alemanya comença les hostilitats amb Rússia, cosa que significà, a la vegada, la declaració de guerra a França. Es produeix la invasió de Bèlgica per Alemanya, i per aquest motiu, Anglaterra justifica l'entrada en el conflicte dia 4 d'agost: «Desde el principio, una guerra de espíritus se libró, por encima del choque de los ejércitos»²⁶⁸.

Per a Alomar, l'actitud d'Alemanya és també un atac a la democràcia, «l'única forma natural de les seleccions». S'imposa l'ideal de conquesta que no és més que una nova forma d'esclavitud de les nacions presoneres:

Alemania ha exaltado los valores jerárquicos y el régimen de castas, como concepción destinada a extirpar el totalismo social de las democracias, que son la única forma natural de las selecciones. Alemania, en fin, ha hecho persistir el ideal de conquista, la rapiña de territorios, como una expansión legítima de territorios, como una expansión legítima de los estados, nueva forma de esclavitud o cautiverio aplicada a las nacionalidades prisioneras.²⁶⁹

²⁶⁷ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, Madrid: Editorial Renacimiento, 1917, p. 22.

²⁶⁸ Gabriel ALOMAR, «Las responsabilidades de la Gran Guerra», *El Día*, 11 d'octubre de 1924.

²⁶⁹ Gabriel ALOMAR, *El frente espiritual*, Madrid, 1918, p. 54.

I avisa que el perill d'Alemanya no és només la forma d'actuar del seu govern sinó també de la seva massa social: «El peligro alemán no está sólo en la naturaleza absorbente y dominadora de sus poderes, sino también en el hosco exclusivismo de masa social».²⁷⁰

En aquells moments de l'inici de la guerra hi havia una gran eufòria bèl·lica en la qual tothom donava suport al govern del seu país. Així com explica Joan Safont²⁷¹, eren molt poques les veus pacifistes per aturar el conflicte:

La premsa havia embogit dedicant articles patriòtics i publicant fotografies d'aquells primers dies d'agost. La por d'un moviment pacifista i internacionalista d'arrel socialista es va esvaïr, encara que un pistoler matés el líder socialista francès Jean Jaurès. Les campanes tocaven a sometent, tothom volia marxar al front a defensar la seva pàtria. Fins i tot el conspicu pacifista –i futur premi Nobel– Thomas Mann defensaria la necessitat de la guerra i donaria suport incondicional a la seva pàtria Alemanya.²⁷²

Fet que constata Alomar, denunciant, tant la inacció dels intel·lectuals alemanys, com també, la deplorable conducta dels socialistes alemanys:

En efecto, si la unidad absoluta es un mérito, no puede negarse que, por lo menos en apariencia, Alemania tiene ese mérito con la misma intensidad; el deplorable manifiesto de sus intelectuales, la deplorable conducta de sus socialistas, prueban esa cohesión de espíritu, que completa la cohesión de sus ejércitos. Lo que hay es que así como en Francia tiene una cohesión de defensa, que es actitud afirmativa del propio ser, Alemania tiene una actitud de ofensa, que es actitud negativa del ser de los demás.²⁷³

²⁷⁰ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, Madrid: Editorial Renacimiento, 1917, p. 29.

²⁷¹ Joan SAFONT I PLUMED, *Per França i Anglaterra. La I Guerra Mundial dels aliadòfils catalans*. Acontravent, Barcelona, 2012.

²⁷² *Ibidem*, p. 34-35.

²⁷³ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, Madrid: Editorial Renacimiento, 1917, p. 81.

I els culpables i els responsables d'aquesta situació, per a Alomar, no són només l'Estat alemany sinó tota la nació, des del poble fins als intel·lectuals i els polítics:

[...] la culpa de Alemania no se limita al Estado, sino a la nación en bloque, desde el pueblo a las selecciones y aristarquías. Esta culpa actual «en el espacio», es indudable para mí. Lo que no me atrevería a firmar con tanta convicción es la culpabilidad «en el tiempo»; es decir, que Alemania, históricamente, haya representado siempre una evolución hacia su presente actitud, y que obre ahora conforme a esa tradición.²⁷⁴

Així i tot, veu com hi ha hagut intel·lectuals alemanys que s'han oposat a les agressions del govern alemany, però que no han tengut la suficient força per combatre l'Alemanya oficial:

Las excepciones de esa espiritualidad bélica, los casos personales substraídos a esa morbosidad, quedaron ahogados en la magna oleada. Apenas acude a nuestra memoria otro nombre que el de Nicolai, más atenuadamente el de Einstein. Dejemos aparte, como es lógico, la heroica protesta de las escuelas extremistas, pagada con la sangre de Liebknecht y de Rosa Luxemburgo.²⁷⁵

De la mateixa manera, Alomar expressa el seu desafecte per l'Espanya oficial:

Yo, por ejemplo, no tengo desafecto a la España oficial por ser catalanista, sino que soy catalanista por desafecto a la España oficial. Y en este punto llego al más absoluto de los separatismos.

Cosa anàloga tuvieron que hacer precisamente aquellos espíritus selectos de la moderna Alemania que sintieron la opresión de su propia naturaleza de germanos, un Heine, un Schopenhauer, el propio Nietzsche.²⁷⁶

²⁷⁴ *Ibidem*, p. 301.

²⁷⁵ Gabriel ALOMAR, «Las responsabilidades de la Gran Guerra», *El Día*, 11 d'octubre de 1924.

²⁷⁶ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, Madrid: Editorial Renacimiento, 1917, p. 212.

Alomar denuncia que la nació alemanya va posar la raça i la pàtria, com a concepte excloent, per sobre de la Humanitat:

Ha separado violentamente su progreso material del progreso de la comunidad humana, elevando la raza y la patria, conceptos interesados y empíricos, por encima de la Humanidad y del ideal puro, esencialmente desinteresado.²⁷⁷

Aquest fet provoca una Europa que pot tornar a tancar-se dins les seves fronteres particulars:

¿Sabéis cuál es nuestra gran culpa? Hemos ido matando nuestra espiritualidad, y sólo sentimos, como lazo colectivo, la grosera materialidad del territorio inmediato.²⁷⁸

Així, en el decurs de la guerra hi va haver noves incorporacions al conflicte, així Itàlia, que en un primer moment formava part de la Triple Aliança i que es mantingué neutral, finalment el 23 de maig de 1915 entrà en guerra al costat dels aliats, declarant la guerra a Àustria i envaint el Tirol i la Dalmàcia. El 1917, Rússia sortí de la guerra, i per altra banda els Estats Units, el 1917, després d'una certa neutralitat, entraren definitivament en guerra.

El posicionament d'Alomar és ben clar: entén que és Alemanya la culpable d'aquesta guerra i que l'única manera de defensar Europa de la imposició alemanya és donar suport a França i a Anglaterra:

La guerra actual es una ruptura violenta de aquella unidad federativa de Europa por uno de sus cantones: Alemania. Es una guerra no ya de secesión, sino de usurpación. ¿Usurpación de qué? Usurpación de la ley de unidad moral por la ley de dominio, que es unidad material impuesta, sobre la diversidad rencorosa de los que protestan.

²⁷⁷ *Ibidem*, p. 296.

²⁷⁸ *Ibidem*, p. 38.

Por tanto, la única manera de laborar por el restablecimiento de la unidad moral de Europa consiste en apoyar con todas sus fuerzas a los que «defienden», para mejor contrarrestar a los que «atacan». Los aliados representan el poder federal «consentido», mientras la ola germánica representa el poder «impuesto».²⁷⁹

Per als aliadòfils catalans, França, juntament amb l'Anglaterra parlamentària, era el paradigma de la democràcia liberal. La III República francesa era l'encarnació dels valors de llibertat, d'igualtat i de fraternitat —els valors republicans de la revolució de 1789— i de la separació del poder de l'Església i de l'Estat:

Yo soy un ardiente occidentalista; me siento ciudadano de esa Atlántida, rediviva hoy en las orillas oceánicas, cuyas metrópolis son esencialmente París, Londres y Nueva York; [...] Sólo España se sustrae todavía a tal influjo. De esa España dolorosa me siento, no ya «separatista», sino «separado».²⁸⁰

S'ha de remarcar que en la intel·lectualitat espanyola i catalana es va produir, allò que ha estat anomenat com «una guerra de paper entre aliadòfils i germanòfils»²⁸¹ per la lluita ideològica que va tenir en els diaris, un camp de batalla de paper.

Per tant, era una «guerra de paper» que va dividir Espanya en dues nacions interiors: «dos naciones interiores, mortalmente enemigas, separadas por un frente de guerra. Una de esas dos naciones es una perfecta colonia Alemana»²⁸². Per a Alomar hi ha una meitat de la població d'Espanya que s'ha entregat voluntàriament a l'estranger, a Alemanya, però, no per a ésser alliberada, sinó per a viure en esclavitud.

²⁷⁹ *Ibidem*, p. 115.

²⁸⁰ *Ibidem*, p. 215.

²⁸¹ Joan SAFONT I PLUMED, *Per França i Anglaterra. La I Guerra Mundial dels aliadòfils catalans*. Acontravent, Barcelona, 2012.

²⁸² Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, op. cit., p. 201.

L'altra Espanya, la d'Alomar, valora la seva independència i la seva personalitat en ésser, també, una colònia de civilització occidental, part d'un poble i d'un territori «unificados por los vínculos de respeto mutuo a la voluntad ciudadana y nacional»²⁸³. Una unió en esperit que serà la que garantirà la independència específica de cada nació.

Aquesta lluita d'esperits a Espanya, com a conseqüència del que anomena «ideïcidi» espanyol, la premeditada i constant destrucció dels ideals de llibertat, el fan allunyar-se, encara més, d'aquesta Espanya, i reivindicar el seu ideal d'Europa de ciutadans lliures:

El ideicidio español es el único verdadero separatismo. Separatismo de nuestras últimas castas con relación a la ciudadanía; separatismo de España con relación a la especie en su más elevado tipo; separatismo de la patria en cuanto al eterno «devenir» humano. Y resulta cómico que en nombre de ese verdadero separatismo se haya osado combatir como separatistas a muchos catalanes, poseídos únicamente de unionismo, unionismo con Europa y con la ciudadanía total.²⁸⁴

S'ha de tenir present que en el cas català, els sectors polítics culturals i intel·lectuals catalans aliadòfils sospiraven que en acabar la guerra, França ajudés els catalans a realitzar els seus anhels de llibertat, o si més no, d'àmplia autonomia dins la corona espanyola:

Si nuestros germanófilos tuviesen verdadero sentido de la propia dignidad nacional, pensarían que no sólo está defendiendo Francia nuestra personalidad, sino también la vitalidad misma de España como nación, y aun, si se quiere, de Catalunya como futura cohesión nacional. Para Alemania, la victoria se traduciría infaliblemente en la conquista. Francia, vencedora, está imposibilitada para toda conquista, para toda anexión de territorios, excepto los que le pertenezcan ya por la propia voluntad de los habitantes (Alsacia y Lorena). Toda anexión de

²⁸³ *Ibidem*, p. 203.

²⁸⁴ *Ibidem*, p. 239.

tierras contra la voluntad de sus habitantes implicaría la anulación misma de Francia como metrópoli espiritual bien caracterizada. La conquista de territorios, para Francia, sería el suicidio. Para Alemania es el alimento habitual. Alemania como entidad política, aspira a nutrirse materialmente de los demás. Francia, en cambio, alimenta espiritualmente a los demás.²⁸⁵

D'aquí que, Joan Safont²⁸⁶ defineix Gabriel Alomar com «un dels més grans apassionats francòfils de la intel·lectualitat avantguardista». Per a Alomar²⁸⁷ s'estava produint una lluita de valors. Una lluita de valors en què es podria perdre la guerra en els camps de batalla però guanyar-la en la pugna de les idealitats.

I davant d'aquesta lluita de valors no es podia ser neutral, sobretot quan el govern d'Espanya es va declarar neutral en el conflicte, però, en canvi, el debat intel·lectual, social i polític es va mantenir ben viu:

Se ha impuesto a España la neutralidad. Pero no puede imponerse la indiferencia. El estado español no tomará parte en la lucha. Pero los españoles han comprendido que en esos campamentos de debate la suerte futura de nuestro espíritu nacional.²⁸⁸

Així, Gabriel Alomar reivindica el Parlament, com a l'únic poder vertaderament espiritual, ja que és l'òrgan de la sobirania, de la democràcia, que no es pot declarar neutral:

Nosotros hemos dicho con leal franqueza: «defendemos la causa de Inglaterra y Francia para que continúe la dinámica política de las naciones; para que la obra de la Revolución se complete, haciendo germinar, indefinidamente, las nuevas formas.» Y como el Parlamento es el órgano visible de la soberanía popular, el

²⁸⁵ *Ibidem*, p. 200-201.

²⁸⁶ Joan SAFONT I PLUMED, *Per França i Anglaterra. La I Guerra Mundial dels aliadòfils catalans*. Acontravent, Barcelona, 2012, p.72.

²⁸⁷ Gabriel ALOMAR, *El frente espiritual*, Madrid, 1918, p. 61.

²⁸⁸ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, op. cit., p. 111.

Parlamento no puede declararse neutral en esta guerra, aunque lo sean, «materialmente», los Gobiernos y los jefes de Estado. [...] El Parlamento es el único poder verdaderamente espiritual de un país; es el órgano que piensa, habla, dilucida, dicta; es la Palabra y el Espíritu. Un Parlamento que se calla, con silencio voluntario y mortal, ante esa lucha, es el órgano de una nación muerta, una nación satélite [...] ²⁸⁹

Perquè per al nostre autor, el socialisme no pot ser còmplice, amb la seva inacció, de la destrucció del seu ideal, d'un autèntic estat liberal, amb una actitud pròpia de la burgesia, com és una neutralitat egoista i interessada a defensar el seu particularisme:

En un criterio verdaderamente socialista, no puede haber duda en cuanto a la actitud de un auténtico Estado liberal. La neutralidad, glacial, indiferente, impía supondría una agotamiento espiritual incompatible con todo partido de ideal y doctrina. Nada tan perfectamente burgués como la neutralidad, esto es, el tanto me importa, egoísta, incapaz de sentir, por embrutecimiento del alma. ²⁹⁰

D'aquí que les advertències d'Alomar semblen un predicció del que vendrà anys després. Per a Alomar calia evitar que els germanitzants, amb la derrota d'Alemanya a la Primera Guerra Mundial, preparassin la manera de com aconseguir una victòria espiritual ja que havien perdut la batalla material. Però aquesta victòria espiritual, els germanitzants sí que l'aconseguirien anys després amb l'inici del Tercer Reich. I aquest fet va tenir greus conseqüències per a Espanya, una de les conseqüències més doloroses que va tenir, va ser l'esclat de la guerra civil:

En España hay, es verdad, una multitud demasiado considerable de germanófilos, cuya convivencia con nosotros, después de su escandaloso y vil extravío moral, será un problema enorme que debemos resolver después de la guerra, im-

²⁸⁹ Gabriel ALOMAR, *El frente espiritual*, op. cit., p. 87-88.

²⁹⁰ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, op. cit., p. 104.

pidiéndoles a toda costa su inveterada dictadura social. Pero junto a esos germanófilos hay un grupo de «germanizantes» que cada día será mas crecido, a medida que el triunfo de Alemania vaya siendo más problemático; ya que las fuerzas retardatarias intentarían obtener en el espíritu la victoria que no hayan podido alcanzar en la materia.²⁹¹

Alomar destaca la inexplicable simpatia del ciutadà espanyol ingenu per una tradició espanyola marcadament germanitzant, que no tan sols pot arribar a provocar el triomf material, sinó també espirtual, dels germanòfils:

El lenguaje de germanófilos y germanizantes es el mismo; sólo un accidente de conducta los separa: los unos abogan por el triunfo material de Alemania; los otros por su triunfo espiritual. [...] Y hay entre nosotros muchos germanizantes que ni siquiera se figuran serlo. Como la tradición española es, por esencia, germanizante, (mucho más que la francesa del antiguo régimen) todo el que conserva en su temperamento el peso de la raza germanizante, aun sin que de ello tenga la menor noción. Es una herencia morbosa. He aquí el secreto de la inexplicable simpatía de tanto español ingenuo. He aquí también el peligro de nuestra futura orientación mental en esta hora de suprema crisis...²⁹²

En aquest context de l'inici de la Primera Guerra Mundial, he d'esmentar l'actitud d'Ors²⁹³ que fou la de prendre partit per a una opció europeoneutralista. Ors escriuria el 8 d'agost de 1914: «la guerra entre França i Alemanya és una guerra civil». Així com també afegiria: «Voteu per França? Voteu per Alemanya? –el meu vot és per Europa. El meu anhel, és per la reconstrucció mítica de l'imperi de Carlemany: de Colònia a l'Ebre».

Alomar estava en contra d'aquesta neutralitat ja que, per a ell, implicava una complicitat amb l'agressor i l'única solució estava en el fet que totes

²⁹¹ Gabriel ALOMAR, *El frente espiritual*, Madrid, 1918, p. 98.

²⁹² *Ibidem*, p. 100.

²⁹³ Vegeu Joan SAFONT I PLUMED, *Per França i Anglaterra. La I Guerra Mundial dels aliadòfils catalans*. Acontravent, Barcelona, 2012, p.75-78.

les nacions neutrals estassin obligades a fer justícia, a defensar el dret internacional i els tractats entre estats, anomenats amb ironia «trozos de papel»:

Contra la guerra, ya no cabe más que la guerra. La neutralidad, ante una nación agresora, es, para mí, una complicidad con ella. Quien calle ante la violación de los tratados que garantizan la vida de una nación, no estima su propia vida de nación. El derecho internacional, el derecho a secas, es patrimonio común de las naciones. Esta guerra espantosa habrá tenido, creo, una gran enseñanza de paz. ¿Cuál es? Que la paz futura deberá ser garantida por la coacción armada de todas las demás, erigidas en una especie de gendarmería internacional. La guerra existe porque la evolución colectiva está atrasadísima con respecto de la evolución individual. El homicidio entre individuos se castiga, porque hay la coacción de un poder superior que tiene eficacia para ello. La guerra, homicidio entre naciones, no puede ser prevenida, evitada ni castigada, porque los Tribunales de la Paz no han tenido hasta ahora fuerza para imponer sus fallos. El día (que vendrá) en que todas las naciones neutrales estén obligadas a hacer justicia y a asegurar la virtualidad de los «trozos de papel», la Humanidad arrojará de sí el último vestigio de la selva madre.²⁹⁴

Així, una part de la intel·lectualitat catalana francòfila veia Ors com un traïdor a la causa llatina i mediterrània i, per tant, a la causa francesa:

Si realmente la germanofilia de esos españoles fuese una adhesión consciente al espíritu de Alemania, a su tradición, a su representación histórica, podríamos hacer los honores del combate. Mientras se disimule con el nombre del neutralismo, no será más que un espectro odioso de nuestra propia inmovilidad.²⁹⁵

Després de la guerra es produí la defenestració d'Eugeni d'Ors de la Mancomunitat, i de l'ambient intel·lectual català amb el seu viatge sense retorn a Madrid.

²⁹⁴ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, op. cit., p. 148-149.

²⁹⁵ Gabriel ALOMAR, *El frente espiritual*, op. cit., p. 90.

El trasbals de la guerra obligà a Alomar a reflexionar sobre el per què de la guerra i com el pacifisme cau en el parany, o bé no li queda altre remei, d'haver de respondre a l'agressió alemanya per a defensar-se:

Pero las guerras son contagiosas. Obligan al adversario a defenderse como guerrero. El tolstoiano, para defenderse del nietzscheano, no tiene más remedio que obrar como nietzscheano.²⁹⁶

Alomar, amb l'evolució dels esdeveniments que es van anar produint, creia necessari implicar-se en la guerra com a mitjà per a aconseguir la pau:

La guerra como fin en sí misma es un crimen. Pero como medio para la paz justa es un deber.²⁹⁷

I una prova d'aquest plantejament és la reacció d'una França pacifista davant d'una Alemanya militaritzada. L'agressor obliga l'agredit a defensar-se i provoca la rebel·lió de la França sotmesa davant de l'autoritarisme i de la imposició alemanya:

Pero el elemento agresivo en Francia es una minoría; la Francia oficial era, en el momento de la guerra, pacifista, bien diversamente de la Alemania oficial. Alsacia-Lorena hubiese dejado de ser un germen y una amenaza de futuros conflictos, sobretodo si Alemania hubiese aplicado a esas provincias conquistadas un régimen benévolo.²⁹⁸

De la mateixa manera, el nostre autor, també lloà la intervenció anglesa com un referent per a assolir l'ideal de la «federació universal» amb una Anglaterra tutora de l'europisme:

En la intervención inglesa actual hay una tácita delegación de todos los pueblos del mundo, de todos los cantones implícitos de la federación universal, puesto

²⁹⁶ Gabriel ALOMAR, *El frente espiritual, op. cit.*, p. 5.

²⁹⁷ Gabriel ALOMAR, *El frente espiritual, op. cit.*, p. 12.

²⁹⁸ Gabriel ALOMAR, *El frente espiritual, op. cit.*, p. 8.

que el derecho de gentes es en realidad un ataque a todos los pueblos. Por esto algunos han visto en Inglaterra la nación tutora y hegemónica del europeísmo, [...]»²⁹⁹.

I destaca que és una lluita per un principi comú de totes les races i nacions. Una lluita entre la «pàtria» i la «llibertat», un valor universal:

¿Por qué habrá voluntarios de todos los países en las filas francesas, y , en cambio, no hay más que germánicos en las de Alemania y Austria? Porque el mundo ha comprendido, como decíamos, que están batallando los dos principios: el de «Patria» contra el de «Libertad». Y cada patria es enemiga natural de las otras, mientras que cada libertad es aliada nativa de las demás libertades. «Francia para todo el mundo.»³⁰⁰

De manera que el deure del món democràtic, del món occidental, és prevenir el conflicte, imposant-se sobre el militarisme alemany, amb una guerra que anomena «predefensiva», abans que l'autoritarisme alemany tengui la capacitat d'imposar-se:

Si el mundo occidental, democrático, se hubiese dado perfecta cuenta de la enorme amenaza que representaba, hace muchos años, el militarismo imperial germánico, la guerra (verdadera guerra defensiva, o pre-defensiva si se quiere) hubiera debido estallar ya en los días de Bismarck, o por lo menos, en cuanto se dibujó claramente la silueta moral de Guillermo II.³⁰¹

El nostre autor retreu, també al socialisme, que no fos capaç de veure, amb la idealització del socialisme internacionalista i universalista, la vulneració del dret d'emancipació de les nacionalitats que estaven sotmeses:

El socialismo, por razones de principio, no formuló, como hubiera debido, su opinión en cuanto a Alsacia-Lorena. Enamorado de un ideal universal, le pareció

²⁹⁹ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, op. cit., p. 26.

³⁰⁰ *Ibidem*, p. 84.

³⁰¹ Gabriel ALOMAR, *El frente espiritual*, op. cit., p. 34.

nimia y menospreciable una cuestión local. El gran partido, consagrado a la emancipación de la última casta, los obreros, olvidó demasiado la emancipación de las nacionalidades sometidas, que son a manera de castas vinculadas a un territorio; verdaderos siervos del terruño todavía.³⁰²

Per aquest motiu reivindica la necessitat de garantir la llibertat ciutadana i evitar la tirania dels poders nacionals. Per això advoca per una «lliga superior de nacions», capaç de defensar el dret de les nacions i el dret cosmopolita de tots els ciutadans:

Fracasado, en esta guerra, el falso equilibrio de las alianzas, debería establecerse una liga superior de naciones en defensa de su propia seguridad y del derecho cosmopolita de todos los ciudadanos. [...] Creo firmemente que el germen de esa institución bienhechora aparecerá después de la victoria de los aliados, que de todo corazón deseo y espero.³⁰³

Per a Alomar, el sentit tràgic de la guerra és la lluita entre la consciència de l'home i l'oposició de les forces a les quals està sotmès. Per a ell, cal rebel·lar-se contra el «deure» imposat per l'Estat quan aquest deure va contra la nostra consciència:

Todos los héroes, todos los mártires, lo fueron precisamente porque supieron faltar a ese deber; porque supieron faltar a ese deber; porque supieron anteponer su conciencia al deber exterior.³⁰⁴

Però alerta dels falsos herois, producte de les multituds, que s'apofiten de la por de la massa per a esdevenir salvadors:

¿Sabéis cuál es la principal peligro de esas grandes crisis? La fabricación del falso héroe, producto de multitudes, y no creador de ciudadanías. Cuando la muchedumbre siente, en un vaho de batallas, la aproximación ansiosa de la mu-

³⁰² Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, op. cit., p. 43.

³⁰³ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, op. cit., p. 103.

³⁰⁴ Gabriel ALOMAR, *El frente espiritual*, op. cit., p. 45.

erte, espera de los elementos sobrenaturales su salvación; fía su muerte al conjuro de fuerzas ajenas a ella misma, suscitadas por una providencia tutelar.³⁰⁵

De manera que la democràcia ha de ser la triomfadora, per així ser el poble, el vertader heroi, el nou heroisme que ha de guanyar per imposar-se a l'heroi personal, a l'heroi antic que des de temps immemorials ha invocat la guerra o Déu:

Pensad que si ahora se lucha contra un emperador, también la República latina podría sufrir el reflejo del imperialismo del culto del héroe, al héroe bélico, César del momento, concreción pública de idolatrías...No, no. Si la democracia triunfa sobre la aristocrática o cesarista, será todo el Pueblo quien haya vencido, será todo el sistema y no el héroe ni la providencial divinidad. Porque esta es la lucha del pueblo heroico, dueño de sí mismo, contra el héroe personal y rudo, invocador de Marte o Jehová. Es, en fin, la lucha del nuevo heroísmo contra el héroe antiguo, sumergido todavía en la ancestral barbarie.³⁰⁶

Així, el nostre autor, sempre reivindica posar per davant valors universals, allò que serà millor per a la humanitat encara que pugui semblar que no hagi de ser beneficiós per a Espanya, o millor dit, per a l'Estat o les oligarquies que la governen:

A mí no me importa saber si la derrota de la Armada Invencible fue un bien o un mal para España. Lo esencial es saber lo que fue para la humanidad. Porque si fue un bien para ella también lo fue para la España, que forma parte de ella. Yo no me alegro nunca ni me entristezco como español sino como hombre.³⁰⁷

Per això, allò que és bo per a la humanitat també ho serà per als espanyols, i per a totes les nacions del món:

³⁰⁵ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, op. cit., p. 73.

³⁰⁶ *Ibidem*, p. 77.

³⁰⁷ Gabriel ALOMAR, op. cit., p. 73.

Cuando Cuba fue libre, yo tuve un día de júbilo, como hombre, y por lo tanto como español. ¡Oh! La grandeza de un pasado histórico generalmente es vergonzosa, porque se funda en el dolor ajeno.³⁰⁸

I és aquí on reivindica la preeminència dels ideals de la nació, per sobre de l'ús que fan les diplomàcies dels estats, defensant els interessos particulars d'un govern, d'un règim o d'una dinastia:

La diplomacia, por sí sola, es la mayor fuente de inmoralidad política. No defiende los ideales de una nación, ni siquiera sus intereses; defiende los intereses de un régimen, de una dinastía.³⁰⁹

Perquè els ideals de la nació no són més que les vertaderes pàtries espirituals, una solidaritat humana en la qual el socialisme ha de ser l'eina capaç de canalitzar aquesta solidaritat:

Lo que no ofrece ninguna duda es que el socialismo se anuncia como el factor que reconstruirá la solidaridad humana por encima de los trabajosos diálogos de la diplomacia.³¹⁰

I són aquestes vertaderes pàtries espirituals les que tenen valors universals, per a tota la humanitat, i les que estan per sobre de la comunitat d'origen territorial, ètnic, religiós o històric:

Después de esta guerra, si la formidable crisis de principios ha de traducirse en una nueva distribución de valores humanos, los vínculos entre los hombres clasificarán a la Humanidad en verdaderas patrias espirituales, por encima de la comunidad de origen territorial, étnico, religioso, histórico.³¹¹

³⁰⁸ *Ibidem*, p. 92.

³⁰⁹ *Ibidem*, p. 102-103.

³¹⁰ *Ibidem*, p. 47.

³¹¹ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, op. cit., p. 333.

Així és com, per a Alomar, els ideals de la nació han de tenir valors universals per tal que la humanitat pugui preservar la llibertat ciutadana i evitar, així, la tirania dels poders nacionals.

La col·laboració de Gabriel Alomar a *El Día*

Entre 1917 i 1923 també es produïren importants canvis socials i econòmics a Mallorca, així com succeí arreu d'Europa. És un moment en què també es produïren uns canvis molt importants i paral·lels dins del desenvolupament del capitalisme espanyol. Per una part, el moviment obrer estava ben organitzat, i per altra, la crisi de les subsistències de 1917 a causa de la Primera Guerra Mundial anava a més. A partir del 1918 començà a haver-hi escassetat de subsistències i es produí l'assalt als magatzems de carbó del port i a les botigues de Palma. Hi hagué el saqueig de botigues i magatzems de queviures, i els manifestants apedregaren la casa de Joan March el 18 de febrer de 1919.

A finals de 1919, Alomar tornà a Palma com a catedràtic d'institut. Per una part es trobà amb una societat mallorquina que li girava l'esquena, sobretot aquella societat més influent dels sectors conservadors. Per tant, l'acollida com a intel·lectual i polític fou molt diferent de la que havia gaudit a Catalunya i arreu d'Espanya. L'anticlericalisme alomarià, que mossèn Alcover havia fet encara més visible dins la societat mallorquina arran de l'oposició de Gabriel Alomar, en una sessió en el Congrés de Diputats del mes de març de 1920, a l'atorgament d'una subvenció per al *Diccionari*³¹². Aquest fet provocà un gran rebuig dins del conservadorisme mallorquí, el sector intel·lectual amb més influència en la societat mallorquina.

En aquest context, Alomar va lluitar, i es va expressar en moltíssimes ocasions en els seus escrits, contra el tancament i estancament en el qual vivia la societat mallorquina, dominada per la política de cacic i conservadora.

³¹² Vegeu: Francesc de Borja MOLL, *Un home de combat (Mossèn Alcover)*, Mallorca: Editorial Moll, 1996, p. 203-213.

En aquest període és quan Joan March tingué una gran rellevància econòmica i política. El 1917 ingressa en el partit liberal, i el 1923 els verguistes ja guanyaren les eleccions legislatives i les eleccions al senat. Aquí és quan Joan March desbancà el caciquisme de Maura i els conservadors. En aquells moments tots els sectors polítics, socials i econòmics estaven en ebullició. El caciquisme estava en crisi, però se n'estava creant un de nou, el verguista. A partir d'aquell moment, Joan March tingué un paper econòmic i de pressió política molt important tant a Mallorca com dins l'Estat espanyol.

La premsa havia aconseguit des de finals del XIX influir en la classe mitjana i en sectors socials obrers que fins al moment estaven al marge de l'acció política. Principalment a les ciutats, crear opinió i difondre valors havia deixat de ser monopoli de l'Església catòlica i de la premsa conservadora.

Joan March va veure la creixent importància dels mitjans de comunicació en la conformació d'una opinió pública. La premsa en aquest moments necessitava capitalistes per a adquirir nous mitjans tècnics, i a la vegada, la premsa no només era un mitjà de transmissió d'informació, sinó també de formació, i fins i tot, de manipulació de la informació.

El capitalista més important i poderós d'aquell moment és Joan March Ordinas, En Verga, i comença a voler tenir controlada l'opinió que generen els diaris. Així, el 1921, fundà el diari *El Día*, que va ser una fita molt important dins de la modernització, i l'adaptació al capitalisme, de la premsa mallorquina. Per a Pere Ferrer Guasp³¹³, *El Día* defensava la cohabitació dins del sistema capitalista, entre el liberalisme i la socialdemocràcia. Fet que implicava que els liberals considerassin els socialistes com a adversaris

³¹³ FERRER GUASP, PERE, *Joan March. Els inicis d'un imperi financer, 1900-1924*, Edicions Cort, Palma, 2000.

i no com a enemics de classe. De manera que la integració dels socialdemòcrates dins d'un sistema parlamentari evitava el perill revolucionari i des de sectors reformistes de la dreta s'intentava atreure el socialisme moderat cap al parlamentarisme democràtic.

S'ha de destacar que el primer director d'*El Día* fou Joan Estelrich, nacionalista i partidari de Cambó. Aquesta és una de tantes contradiccions aparents de Joan March, així com l'acostament als socialistes mallorquins amb la donació del solar de la Casa del Poble, a Palma³¹⁴. En aquell moment, hi havia disputes econòmiques i interessos contraposats entre Francesc Cambó i Joan March, fet que pogué condicionar que Joan Estelrich, en menys d'un any, deixés el diari i es traslladés a Barcelona per a treballar com a director de la Fundació Bernat Metge.

La tàctica de Joan March consistí a integrar en *El Día*, concebut com un diari de tarannà progressista³¹⁵, amb presència dels nacionalistes, aleshores ja assimilats pel partit liberal, dels joves avantguardistes i d'un bon nombre d'intel·lectuals i polítics de prestigi partidaris del parlamentarisme democràtic³¹⁶. Les planes del diari donaren cabuda al pensament polític liberal, republicà i socialista amb noms com: Gabriel Alomar, Marcel·lí Domingo, Antonio Zozaya, Josep Pla, Indalecio Prieto, Luís de Zulueta, Perez de Ayala; i també donà l'oportunitat a literats com Llorenç Riber, Miquel Ferrà, Llorenç Villalonga, Bartomeu Rosselló-Pòrcel, Joan Torrandell i Miquel Àngel Colomar, de fer-se conèixer fora dels cercles minoritaris cultes.

³¹⁴ Vegeu Bartomeu CARRIÓ I TRUJILLANO, «Les publicacions nacionalistes a Mallorca al primer terç del segle XX» dins *XII Jornades d'estudis històrics locals. Premsa, ràdio i televisió des d'una perspectiva històrica*. IdEB. Palma, 1994, p. 69-83.

³¹⁵ FERRER GUASP, PERE, *Joan March, la cara oculta del poder, 1931-1945 (segona part)*, Edicions Cort, Palma, 2004, p.191.

³¹⁶ Vegeu Damià PONS I PONS, «*El Día* (1921-1939), una trajectòria ideològica i cultural», dins *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva (Escriptors i idees a la Mallorca del primer terç del segle XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 175-184.

Així, el diari tengué tota una nòmina de noms destacats, de col·laboradors de reconegut prestigi, que anava variant al llarg dels anys segons convingués als interessos de Joan March. *El Día* declarà que els principis que marcaven la seva actuació eren la democràcia liberal, la cultura i Mallorca. En la línia del diari era freqüent la crítica al caciquisme local vist com una aristocràcia parasitària i, per altra banda, es potenciava la necessitat d'un liberalisme econòmic i el desenvolupament capitalista capaç de transformar l'estructura econòmica de l'illa.

Per tant, hi havia l'objectiu comú, de tots els que convergiren en *El Día*, de modernitzar Mallorca. Per a Joan March, implicava impulsar el desenvolupament capitalista de l'economia illenca; per als nacionalistes, la reconstrucció de la personalitat nacional i l'autogovern mitjançant la cultura; per als avantguardistes³¹⁷, la introducció a l'illa dels corrents més nous; per als parlamentaristes, eliminar el caciquisme i promoure un marc d'institucions representatives³¹⁸.

Per altra banda, els liberals mostraven un anticlericalisme³¹⁹, sense convicció i amb l'únic propòsit de diferenciar-se dels rivals polítics conservadors. L'anticlericalisme va ser l'única coincidència ideològica formal entre liberals i socialistes, però s'hauria de matisar molt ja que l'anticlericalisme tenia unes arrels distintes i molt més radicals.

En aquest context, Gabriel Alomar, en els seus plantejaments, establia els lligams entre liberalisme i socialisme, de manera que el socialisme respectés les llibertats individuals i les institucions parlamentàries, desmarcant-se

³¹⁷ El grup avantguardista: Miquel Àngel Colomar, Ernest Maria Dethorey, Joan Alomar i Jacob Sureda, gairebé no publicaren res més enllloc que en *El Día*.

³¹⁸ Vegeu DAMIÀ PONS I PONS, «*El Día* (1921-1939), una trajectòria ideològica i cultural», dins *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva (Escriptors i idees a la Mallorca del primer terç del segle XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 175-184.

³¹⁹ Vegeu FERRER GUASP, PERE, *Joan March. Els inicis d'un imperi financer, 1900-1924*, Edicions Cort, Palma, 2000, p. 347-352.

del socialisme soviètic dels partits adscrits a la III Internacional. Un liberalisme, el de Gabriel Alomar, molt diferent del que propugnaven els verguistes:

El principio de libertad, exaltación de todas las «voluntades», ya de los individuos, ya de las naciones, es una fórmula universal, el más puro de todos los universalismos históricos. Más que el cristianismo, porque no conoce religiones adversas ni consagra las guerras del Estado. Más que el socialismo, porque no se encierra en un materialismo económico ni consagra las guerras de clase.³²⁰

Per altra banda, també he de destacar les desavinences dins del col·lectiu d'escriptors mallorquins en llengua catalana. Una prova d'aquest distanciament, per qüestions ideològiques, entre els diferents escriptors en llengua catalana a Mallorca, és el fet que Gabriel Alomar no assistís a l'homenatge a Maria Antònia Salvà, celebrat a l'Hotel Victòria de Palma el 3 de juliol de 1918. Alomar manifestà que no havia pogut assistir al dinar «perquè no podia associar-me a una festa que va tenir en algun moment, caràcter incompatible amb les meves idees més fonamentals...».³²¹

També s'ha d'esmentar, la capacitat, de Joan March, per influir, o bé, per provocar disputes entre els militants socialistes. L'any 1923 es produí una ruptura entre els socialistes mallorquins, els socialistes ortodoxos i els defensors de la col·laboració amb els liberals d'En Verga que provocà l'expulsió de destacats militants. Alomar, sense ser militant del partit, tenia una forta influència sobre el grup dirigent dels socialistes mallorquins, i a petició de Llorenç Bisbal, va expressar la seva opinió el 29 de juny de 1923 a *El Obrero Balear*. Com recull Pere Ferrer³²², va advertir als socialistes

³²⁰ Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, Madrid: Editorial Renacimiento, 1917, p. 204.

³²¹ Isabel GRAÑA I ZAPATA, *L'acció pancatalanista i la llengua: NOSTRA PARLA (1916-1924)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1995, p.64.

³²² Vegeu FERRER GUASP, PERE, *Joan March. Els inicis d'un imperi financer, 1900-1924*, Edicions Cort, Palma, 2000, p. 387-398.

mallorquins de la greu responsabilitat que contreien, davant els treballadors si ajudaven els liberals: «*Podía aparecer, ante la opinión pública, como una actitud sospechosa, como una corrupción.*» I feia la següent reflexió: «*Conviene distinguir en el asunto, el aspecto doctrinal y el moral. Doctrinalmente la cuestión es clara [...] El Partido socialista no puede aliarse con partidos burgueses [...] su fuerza principal es la pureza. El socialismo es también un magisterio ejemplar de ciudadanía.*»³²³

La dictadura de Primo de Rivera significà l'inici d'un període crític amb el nou règim, per part del diari i dels intel·lectuals que hi col·laboraven. A causa de la censura el diari adoptà una actitud crítica que provocà que es publicuessin amb freqüència pàgines amb espais en blanc o frases tapades amb retxes gruixades. Sobre aquest fet, Alomar adverteix: «La intolerancia ante la caricatura propia es una prueba de debilidad»³²⁴.

Així com recull Damià Pons³²⁵, un article de Gabriel Alomar, “La alegoría de Noceda”³²⁶, significà una suspensió governativa de deu dies i una multa de mil pessetes.

Així va ser que el diari va rebre amb satisfacció la caiguda de Primo de Rivera, i va reclamar el retorn a la legalitat constitucional, la sobirania popular, i acceptà la proclamació de la Segona República:

El recuerdo de la común persecución, bajo un mismo poder despótico, habrá creado la solidaridad de los ideales.³²⁷

³²³ *El Obrero Balear*, 29-VI-1923.

³²⁴ Gabriel ALOMAR, «El derecho a la protesta», *El Día*, 22 de maig de 1926.

³²⁵ Vegeu Damià PONS, *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva (Escriptors i idees a la Mallorca del primer terç del segle XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 179.

³²⁶ Publicat a *El Día* el 26 de novembre de 1927

³²⁷ Gabriel ALOMAR, «Del momento. La nueva era del catalanismo», *El Día*, 10 d'abril de 1930.

Però el creixent protagonisme de les masses obreres amb objectius revolucionaris i els enfrontaments, que tengué Joan March amb el nou règim republicà, feren que el diari adoptés actituds defensives i que acabàs difonent els articles feixistitzants de Miquel Villalonga³²⁸ contra tota la política republicana.

³²⁸ Vegeu Damià PONS, *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva (Escriptors i idees a la Mallorca del primer terç del segle XX)*, op. cit., p.175-184.

Conclusions

Al llarg d'aquest treball he anat assenyalant una sèrie d'aspectes que m'han servit per fer una aproximació al pensament de Gabriel Alomar. Conscient de la gran quantitat de materials encara dispersos i de la feina ja feta fins ara amb la publicació dels tres primers volums de les *Obres Completes*, he anat apuntant diversos aspectes poc coneguts de l'obra de Gabriel Alomar, juntament amb d'altres ja estudiats, que m'han servit de punt de partida i de fonament per anar descobrint i relacionant els diferents caires del seu pensament. Un pensament o ideari que va tenir una forta repercussió social, i que avui és fonamental per entendre el naixement d'aquella esquerra catalana, democràtica i liberal, propera al socialisme.

S'han de destacar els diferents aspectes i referències filosòfiques, culturals, literàries i polítiques de l'època que podem trobar en la seva obra, ja que Alomar coneixia perfectament el pensament europeu del moment, i per tant, teoritzà les vinculacions entre política i societat a finals del XIX i principis del XX, i va utilitzar, així com també ho feren gran part de la intel·lectualitat de l'època, la literatura, la premsa i la tribuna política per a exposar el seu ideari. D'aquí que la major part de la seva obra escrita sigui de reflexió política.

Un ideari, el d'Alomar, que és el resultat de l'assimilació de les idees del liberalisme radical englobades dins el pensament democràtic europeu, i que amb els seus plantejaments, establia els lligams entre liberalisme i socialisme, de manera que el socialisme respectés les llibertats individuals i les institucions parlamentàries, desmarcant-se del socialisme soviètic dels partits adscrits a la III Internacional. Un liberalisme, el de Gabriel Alomar,

molt diferent, en l'àmbit social, del que propugnaven els liberals conservadors.

També s'ha de remarcar la notable funció d'Alomar com a polític, no només com a assagista. Alomar ens presenta el seu ideari amb vocació d'educar-nos, en el seu vessant més pedagògic, ja que per a ell l'obra de tot alt polític ha de consistir, primer de tot, en l'educació de l'opinió pública amb la finalitat de capacitar-la per a la seva llibertat. D'aquí que hagi estat definit com un dels intel·lectuals més qualificats d'aquest moviment republicà i autonomista de principi de segle.

I també es constata, en aquest treball, com Alomar, així com d'altres modernistes mallorquins, varen haver de cercar a Barcelona aquella societat capaç de percebre el seu ideari modernitzador influït pels diferents corrents de pensament europeu que reaccionaren contra els excessos positivistes, i que varen passar des de l'idealisme fins arribar a Nietzsche.

A més, aquesta relació de proximitat d'Alomar amb Barcelona li va facilitar, ja des del començament, el compromís amb la unitat de la llengua i la plena consciència nacional i lingüística del nostre autor. Un exemple n'és la seva participació, el 1906, en el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana amb la comunicació: *Es indispensable per la vida y progrés de la nostra llengua l'unificació absoluta de l'ortografia catalana?* En la qual va plantejar la necessitat de la unificació de l'ortografia catalana.

Així, a l'hora de plantejar aquest treball, s'han tractat els diferents aspectes del pensament de Gabriel Alomar estructurant-lo en dos blocs generals: el pensament estètic i el pensament polític.

En l'apartat del pensament estètic, a través dels texts de les conferències *El Futurisme* i *De poetització*, principalment, i dels diferents articles que feien referència al debat sobre l'estètica arbitrària, ens permeten un acostament inicial, però de molta complexitat, als plantejaments d'Alomar.

A més, s'ha de destacar com, Alomar, en el camp estètic, és un seguidor fidel de bona part de les propostes formals i temàtiques de l'escola parnasiana i del simbolisme, els corrents poètics francesos que conformaren la lírica occidental de la fi de segle i de començaments del XX. El 1911 sortí a la llum la seva obra poètica, *La columna de foc*, en la qual el nostre autor presenta un conjunt de trets comuns de filiació parnassiana.

Pel que fa al pensament polític, s'han de tenir ben presents una sèrie de punts en la seva obra, que sintetitzen el seu pensament, i que han servit per estructurar aquest treball. Són els següents: el catalanisme d'esquerra, la ciutat i l'individualisme, la pena de mort, l'afer Dreyfus, l'anticlericalisme, la rellevància de Gabriel Alomar com a intel·lectual en llengua castellana, la lluita d'esperits i l'impacte de la guerra del 14, i la col·laboració de Gabriel Alomar a *El Día*.

Per això, s'han de ressaltar aspectes concrets de la seva obra que ens permeten establir una relació amb determinants vessants del seu pensament. Així, per exemple, en l'apartat titulat «l'anticlericalisme» s'hi pot veure com el fort anticlericalisme d'Alomar és justificat, en gran part, com una defensa «política» dels seus ideals de llibertat. Així, la lluita contra el tancament en el qual vivia la societat mallorquina, catalana i espanyola, dominada per la política de cacic i conservadora, es va confondre en una guerra religiosa.

Tot i aquest anticlericalisme, queda ben manifesta, a través dels seus escrits, la seva religiositat espiritual, símbol de la bellesa ideal, allunyada, això sí, dels dogmes i dels símbols eclesiàstics, del poder i de l'oligarquia de l'Església, a la qual caldria tenir-hi present la situació política i social de Mallorca, a principis del segle XX, ja que la societat mallorquina, agrària i sotmesa al control del caciquisme, va ser impermeable a l'acció transformadora d'aquella minoria urbana.

Així com ja hem explicat en aquest treball, Alomar fou marginat pels noucentistes catalans a causa del seu radicalisme anticonservador, malgrat que el seu ideari tingués molts punts de contacte amb el noucentisme, com són: l'arbitrarisme, el classicisme, l'atracció pel Mediterrani, el civilisme, etc.

Paral·lelament, a les diferents influències del pensament europeu, que podem percebre en la seva obra, cal esmentar el cas Dreyfus, que ha estat tractat en un apartat específic, i que va esdevenir un referent per a Alomar, i per la major part de la intel·lectualitat europea de l'època. A través del cas Dreyfus, Alomar, va tractar un aspecte molt important del seu ideari, com són la relació entre els drets individuals i els drets universals de les persones.

El Futurisme: un punt d'inflexió

La conferència de 1904, el *Futurisme*, és un bon punt de partida per conèixer l'obra del nostre autor, la qual va representar un punt d'inflexió en el pensament català de principis del segle XX, i va plantejar un nou pensament, fonamentalment, renovador, democràtic, català i europeista.

Alomar va proposar els seus plantejaments de conceptes liberals amb la finalitat d'orientar l'àmbit socialista i catalanista, i va considerar el moviment del *Futurisme* com un procés de rebel·lió espiritual i de despertar de

la consciència, però aquesta rebel·lió, per a Alomar, no només havia de ser necessària, sinó que la considerà imprescindible: «sols la revolta salva». Per tant, esdevingué una forta aposta de regeneració per a un ampli sector de la societat catalana.

Així, un dels aspectes de la conferència *El Futurisme* va ser associar el modernisme a una opció política republicana. Per a Alomar, encara no s'havia aconseguit integrar el proletariat al projecte ideològic que plantejava en la conferència *El Futurisme*. Va ser un intent d'integració, de síntesi del pensament de finals del XIX, amb l'objectiu de traduir-lo en una ètica personal i social, i per tant, en una praxi política.

D'aquesta manera, Alomar va voler articular i portar l'esquerra catalana a desenvolupar una teoria de la llibertat entesa com a alliberament personal: el catalanisme com a progrés i excel·lència cultural per a la nació, i el socialisme com a instrument de modernitat i cooperació. Per això plantejà el concepte de nació amb un significat marcadament social. Per a Alomar calia donar pas a una altra concepció del catalanisme que anomenà «catalanisme social» i que també qualificà de «catalanisme socialista».

Per aquest motiu, per a Alomar, l'aspiració de l'obrer, del proletari, estava dins l'aspiració catalana. Per això proclamà una nova revolució amb la participació de tots els homes en la propietat, així com en la catalanització del catalans. Alomar tenia com a objectiu assolir la catalanització cultural de l'obrerisme que lluitava contra la burgesia catalana, la qual havia posat límit a l'esquerranisme dels intel·lectuals modernistes. Així, el modernisme, que era un reflex del que passava a Europa, era una lluita per la modernitat contra l'immobilisme de la societat catalana i espanyola de la Restauració.

En un context en què el liberalisme d'arrel nacionalista conduït per la burgesia era partidari d'arribar a una entesa amb el maurisme conservador, Alomar, per contra, proposà un liberalisme messiànic i idealista, que defensava un nacionalisme futurista i socialista. Un catalanisme que trobà el seu fonament en la ciutat basada en les llibertats individuals. Una ciutat que s'erigí com el símbol d'un ideal polític complet, que autodefineix com a republicà, democràtic, catalanista i socialista. És a dir, futurista.

Partint de l'idealisme d'Alomar que se fonamentava en la raó i la consciència, l'home ideal, l'heroi, forma una elit espiritual d'inductors que anomena aristarquia. Una aristarquia, també anomenada «seleccions espirituals», que havia de ser capaç de conduir el poble per capacitar-lo per rompre les cadenes d'unes ments esclaves a la inèrcia conservadora de la societat catalana.

En aquesta línia, per a Alomar, les persones s'ordenaven en dues categories: la massa i l'aristarquia. De la mateixa manera dirà, anys després, que els dos tipus de gent d'avançada són dos tipus de no conformistes: el revolucionari i el poeta. Un rebel que per definició és inactual, i és minoria, i per tant, és futurista que se sent insatisfet amb la realitat present, de manera que es caracteritza per la seva individualitat.

Per tot això, Alomar explica quin paper han de tenir els «elegits» dins la nostra societat i alerta que una societat fundada sobre el dret dels dèbils pot cometre els mateixos errors d'aplicar la llei del més fort, ja que per a ell, moltes debilitats sumen una força de quantitat i no de qualitat. D'aquí que exposà la necessitat del caràcter dirigent de les elits com a motor de la societat, per tal d'aconseguir harmonitzar la individualitat i la massa.

Així, aquesta visió dualista, és ben present en el messianisme intel·lectual que plantejà Alomar, en la qual també hi trobam la base de l'enfrontament

entre l'Home i la Natura. D'aquí que defensa la capacitat de l'home de no sotmetre's a la Natura, sinó de posar-la al seu servei, de manera que entén les societats com la configuració de dues forces: la que mira el passat i que constitueix tot l'entramat de l'entorn social (tradicions, mites, família, costums, llengua, etc.) i que es concreta en la pàtria i la religió; i la que mira al futur i que neix de la mateixa natura, la qual impulsa l'home cap a la rebel·lió, és a dir, la voluntat individual per tal de transformar el món.

Per a Alomar la història sempre és obra de seleccions, una història entesa com una lluita permanent entre l'immobilisme i la marxa endavant, entre el fre i el progrés. Per a ell, aquesta lluita és la vida del país. Per això, el projecte de construcció nacional que ve a significar el modernisme i que impulsa Alomar era una radicalització de la concepció aristocràtica de l'artista, del poeta, i la necessitat de l'existència d'unes minories rectores. És una defensa de les aristarquies, enteses com la selecció dels millors. Així, per a Alomar, la democràcia és «l'única forma natural de les seleccions». Els intel·lectuals han d'ocupar el lloc dirigent, de la mateixa manera que la ciutat ha adquirit el pes de dirigir i d'arrossegar la nació, dins la ciutat, la selecció humana, els intel·lectuals, han de ser els dirigents de les masses.

Així que introdueix, un aspecte més, la noció de ciutat i de civilisme, que és un precedent directe dels noucentistes. Davant d'això, Alomar, exposa com s'havia de regir la ciutat i, per això, definí la política com l'art de regir la ciutat ja que la ciutat, i no la nació, era el seu ideal. Una ciutat que havia de ser capaç de guiar tota la nació i d'irradiar els ideals republicans de llibertat, justícia i solidaritat. Una ciutat futurista que havia de combatre la inèrcia conservadora que representa la tradició i el ruralisme. Alomar associà la ciutat al progrés, la ciutat que era capaç de transformar la societat, és

a dir, la nació, en contra de la força reactiva de la ruralitat conservadora i de cacics.

Així, també, plantejà el seu model de ciutat. Una ciutat que era un esperit, una voluntat, un pensament, és a dir, l'ideal del seu discurs regeneracionista, i que donà contingut al seu futurisme, que no era altra cosa que una forma de modernisme. Per a Alomar, el ruralisme era el primer perill del catalanisme. Així, el nostre autor plantejà, d'aquesta manera, com entenia el concepte de jacobinisme, com a condició necessària per a construir el país que propugnava. Una ciutat que és el model a seguir i que està al servei de tot el país, ja que és la locomotora que estira i condueix tot el país cap al futur. Per a Alomar, el jacobinisme és el que ens permetrà passar d'un model de país provincià a un país futurista. I insisteix en això, justificant el jacobinisme de París, perquè ha fet de França el que és: «la gran institutriu del món».

Un altre aspecte que Alomar ha tractat extensament en la seva obra, i que he recollit en aquest treball, ha estat la seva visió europeïsta, provocada, o millor dit, reforçada, pel començament de la Primera Guerra Mundial. El canvi de segle, i més concretament, l'esclat de la guerra del 14, va ser el que realment marcà l'inici d'un segle XX ple de canvis socials, econòmics i culturals.

Això provocà el començament d'un nou tipus de guerra. Es tractava d'una guerra d'ideals que anava més enllà de la lluita militar en el camp de batalla. Una lluita constant d'ideals, que Alomar també anomenà: lluita d'esperits. Ens trobam davant d'una guerra d'ideals, d'una lluita d'esperits que es va veure ben reflectida a *La guerra a través de un alma* (1917), *El frente espiritual* (1918) i *La política idealista* (1923), on Alomar ens mostra Catalunya i Espanya des d'una visió republicana i liberal, i ens presenta

l'aristocràcia, la monarquia, el maurisme, la dictadura de Primo de Rivera i les oligarquies com els elements pertorbadors del seu ideari.

Per altra banda, també s'han de destacar diferents aspectes del volum *La formación de sí mismo (el diálogo entre la vida y los libros)* (1920) en el qual hi treballà, sobretot, la noció d'humanisme, de cultura i de civilització com a valors universals imprescindibles per al progrés.

Així, també, Alomar aborda, extensament, el rerefons ideològic i les conseqüències de les aliances europees de la Primera Guerra Mundial. Un fort rerefons ideològic que es visualitzà amb una lluita d'esperits entre aliadòfils i germanòfils. França i Anglaterra simbolitzaven el món democràtic i liberal, davant de la visió militarista i autoritària d'Alemanya. Paral·lelament a Espanya, després de la Primera República, per a Alomar, es volia aconseguir, amb la Restauració espanyola, la mort violenta de la «Idea» i esmorteir l'ideal i tota dinàmica de progrés. Però, per al nostre autor, la seva lluita per l'ideal són els valors republicans, aliadòfils, amb uns profunds ideals europeistes.

Aquella lluita d'esperits a Espanya, com a conseqüència del que anomenà «ideïcidi» espanyol, va ser denunciada per Alomar com una premeditada i constant destrucció dels ideals de llibertat, que el feren allunyar-se, encara més, d'una Espanya fosca i grisa, i reivindicar, així, el seu ideal d'una Europa de ciutadans lliures.

De manera que, en els seus articles, es pot veure com Alomar reivindicà, de manera constant i redundant, la necessitat de garantir la llibertat ciutadana i evitar, així, la tirania dels poders nacionals. Per això advocà per una «lliga superior de nacions», capaç de defensar el dret de les nacions i el dret cosmopolita de tots els ciutadans, perquè els ideals de la nació no són més que

les vertaderes pàtries espirituals, una solidaritat humana en la qual el socialisme havia de ser l'eina capaç de canalitzar aquesta solidaritat.

Així, en són un bon exemple els texts de *La Política Idealista*, en els quals Alomar, ens exposa la seva forta oposició al maurisme, i també, ben àmpliament, tot l'àmbit del conservadorisme espanyol, ja que el conservadorisme i l'oligarquia representaven la cara oposada de l'idealisme alomarià, i, així, aprofundí en la seva concepció de república, de socialisme, de cultura, de religió, i de l'Església. I quan ens parla de l'Església ho fa com una institució política i social, no com una institució religiosa. D'aquí que denuncià l'arbitrarietat de la litúrgia i de l'imaginari religiós que l'havien allunyat de la fe cristiana eclesiàstica, i del catolicisme institucional que era omnipresent en la societat catalana i espanyola.

Un altre aspecte que és importantíssim en el seu ideari, i que fou molt present en els seus escrits, va ser la lluita contra la pena de mort. Aquest va ser un dels punts que Alomar va tractar amb més força tant des de l'aspecte intel·lectual com polític. Al llarg de la seva obra podem trobar nombrosos exemples de la seva intenció pedagògica, per tal de conscienciar les elits polítiques i intel·lectuals sobre la necessitat d'abolir la pena de mort.

Així, Gabriel Alomar, pel que fa a la pena de mort, l'any 1912, feia plantejaments trencadors amb la inèrcia social i la política dominadora, i definia la pena de mort com la jurisprudència de la venjança, i per tant, una injustícia sistemàtica aplicada per la «Justícia». Per a ell, el condemnat pagava per la seva culpa i per la culpa dels que poguessin cometre, en el futur, el mateix delictes. De manera que, per a Alomar, la societat, de manera preventiva, exerceix el terror, el crim col·lectiu, per tal d'evitar amb l'exemplaritat de la condemna, el crim individual.

Per tot això, Alomar es demana: qui són els assassins, els assassins vulgars o els assassins legals? Per aquest motiu reclama una superioritat moral que la societat no té, ja que, segons ell, la superioritat moral s'aconsegueix quan no s'aplica el mateix procediment que es vol censurar. En conseqüència, per a ell, la pena de mort fomenta l'assassinat, i per aquest motiu, creu que amb l'abolició de la pena de mort s'aconseguiria fomentar l'educació moral dels ciutadans, però també moralitzar el poder. D'aquí que va reclamar que el control social s'havia d'aconseguir respectant les llibertats, i limitant els drets tant de la societat com de l'individu. Per una part, el dret individual ha d'estar limitat pel dret social, però també, el dret social, ha d'estar limitat pel dret individual.

Per acabar, cal remarcar que, en aquest treball, s'han tractat diferents aspectes que són ben presents, fins i tot de manera reiterada, al llarg de l'obra de Gabriel Alomar, però a la vegada, som conscient que només s'ha abordat una petita part de la seva obra, és a dir, s'ha fet una aproximació al pensament de Gabriel Alomar el qual requeriria una feina molt més exhaustiva en l'estudi de la seva obra, encara molt dispersa i poc coneguda.

Referències Bibliogràfiques

AAVV, *Verguisme, anarquisme i espanyolisme. Noves recerques sobre el s. XX a Mallorca*. Edició a cura d'Antoni MARIMON RIUTORT, Palma, Fundació Emili Darder, 1997.

AAVV, *Joan Alcover, Miquel Costa i Llobera i els llenguatges estètics del seu temps*, a cura de Margalida PONS i Maria Isabel RIPOLL, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.

AAVV, *Maurras a Catalunya: Elements per a un debat*, edició a cura de Xavier PLA, Barcelona: Quaderns Crema, 2012.

Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, Madrid: Editorial Renacimiento, 1917.

Gabriel ALOMAR, *El frente espiritual*, Madrid, 1918.

Gabriel ALOMAR, *La formación de sí mismo (El diálogo entre la vida y los libros)*, Madrid: Editor Rafael Caro Raggio, 1920.

Gabriel ALOMAR, *El Futurisme i altres assaigs*, edició a cura d'Antoni-Lluc FERRER (Barcelona: Edicions 62, 1970).

Gabriel ALOMAR, *La pena de mort*. Palma: Ed. J. Mascaró Pasarius, 1972.

Gabriel ALOMAR, Bartomeu ROSSELLÓ-PÒRCEL, *Antologia Poètica*, pròleg de Miquel DOLÇ, Palma: Editorial Moll (1987).

Gabriel ALOMAR, *Sobre liberalisme i nacionalisme*, pròleg de Antoni SERRA, Palma: Editorial Moll (1988).

Gabriel ALOMAR, *SPORTULA (1907-1908) Articles d'El Poble Català. Obres Completes: III*. Introducció d'Assumpta CAMPS, Palma, Editorial Moll, 2000.

Gabriel ALOMAR, *El futurisme. Articles d'El Poble Català (1904-1906). Obres Completes: II*. Introducció de Jordi CASTELLANOS. Palma: Editorial Moll, 2000.

Gabriel ALOMAR, *Articles inicials. Una Vila que es mor (1905). Obres Completes: I*. Introducció biogràfica: Antoni Ignasi ALOMAR CANYELLES. Introducció als articles del volum, transcripció i cura de l'edició: Pere ROSSELLÓ BOVER, Palma, Editorial Moll, 2004.

Gabriel ALOMAR, *La Política idealista, Proyecciones y reflejos del alma*. Palma, Calima Ediciones, 2006

Gabriel ALOMAR, *La columna de foc*, Estudi introductori: Pere ROSSELLÓ BOVER, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011.

Pilar ARNAU, *Gabriel Alomar i l'Argentina. La col·laboració d'un intel·lectual mallorquí al diari La Nación de Buenos Aires (1923-1936)*, Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 2008.

Nobert BILBENY, *Política noucentista. De Maragall a d'Ors*. Editorial Afers, Catarroja – Barcelona – Palma, 1999.

Assumpta CAMPS, «La presència D'Annunzio en l'“estètica abitrària” de Gabriel Alomar», *Randa*, 37, Barcelona, Curial, 1995.

Bartomeu CARRIÓ I TRUJILLANO, «Les publicacions nacionalistes a Mallorca al primer terç del segle XX» dins *XII Jornades d'estudis històrics locals. Premsa, ràdio i televisió des d'una perspectiva històrica*. IdEB. Palma, 1994.

Montserrat CORRETGER, *Alfons Maseras: Intel·lectual d'acció i literat*, Barcelona: Curial Edicions Catalanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

Joan ESTELRICH, *Dietaris (A cura de Manuel Jorba)*, Barcelona: Quaderns Crema, 2012.

Francesc FERRER I GIRONÈS, *La persecució política de la llengua catalana*, Edicions 62, Barcelona, 1985

Pere FERRER GUASP, *Joan March. Els inicis d'un imperi financer, 1900-1924*, Edicions Cort, Palma, 2000.

Pere FERRER GUASP, *Joan March, la cara oculta del poder, 1931-1945 (segona part)*, Edicions Cort, Palma, 2004.

Joan FUSTER, *Literatura catalana contemporània*, Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1988.

Pere GABRIEL, «Las bases políticas e ideológicas del catalanismo de izquierdas del siglo XX», *Espacio, Tiempo y Forma*, Serie V, H.^a Contemporánea, t. 13, 2000.

Isabel GRAÑA I ZAPATA, *L'acció pancatalanista i la llengua: NOSTRA PARLA (1916-1924)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1995.

Maria Dolors IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana de Catalunya, 1931-1936, volum I*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1988.

Josep Maria LLOMPART, *Retòrica i poètica, I*. Editorial Moll, Palma, 1982.

Josep Maria LLOMPART, *La literatura moderna a les Balears*. Editorial Moll, Palma, 1989.

Albert MANENT, *Del noucentisme a l'exili. Sobre cultura catalana del noucent*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

Joan Lluís MARFANY, *Aspectes del modernisme*, Barcelona, Curial, 1982.

David MARTINEZ FIOL, *Daniel Domingo Montserrat (1900-1968). Entre el marxisme i el nacionalisme radical*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2001.

Josep MASSOT I MUNTANER, *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1978.

Josep MASSOT I MUNTANER, *Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990.

Josep MASSOT I MUNTANER, *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

Josep MASSOT I MUNTANER, *Llengua, literatura i societat a la Mallorca contemporània*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1993.

Josep MASSOT I MUNTANER, *Semblances i comentaris*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

Josep MASSOT I MUNTANER, *Antoni M. Sbert, agitador, polític, i promotor cultural*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.

Gregori MIR, *El mallorquinisme polític 1840-1936*. Volum I. Mallorca: Editorial Moll, 1990.

Gregori MIR, *El mallorquinisme polític 1840-1936*. Volum II. Mallorca: Editorial Moll, 1990.

Gregori MIR, *Correspondència de Joan Mascaró. Volum I*. Mallorca: Editorial Moll, 1998.

Gregori MIR, *El nacionalisme de LA NOSTRA TERRA*. Palma: Editorial Moll, 1998.

Gregori MIR, *Sobre nacionalisme i nacionalistes a Mallorca*. Mallorca: Editorial Moll, 2006.

Isidre MOLAS, «El liberalisme democràtic de Gabriel Alomar», *Recerques*, núm. 23, 1990.

Francesc de Borja MOLL, *Un home de combat (Mossèn Alcover)*, Mallorca: Editorial Moll. 1996.

Francesc de Borja MOLL, *Obres completes, Volum I*. Mallorca: Editorial Moll. 2003.

Miquel S. OLIVER, *Cosecha periodística (Artículos varios)*. Estudi preliminar: Damià PONS I PONS, Mallorca, El Tall Editorial, 1990.

Josep PLA, *Obra Completa. Volum XV. Les illes*. Barcelona: Edicions Destino, 1981.

Damià PONS I PONS, *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva (Escriptors i idees a la Mallorca del primer terç del segle XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

RIQUER / COMAS / MOLAS, *Història de la literatura Catalana, Volum 8*, Barcelona, Ariel, 1986.

Pere ROSSELLÓ, «Gabriel Alomar: una poètica del canvi de segle», dins *Joan ALcover, Miquel Costa i Llobera i els llenguatges estètics del seu temps*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.

Pere ROSSELLÓ, «"Herois" i escriptors als articles de Gabriel Alomar al diari *El Día* (1921-1931)». *Caplletra*, 52, primavera 2012, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012.

Joan SAFONT I PLUMED, *Per França i Anglaterra. La I Guerra Mundial dels aliadòfils catalans*. Acontravent, Barcelona, 2012.

Antoni SERRA, *Gabriel Alomar (l'honestat difícil)*, Ajuntament de Palma, Palma, 1984.

Joan TORRENDELL, *Els Encarrilats*, Barcelona: Universitat de les Illes Balears, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

Sebastià TRIAS MERCANT, *Història del pensament a Mallorca, Vol. I*, Palma, Editorial Moll, 1985.

Jaume VICENS VIVES, *Espanya contemporània (1814-1953)*, edició a cura de Miquel Àngel MARÍN GELABERT, Barcelona: Quaderns Crema, 2012.

Altres articles de Gabriel Alomar que s'ha fet referència

Gabriel ALOMAR, «Ecos de Mallorca, Deyfrus», *La Almudaina*, 23 d'agost 1899.

Gabriel ALOMAR, «Ecos de Mallorca. Francia», *La Almudaina*, 31 d'agost de 1899.

Gabriel ALOMAR, «L'estètica arbitrària», *El Poble Català*, 2 i 10 de maig i 9 de juny de 1906.

Gabriel ALOMAR, «El meu herveisme», *El Poble Català*, 8 de setembre de 1907.

Gabriel ALOMAR, «El meu herveisme III», *El Poble Català*, 19 de setembre de 1907.

Gabriel ALOMAR, «De Nostra col·laboració. L'Escola Filosòfica del Catalanisme (Utopies i Paradoxes)», 16 de desembre de 1907.

Gabriel ALOMAR, «L'Escola filosòfica del catalanisme. (Utopies i paradoxes) I», 19 de desembre de 1907.

Gabriel ALOMAR, «El Futurisme a París», *Sportula*; 9 de març de 1909.

Gabriel ALOMAR, «Catalanisme social», *El Poble Català*, 29 de desembre de 1909.

Gabriel ALOMAR, «De nostra col·laboració. La "catalanitat" de l'esperit. Per a en Diego Ruiz», 10 de novembre de 1907.

Gabriel ALOMAR, «La cuarta Roma», *El Día*, 15 de novembre de 1922.

Gabriel ALOMAR, «Después de la tragedia. Amnistía y recuerdo», *El Día*, 11 de març de 1923.

Gabriel ALOMAR, «La lección asesinato de Seguí», *El Día*, 18 de març de 1923.

Gabriel ALOMAR, «El oculto interés del terrorismo», *El Día*, 16 de juny de 1923.

Gabriel ALOMAR, «¿La crisis del liberalismo?», *El Día*, 6 de novembre de 1923.

Gabriel ALOMAR, «El experimento de Inglaterra», *El Día*, 19 de febrer de 1924.

Gabriel ALOMAR, «Las responsabilidades de la Gran Guerra», *El Día*, 11 d'octubre de 1924.

Gabriel ALOMAR, «La obsesión», *El Día*, 31 de març de 1926.

Gabriel ALOMAR, «La eterna “Passió”», *El Día*, 14 d'abril de 1926.

Gabriel ALOMAR, «El derecho a la protesta», *El Día*, 22 de maig de 1926.

Gabriel ALOMAR, «La estela de Nakens», *El Día*, 2 de desembre de 1926.

Gabriel ALOMAR, «Dos vidas paralelas. Clemenceau», *El Día*, 19 de desembre de 1929.

Gabriel ALOMAR, «Del momento. La nueva era del catalanismo», *El Día*, 10 d'abril de 1930.

Gabriel ALOMAR, «Nacionalismo y justicia», *El Día*, 25 de març de 1931.

Gabriel ALOMAR: «De Poetització» dins *El Futurisme i altres assaigs*, Barcelona, Edicions 62, 1970.

J. BROSSA: «L'esperit universalista». *El Poble Català*, 11 de desembre 1907.